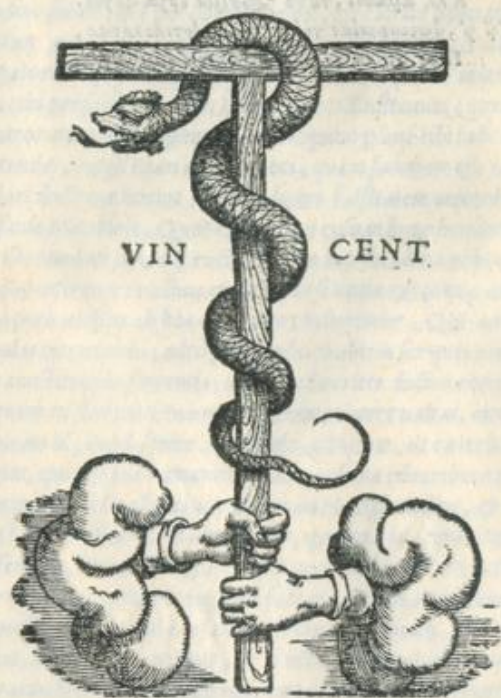

Petri Andreae
MATTHIOLI
SENESENSIS

Serenissimi Principis Ferdinandi
Archiducis Austriae &c.
Medici,

A P O L O G I A
ADVERSUS AMATHVM LVSITANVM
Cum Censura in eiusdem
enarrationes.

V E N E T I I S,
Ex Officina Erasmiana, Vincentij Valgrisiij.
M D L V I I I.

M A T T H I O L A
 S E N E N S I S
 Archiducis Austriae &c
 Medici

Εἰς τὴν Πέτρῳ Ἀνδρείῳ Ματθιόλῳ Ἀπολογία
 ἡ Ματθίῳ Κολλίνῳ βόημιος.

Ἔργα Διοσκουρίδου βοτανῶν περὶ, καὶ περὶ δένδρων.
 Σὺν πολλῶν μελέταις ἔγραψε Ματθίολος.
 Οὐ πόνον δ' κλέεις τὴν καὶ ἀφρονέοντες ἰητροὶ
 φαντὶ κλέεις ἔμμενοι ἀξίον ἀθανάτου.
 Εἴς τις ἀνὴρ ἀχάριστον ἔχων ὄνομα, ἔδ' ὄγ' Ἀματος,
 Ἀλλ' ἀμαθῆς, τὸν τὴν χρῆσιμα ἔργα φέροι.
 Τῷ γ' ὑπερφανίας τοίπτε χάριν ἀντιβολήσας,
 Τῆς δὲ βίβλου τὸ γέρας δάμνην ὁ Ματθίολος.

NEWETIS
 Ex Officina Fasiliana, Vincenzii Valgrinij
 M D L VIII

FRANCISCVS PARTHINVS

R O B O R E T A N V S

Serenissimi Maximiliani Regis Bohemiae

MEDICVS PETRO ANDREAE MATTHIOLO

PRAECLARISSIMO MEDICO. S. P. D.

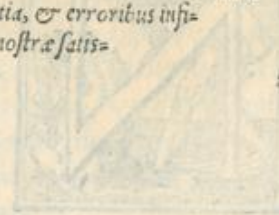

NEMINI hoc unquam mortalium haecenus concessum fuisse uideo (praestantissime Matthiole) quantuncunque in quauis praecelleret facultate, ut in tanta passim iudiciorum, sententiarumque uarietate, omnium desideria, & omnium animos aequaliter expleat. Atque in hac communi mortalium quidem infelicitate nescio quomodo placatores, & longe plus semper moderatos se exhibent boni uiri, in quibus & uirtutis, ac singularis probitatis, simul & eximia eruditionis lux enitescit, quam prauis, & peruersis, qui quod maiori implicati sunt inscitia, tanto & difficiliore, & in omnibus se morosiores praebent. Ut quod ignauia, uel mentis hebetudine, siue suo quodam infortunio non ualuerint adipisci, id suae imperitiae tenebris in alijs obruere contendant. Quorum quam molesta, & inhumana sit ingratiuidio, tamen non ferenda est haec in eis arrogans, & effrenata libido, qua non modo ipsi, quibus nihil bonum, & elatum placere potest, in optimis fastidiunt, sed & eo prorumpunt, ut etiam caeteris omne tollant emolumentum, & omni doctrinae fructu, & uilitate spoliarent. Ac quamuis ea sit in te constantia, ea morum grauitas, ut partum, aut nihil curandam, & omnino negligendam tibi arbitreris Amathi cuiusdam Lusitani hominis ingratisimi, & ab omni humanitate alienissimi, imperitissimam in tuis scriptis temeritatem, tamen post modum nonnihil uereri mecum coepi, ne haec animi tui magnitudo longus quam par sit, euadat. Nam quam iam frequenter ad me delatum foret, te Apologiam, quam contra hunc ineptum hominem institueras, pariter & Censuras in eius grauisima errata penes ad finem perduxisse; non minus tua, quam omnium reliquorum causa, capiebam animo non mediocrem uoluptatem; quod has defensionis partes per neminem commodius subiri, nec per illum facilius, & clarius huius insanam uecordiam, quam per te ipsum reuerti posse existimarem. Nunc autem quo consilio, quaeue mentis altitudine te aut tædeat, aut pudeat publice successere aliquid negotij cum isto nugatore, nescio laudem an (quod mihi certe potius uidetur) tuum hac in re nonnihil utuperem propositum. Quod si uia tibi persuades, ut non tanti aestimes Lusitanum, quem nemo aditu, nemo congressu, nemo conspectu aliquo doctorum uirorum merito dignatur, ut indignum plane tibi iudices, ut istam dissolutam, & praecipitem loquacitatem irretitam retundas, magis tuam eruditionem, quam summam esse nullus dubitat, quam reliquorum consulis iudicium. An quo singulari doctrinae lumine facile tu huius falsitatem animaduertis, idem quoque de omnibus censeres? Erras profecto mi eruditissime Matthiole. Quot erunt, qui casu in hunc hominem incident, quos istius falsitas a ueritatis studio impediatur? Quot ille nondum satis instructos, & in hac facultate roboratos suis calumnijs a tuis pulcherrimis operibus auertet? Qui quod infirmiores adhuc circa huius scientiae tyrocinia adhærescunt, aut nec dum tua doctissima scripta expenderint, tanto periculosus ab hoc ueteratore inducentur. Qui adeo perfrecta frontis est homo in aliena reprehendendo, in suas fabulas intrudendo, adeo perfidiosus in alienis scriptis uiolandis & (qui imperitorum mos esse solet) adeo procliuus est in sua constituenda sententia, ut uel mediocriter doctos nonnihil forte commoueat. Huius impudentiae tu non occurreres? Eam quam tu sine omni tua molestia comprimere ualeas, cum omnium reliquorum detrimento libidinosè grassari patieris? Dicam id, quod sentio Matthiole, non tam, ut caeteris in hac nostra medica disciplina praestantissimis uiris aliquid derogem, qui pro sua humanitate summa omnia tibi tribuunt, quam ne tui oblitus esse uidearis. Quis hac nostra aetate doctius in hac medica facultate elaborauit? Quis utilius, & luculentius hanc nobis maiori diligentia, & eruditione illustrauit? Ut excellentissimi ubique uiri, quos maria, terra, itinerum immensitas diuidunt a tuo conspectu, hi animo, sermonibus, scriptis, literarum missione (ut tu optime nosti) certatim uelut ingentes, & immortales tibi gratias agant. Ego quidem (ut de me priuatim ingenue fatear) his tuis amplissimis communibus beneficijs sic me tibi deuinctum, & adstrictum cognosco, ut nihil tui causa detrectare nec debeam, nec uelim. Quis ita sit inhumanus, quae in quoquam tanta sit immanitas, ut tuis pulcherrimis, & fructuosissimis elucubrationibus adiutus, his fruens, his quotidie se oblectans, non dico ingratiuidinis uel minimum inditium ostendat, sed hos tuos praecclarissimos sudores immortalitatis, si possit (id quod fore non ambigo) gloria non compenseet? non omnibus monumentis decorandos eos putet & licet nulla gloriae cupiditas ad hoc te stimularit, qua maior est tuus animus, nec ea te huc impulit, sed solus communis, & publicae utilitatis amor, quo incredibiliter flagras, te inflammauit, ut omnes grauisimos susciperes labores. Tantane fuit in Lusitano ingratiuidio, eandem inhumanitas, ut nihil istorum recordetur? Non quod ulli tantum largiar homini, ut tantam ei undecim excellentiam, quasi nil omnino in eo deprehendi ualeat, quod non leuiter aliquem offendant, quod non tenuem aliquam apud alios mereatur reprehensionem. Nec tantum tu tibi offeris, ut (si quidem id fecisset) emendatum te a Lusitano dolere queas. Usque adeo ne hominem esse immoderatum & ita in aliorum labores impudentem? Sic ubique in alienis repellendis imperitum? Et quod ad te attinet, minus equidem sum sollicitus de ea modestia, pietate, gratitudine, quam ille imperitissimus homo tuae praestare debuerat humanitati. Non tanti est id incommodum, ut corri-

gi, & refarciri posset à quamplurimis doctissimis, & grauisimis uiris dubitem. Nam ut innumeros hoc nostro praetermittam tempore, eruditissimos, & plenos leporis, uenustatis, humanitatisq; uiros, qui quo sunt ingenij cultu, quo flagrantissimo literarum amore, in perpetuum obligatos se tibi profitentur; tum uel unus Cronenburgus Colonienfis summus, & praestantissimus medicus tuo cor à hac in parte abunde satisfaciat. Cuius etsi doctissima, ac clarissima scripta à te uersata non ignorem, audrobscero qua gratitudine, autoritate, quam doctè, quam luculenter in suo de compositione medicamentorum libro breuiter suum in te intimum affectum declarat; & Lusitani illius nequitiam, & indoctam improbitatem redarguat, ac perstringat. AMATHVS, INQVIT, LVSITANVS frequenter odiosa confidentia uirus inuolentiae suae in clarissimum, modestissimumq; uirum Matthiolum Senensem eructat, dum passim nimis intempestiue huius doctrinam super commentarijs in Dioscoridem editis coarguit, ac insectatur: quibus probatè fidei hominibus nil aliud, quam malignum animum, & perniciosam inuidiam ostentat; ipse interim infinitis modis dignus, qui ob magnam stirpium imperitiam, atque improbam in se translatam operam alienam (quod crimen est longè omnium turpissimum) uelut è sublimi doctis ueniat deridendus. Ecquid etenim enarrationibus suis inseruit, quod non iustissimo titulo uni Matthiolo acceptum referre debeat? A quo dum emulandi studio dissentit, in graues, manifestosq; errores imprudens homo prolabitur. Cuiusmodi exemplum tum in hac planta, tum in Acanthio, tum Coronopo, tum Elicbryso, ac in plerisque alijs uisitur. Multò satius fuerat, quò doctiorem se estimaret, eò quoque modestiorem praestare, quod ingenium Philosophum decet. Haecenus ille. Quid sincerus? Quid magnificentius huiuscemodi uiri grauisimo testimonio? Ut recreare potius te debeant talium, & tot clarissimorum uirorum centuria, quam ut te moueat unicum inter homines esse portentum, quod omnem comitatem, gratitudinem, beneuolentiam, & ipsam humanitatis naturam exuerit. Si monstri hoc sit simile talem in lucem esse editum, & in commune humanum consortium fuisse productum huiuscemodi hominem, qui ea rodat, laceret, conuellat, in ea insanit, & debacchetur, de quibus humaniter pares agere gratias nunquam poterat; minime tamen reformido, quin parum multi sint futuri, qui sua modestia istius intemperantiam conuincant, qui sua gratitudine, & candore, illius insolentem malignitatem, & insaniam superent. Quorum sinceritas, honestas, probitas, non te plus reuocent, ac consolentur, quam istius barbaries te deiciat. Absit, ut non multò plus eruditissimorum uiuorum iudicia ualeant, quam importunitas unius Lusitani. Hoc porrò multò magis me affligit, quòd quam tu ipse per te commodè, & opportunissime confutare possis hanc audaciam, id per te fieri nolis. An aliorum patrocinia expectas? Quam alios non animus, sed ingenuus pudor ab hac dehortetur molestia cum isto subeunda homine. Alij suas impediti negotijs, alienè difficulter se subiiciant falci. Caeteris aut non innotuit Amathus, aut (quod mihi est uerissimum) tibi hanc referunt prouinciam. Indignum se arburantur de eius disceptare mente, & iudicio cum aliena temeritate, eo incolumi, & adhuc superstiti; cuius labores sint attentati, cui sua eruditio optimè sit cognita, & explorata, qui optimè se ipsum intelligat. Non decere id onus in caeteros reijci, quòd ab eo sit accersitum, qui & id facile ferat, & maiora portarit. Neminem aliena censent tutius, diligentius fidelius protecturum, quam sua ipsius, in quibus suis honor, sua laus, sua gloria uersatur. Cur defendam Matthiolum? Viuit ipse, ipse est superstes. Quae studiosissime, & doctissime est commentatus, ea nobis seruet integra, haec custodiat nobis salua, contra peruersorum calumnias haec nobis inuacetur. Quare tua sit prudentiae excellentissime Matthiolo, ut quid hic te facere conueniat, sedulo prospicias. Et quid opus est magna hic, & longa consultatione? Quasi sit obscurum, quasi te ipsum id lateat, magis te in isto negotio tuae obtemperare mentis generositati, quam nostri omnium expectationi. Vide μή πλείων ἀγνωσία σεαυτὸν κατακτείνῃ. Suspecta tibi sit ea securitas, ex qua & tuae autoritati, & caeterorum studio non leuis fortasse imminet iactura. Ne nimis securè permittas obrepere in gremium tuorum librorum τὴν ἀμαθίαν τῷ ἀπαυδῆσθαι του Lusitani. Excute istum scarabeum ex tuis floribus, nec sinas, ut suis molestissimis susurris, et foetore ista contaminet, ex quibus optima, et roscida mella reliqui se confecturos sperant. Hic labor (et quis labor?) nisi ad caetera tua praestantissima monumenta, uelut cumulus accedat, ea nos à te accepisse cognoscemus beneficia, quae fuerint inchoata, non absoluta, splendide adumbrata, non expressa. Quid? Vereor Matthiolo, ne qui sint futuri, qui istuc tuum silentium molestè, ac adeò ferat acerbè, qui & priorum amplissimorum beneficiorum poenituisse te dicant, cum tanti ea non ducas, ut ea nobis ab hac contagione liberes. Propulsa nobis hanc molestiam, declina, obtunde omnem improbitatem, ut tutò nos in tuis luculentissimis operibus sciamus posse uersari. Si te mortuo (quod Deus Opt. Max. auertat) Lusitanus ita nequiter tua inuasisset opera, implorandus, & excitandus (credo) nobis eras, ut omni ignominia, macula, omni uel tenuissima aspersa labecula, tua nitidissima nobis restitueres opera. Nunc quid uiuus cessas? Quod tunc à mortuo nos obtinere non posse penè iniquum putaremus, quanto id erit deploratius, quanto iniquius à uiuo non impetrasse? Quid illud? Nihil ne te hoc mouebit, quòd uictus, & tuo iudicio, quòd grauisimum est, superatus manum conferere cum isto imbelli transfuga abnuere censeberis? & ea iam tantè condemnare, ob quae caeteri suae felicitati cum primis gratulantur? Scimus iam hanc operam à te inceptam, plus increbuit hic rumor, quòd latius, & liberius hunc calcographus dissiparit. Ut hac quoque opera suas bibliothecas doctissimi complures locupletandas expectent. Hanc spem comprehensam, & mentibus nostris infixam, si tua praestantia defraudet, quid cogitabimus, cur ab incepto desiteris? Cur non id perfeceris, quòd tu ipse inchoaris? An cedere te posse quisquam credat Lusitani ineptijs? aut iure te reprehensum ab isto imperitissimo calumniatore fateberis? Nulla uel tenuissima irrepit huiuscemodi suspicio. Da quòd à te magnificè expectamus. Exhibe quòd lectu, & uisu iucundissimum erit omnibus. Emite quòd iam penes te habes paratum. Quid abdis, quòd non in lucem dare tuae derogat existimationi, Lusitani inanem auget confidentiam? Quid dicet calumniator profligatissimus? Scripsi contra Matthiolum, rapui, suffuratus, deprædatus sum, quae uolui. Viuit Matthiolum, nil contradicit. Adeò nonnunquam plus uiuat perficere frontem, quam omnia tribuere doctrinae. Vici nil repugnantem. Cedit Matthiolum Amatho. Haec ne pro sua impudentia, si non effutiet, secum uoluit? Noli tantum locum dare huius amentiae. Nobis nihil erit iucundius tua existimatione, nil dignius, nil contra huius furorem uehementius, quam quòd ex te eruaditionis

ditionis armario deprometur. Efficit id iam ante tua præstans eruditio Matthiole, ut nihil vulgare, nihil mediocre, nihil non præclarum, & eximium omnes à te sperent. Nolite (rogo) in eam præcipitare opinionem, ut aliquid in tuas bibliothecæ serinijs delitescat, quod nobis subtrahas, quod nobis iniudeas. Non patitur nostræ consuetudinis, & familiaritatis amor, ut hæc parum sollicitè, non satis anxie tecum pertractem. Tametsi de medicis materia ita bene, & præclarè meritis, ut nemo tibi deesse, nemo non omnibus beneficijs te cumulatisimè prosequi ualeat; timeo tamen subindè, ne homines ingrati, inuidi, maligni tua abutantur humanitate, & summo reipublicæ amore. Qui tunc demum ueram se uenari putant gloriam, si (id, quod nunquam, ut confido, adipiscantur) suis maleficijs tuos nitantur præclarissimos obliterare labores: Ut quod liberali doctrina non potuerunt consequi, id imperitia, impudentia, furore nanciscantur. His, quaeso, per nostram amicitiam, per communem omnium literarum amorem, quibus animum semper habuisti deditissimum, declara, quàm mala cecitate ruant. Aperi horum uanitatem, concute, dispelle istorum inuidentiæ uirus. Indica eis quàm longe fuerat tutius sana in eis mente uiri, quàm in illis suum furorem patefacere, ex quibus haurire poterant cum sapientissimis summam utilitatem. Infringe nobis hunc Amathum, qui antequam sapere didicerit, omnium se agitatore præbet. Quod quum tua postulet sapientia, eruditio, existimatio, tum nihil prius, nihil potius nos à te expectamus, quàm ut ea, quæ antea doctissimè nobis elucubrasti, ea nunc aduersus hunc prædonem calumniatorem tuta, salua, illæsa, & intacta posteritatis memorie tradas, simul & ipsum sua imperitia, & erroribus insinuis ornes. Vale mi eruditissime Matthiole, & quamcelerrimè nostræ satisfacias omnium expectationi. Vienne Austrie Quarto

Nonas Septembris. 1557.

[Faint, illegible text in the left margin, likely bleed-through from the reverse side of the page.]

A 3 MAGNIE

MAGNIFICO, AC CLARISSIMO

D. Petro Cannizero Serenissimi

Regis Romanorum &c. Archiatro

PETRVS ANDREAS MATTHIOLVS
SENEENSIS MEDICVS. S. P. D.

ESCIO quo pacto id ferè semper vsu venire animaduertamus (clarissime vir) summos, & præstantissimos viros, quò magis excellent, & quantoque cæteris bonis, ac eruditis viris magis satisfaciunt, tanto importunius improborum nequitia, et calumnijs impeti, ac lacepsi. Quò minus mihi dolendum censeo, si ego quoque (quamuis in me quidem, & in hoc meo amore satis acri publicæ utilitatis non id præstantiæ culmen videam, quod eos summopere offendat) post tot consumptos labores, horum improbitatem, inuidiam, & irritos morsus euadere non potuerim. Quod quidem neuiquam in huiusce æui improbitatem (vt quidam fortasse putant) sed in impiorum hominum impudentiam reuiciendum arbitror. Quod tamen si minus sit nouum, minus inusitatum, vt ab honestissimo quenquam impediatur instituto, tamen miserum est, & certè deplorandum; quum vnà cum ipsa virtute nata sit inuidia, liuor cum primordijs emerferit, & hæc omni tempore suam exeruerint improbitatem. Inuidia verò virus improbitatis suæ nunquam in obscuros, ignaros, abiectosque; exerce-re solet, sed in eos plurimum, qui cæteris vel doctrina, vel sapientia, vel alijs quibuscunque animi, vel fortunæ dotibus præclariore, eminentioresque; euaserunt. Vtpotè quæ cum eò loci euehi non possit, quò præclari viri propria virtute peruenerunt, fraudibus tantum & technis se extollere nituntur. Nec idcirco mirum videri debet, si quò magis quis inclarescat, eò vehementius in illum hæc se iaculetur vipera, & scuiat tigris. Adhæc autem quum quandoque animaduertissem, & labores, conatusque; nostros ab inuidis dilacerari comperissem, gaudebam sanè, & meæ propè cuiusdam fœlicitatis esse ducebam (licet nunquam mihi tantum tribuerim) à clarissimorum hominum communi fortuna me non segregari. Ob idque; decreueram potius inuidorum rabiem silentio extinguere, quàm scriptis respondendo palàm facere eorum latratus mihi negotium faceffere; præfer-tim cum in omni uita præcipuos comites mearum actionum, consiliorum, voluntatum, pudorem, modestiam, humanitatem esse voluerim. Verùm quum vidissem, legissemque; vanissimas quasdam calumnias in nostros in Dioscoridem commentarios editas ab Amatho quodam Lusitano homine sanè non solum, vt eius fert nomenclatio, apprimè indocto, sed etiam, quantum ex eius scriptis colligi potest, omnium arrogantissimo: quumque; præ-ter id comperissem hunc quamplurima ex commentarijs nostris furtim in suas transtulisse enarrationes, & in illis innumeros commisisse errores, qui rei herbariæ studiosis magno fuissent detrimento (hoc enim præ cæteris me maxime angebat) nisi ij à nobis palàm refellerentur; pietate potius, quàm cupiditate aliqua contendendi, à qua maxime sum alienus, excitatus pati sanè non potui (etsi aliter mecum prius statueram) quin scriptis in publicum editis eius calumnias contunderem, errata reprehenderem, imposturas concuterem, furta pateface-rem. Quod quum tandem fecissem, dubius subindè distrahebatur animus, an quam confeceram Apologiam, v- nà cum Censuris in eius deliramenta in lucem proferrem, an verò diutius domi nostræ premerem. Siquidem tamen si non verebar hinc aliquam me reportaturum victoriam, non tamen ducebam eam mihi fore glorio- sam, eò quòd cum homine nullius ferè frugis, & pauca admodum existimationis in certamen descenderem. Ob idque; consultius videbatur scripta illa iam adornata in aliquem tenebricosum angulum abdere, quàm in lu- cem euulgare. Ad hoc accedebat, quòd audirem, & iam etiam viderem quamplurimos doctissimos & ho- nestissimos viros (quos nunquam nouimus) non tam nostra, quàm veritatis causa patrocinijs suscepisse, ac iam tandem pro me tulisse sententiam, Amathum verò causa cecidisse. Verùm diuersum suadebat genius meus, subindè velut insusurrans indignum fore si meos partus tanta iniuria affectos hac tantum ratione desti- tuissem. Idque; eò magis mihi faciendum suadebat, quò iam in promptu essent, qui suis scriptis ad hoc muneris ex- equendum me plurimum compellerent. Dum itaque anceps in his verfor opinionibus, & in altera mihi animus repugnat, in altera verò conscientia, & ipsius hominis damnosa imperitia me admonet, & vbi potius nego-

TIUM

tium hoc honestè subterfugere cupiebam, quàm exequi, tot accefferunt doctorum virorum suasiones, tot amicorum literæ, tot calcographi nostri preces, tot quorundam allatæ rationes, ut tandem (quanquam ferè inuitus) decreuerim eorum potius sequi sententiam, quàm meam. Atqui inter tot suasores, amicos & studiosos nullus mihi sese obtulit, qui animum magis vinceret meum, quàm Franciscus Parthinus Serenissimi Maximiliani Regis Bohemæ Medicus apprime eruditus, & in omnistudiorum genere optimè versatus, cuius literæ omnium postremæ ad eum me à priori instituto reuocarunt, ut eius opinioni, & consilio, quod semper plurimi feci, assentiri decreuerim. Cæterum quum iamdiu nouerim (vir clarissime) quantum doctrina, eruditione, ac sinceritate præstes, quin etiam quantum iudicio summo, ingenio, æquitate, & authoritate valeas, quumq; te habeam præcipuum inter eos, quos mihi eximie obseruandos proposui, hos vltimos labores nostros non tantum tibi legendos, videndosq; mittere decreui, sed etiam nuncupari volui. Nec (mihi crede) eo animo, ut hac re tua in me collata beneficia rependere velim, ac putem, sed quòd eximia virtus tua id meritò à me exposcat. Doctrina enim tua, ac singulari eruditione imperitissimi huiusce hominis nequissimas in me calumnias, & errata quamplurima facile noscere poteris, animi sinceritate discurrere, iudicio & ingenio ponderare, æquitate iudicare, & postremò authoritate corripere. Hoc si (ut spero) eo feceris animo, quo in omnium amicorum bonorumq; virorum negotijs semper esse soles, verendum mihi non est, quin tuis etiam præconijs nostra augeantur præsidia. Nam ubi videris hæc omnia partim in me falsò esse collata, partim in rei medicæ nostræ, & studiosorum, tyrunculorumq; discrimen esse deprompta, tu, qui omni pietate ducis, neutiquam te continere poteris, quin omnibus modis labores nostros tuearis. Vale. Præ Quartò
Calend. Septembris.

PRÆ-

Faint, illegible text, likely bleed-through from the reverse side of the page.

VVM NON Sine magno labore, magnaque industria Commentarios in Dioscoridem edidisse, quemadmodum doctis quamplurimis, præclarisque materiae medicae studiosis hosce labores nostros non ingratos fore sperabam, sic neminem tam peruersum, inuidum, improbūque fore iudicavi, qui non potius optimi consuleret (vt ingenuè fatear) candidos nostros, & sinceros conatus, quam iniquius quidpiam de his existimaret. Etenim quū semper me admodum delectauerit medica materia, & temporis & studij illi tantum impenderim, vt aliquid quoque nostrum in hac facultate valere iudicium crediderim, ingenui honestique uiri munus esse putavi, sua indu-

Commentarij in Dioscoridē magno labore sunt editi.

Ingenui uiri munus.

Ingenui uiri munus.

Quā ob causam Commentarij in Dioscoridē latinè sunt editi, & plantarum imaginibus illustrati.

Ingenui uiri munus.

Ingenui uiri munus.

Cur edita hæc sit Apologia.

Calūnia prima de Meo.

Calumniare fellitur.

Calumniare fellitur.

stra, & labore parta, ne Reipublicæ inuidere videretur, in commune omnium studiosorum vsū in publicū promere. Hanc itaque ob causam hoc mihi ingenuum, honestūque videbatur, vt id quod vnusquisque in quolibet scientiæ genere, vel ingenio, vel doctrina, vel longa, diuturnaque lucubratione, obseruantiaque sibi priuatim, & non quasi priuatim, & sibi proprium fuerit assequutus, cōtineat, sed in commune totius reipublicæ emolumentum pro viribus libenter effundat. Hoc cum iam pridem à me esset factum, non sine fructu fortasse, nec (vt audio) absque magna multorum præclarissimorum uiro- rum laude, quibus meæ elucubrationes placuerunt, tametsi ij nec me nouerint, nec viderint unquam; non leuiter sum excitatus, vt libentius, & alacrius nouum susciperem laborem, vt eæ auerentur, plantarum imaginibus decorarentur, & latino sermone cuderentur. At dum acriori, intentiorique, quam hætenus in hac versor opinione, & iam opus prelis Erasmiānis subesset, frequentibus amicorum literis ad aures meas peruenit incredibilis Amathi cuiusdam Lusitani intemperantia. Id quod non parum fortassis ab hoc meo me diuertisset instituto, nisi ab hoc vno contemni, & arrodi audiuisset, quæ tot præstantissimorum authorum iudicia comprobarent. Verumtamen non adeo horum tot hominum iudicio stare volui, quin & ille Lusitanus, quem immodestissime in meos inuehi commentarios audieram, non nihil me commoueret. Non enim arbitrabar hominem illum tanta posse duci temeritate, vt ea, quæ passim ab omnibus penè probarentur, sine magna ratione, & consilio conuellere, & lacerare auderet. Quamobrem curauī sedulo, vt eius libri ad me deferrentur, non alio profecto animo, quam quod philosophi munus, & meæ modestiæ semper duxi, non ea peruicacia proprijs affigi, vt eorum improbaretur opinio, qui melius & sanius aliquid sentirent. Equidem putabam quod cum Lusitanus ille omnium vltimus Dioscoridis codicem expendisset, adeo omnia cribrasset, & excussisset, vt nullus reliquus fuerit ambigendi locus. Mouebat quoque istius Centurionis nomen, quem centurias quasdam digessisse aiebant. Sed vbi primū eius enarrationes intueri ceperam, longè aliter quam putaram, euenisse cognoui. Quandoquidem præter calumnias mihi falsò ascriptas, nil aliud quam inuidiosissimum animum, ac loquacem, & ineptum hominem obseruare potui. Nescio profecto magis ne me offenderit hominis imperitia, qui nullo iudicio, nulla ratione aliena præceps & insanissime damnet, an improbitas, & insignis nequitia, quod tam impudenter ex his ipsis, quæ in alios calumniatur, suas agit prædas, & tanquam sua quasi vindicat. Verū vt suam agnoscat inscientiam, nec suis calumnijs quicquam nostræ detrahat authoritati, aut publicæ utilitati, quin & ne in posterum fortè honestissimum nostrum, vel aliorum impediatur cursum, cogor sanè eius ineptias aperire, ne videar id mali ad posteros relegare, si præsentibus culpis ignoscerem. Licebit itaque nobis nostram pro virili defendere, & ex omni parte tueri, ne si hæc silentio dissimularem, quis deinde modestiam nostram in conscientiam duceret. Et primò ne aliqua iniuria, aut fraude hic qui tam improbè nos lacessit, secum agi putet, ac etiam vt candidus lector facilius deprehēdat, & æquissimè discernat vtriusque controuersiam, antea eius verba ob oculos ponam, ad quæ singulatim mihi respondendum meminero.

A T Videte obsecro, quam grauius, ac vehementer me primum adoriatur Lusitanus, non quasi de herba sibi sit certamen, sed quasi mecum de religione contendat, quam homo inconstans iam pridem turpissimè, ac impudentissimè deseruit. Nec enim (inquit) veritas ipsa occultanda est hac de causa, quia Plinius scriptum reliquerit, suo tempore Meum in Italia non nisi à paucissimis medicis ferri, quem sequutus postea Marcellus Vergilius vir alioqui doctissimus, rei tamen herbariæ non admodum peritus, dixit, nunc, quod sciam, nullum Italiae Meum est. Ob quæ verba Matthiolus Senensis in Italia quoque Meum non reperiri clamat, immò contra Patres Mesues interpretatores acriter agit, qui in Calabria, & Nursiæ montibus Meum nasci affirmant. Quod ita esse crediderim, cum apud Bononiam quoque nascatur, vt testes sunt Nicolaus Nicolucci pharmacopola Ferrariensis, & Gaspar de Gabrielis nobilis Patauinus harum rerum maximus indagator. Accusandus igitur Matthiolus est potius, cum magis negligens in inquirenda hac herba fuerit, quam diligentissimi Patres, qui desudantes Nursiæ montes, vt eam inde eradicarent, ascenderunt. Sed frustra me tanta acerbitate persequitur Lusitanus. Attendat ipse, quanta usus sim modestia in huiusce rei assertionem. Non enim clamor Meum in Italia non reperiri, sed plura sanè esse scribo, quæ me ancipitem reddiderunt, an Meum, quod nunc pro genuino sumitur, legitimum fuerit. A Lusitano iam pridem non didici in Italia quod-

dam

Mei confide-
ratio.

Meum, quod
circūfertur à
genuino plu-
ribus diffidet
notis.

Vulpina Lusi-
tani religio.

Calumnia se-
cunda.

Calūniæ con-
futio.

Plinium quā-
doq; non sātis
sibi con-
stare.

Animadu-
ersio in Lusita-
num.

dam circumferri Meum, cum ante ipsum hoc sciuerim. In hanc tamen inclinari me dixi opinionem, illud à genuino ac vero Meo mihi videri longè dissimile. Hoc et si simpliciter à me esset dictum, vt meam hac in parte solum exponerem sententiam, nescio tamen cur accusandus magis illi videar quàm leniter admonendus. At quòd in hanc venerim opinionem, illud in causa fuit, quòd plures huius rei mihi constarent rationes. Etenim est in primis quòd viderim nostratis Mei radices longè crassiores, uegetioresq; quàm genuini expetat historia: quippè longas, & tenues radices Meo reddidit Dioscorides. Est deindè quòd eadem grauius potius, quàm suauiter oleant, quum tamen Dioscoridi Meo radices requirantur odoratæ non graueolentes. Est præterea quòd mansæ parum omninò acrimoniæ respiciant. At quum, Galeno auctore, Meum tertio excessu exalfaciatur, cur non illud genuinum acriori ui pollere existimauerim, quàm quod nuperrimè in vsum medicum concessit? Est etiam, quòd extant manuscripti Dioscoridis codices, qui Meum non Anethi, sed Anisi folijs, conferant. Quod & idem refert Plinius, quem licet reiiciat Amathus, non tamen sine ratione est adductus, vt scriberet non nasci in Italia Meum. Nam cum non nisi à medicis, ijsq; admodum paucis ipsum seratur, magnum & euidentis est argumentum non ibidem sua sponte progigni. Quorsum velut peregrinum à medicis excolebatur, si ubique in Italia nunc illud excrecere uidemus? His itaque palàm est, vt non ab re in censendo Meo mihi plurimum fuerit ambigendum. Etenim mihi perpetuò decretum volui, non ita facilè de rebus dubijs affirmare, ne id arrogantia potius, temeritatiq; quàm doctrine, & diligentia nobis ascriberetur. Verum tamen nolui ob id prætermittere, quin huiusce Mei imaginem appingerem, non tamen, vt hoc tantum argumento fateri uiderer illam genuinum referre Meum, sed ut illud nobis antea non ignoratum (ut opinari videtur Lusitanus) ostenderem. Quam ob causam non modò illos mihi semper detestandos proposui, qui tam facilè de incertis sententiam ferunt, sed & eos longè magis, qui, ubi fatear, hanc uel illam me non uidisse, nec nouisse stirpem, mox clamitant, & erroris me arguunt. Equidem semper optimi uiri munus esse credidi, ignota, uel dubia potius silentio inuoluere, & nihil de illis determinare, quàm in posteritatis discrimen, falsa pro ueris describere, & dubia pro certis asserere. Quod quandoque fecisse Monachos illos, quos, uulpina quadam religione, patres Lusitanus appellat, non ambigimus. Sed sanè mirum uidetur, quum nostram, & suam religionem omni flagitio polluerit, dedecore maculauerit, scelere obligauerit, & eam tantum ob causam à sua exulauerit Lusitania, quòd hic tam acriter pro Monachis illis depugnet, qui Iudeorum omne genus maximè persequuntur. Sed & illud etiam mirandum nobis sese offert, quòd hic me tantopere lacefferit, quòd in eos hæc scripserim, quum tamen ipse pluries Monachos illos aliàs damnet. Id quod etiam cum Plinio fecisse constat. **AT IAM HOMINIS** uidete inconstantem seueritatem, qui & si paulò antè (puto enim me aliter inuadere non potuisse) Plinium ipsum, & alios grauissimos auctores explodere, ac damnare non est ueritus, me tamen quasi rigidus patruus seuerè increpat, quòd à Plinio non nihil in Iridis mentione discesserim, ea ratione adductus, quòd is præter Dioscoridis sententiam, candidam Iridem rufæ prætulit his uerbis. Illyrica quoque duorum generum est. Raphanitis à similitudine, quæ & melior: Rhizotomos subrufa. Nouam hic quandam excogitat Lusitanus artem, qua me adoriri posse putat. Nam quum idem Plinius alibi scripserit Iridis radicem cæteris præstare, quæ rufo fuerit colore, ne ulla in tanto uiro obseruari possit dissensio, eam inuenit defensionem fidus patronus, qua haud scio an defendi se uelit ipse Plinius. Atqui Lusitanus priorem clausulam dissoluens ita legit. Illyrica quoque duorum generum est, Raphanitis à similitudine, Reliqua quæ sequuntur in unum coerces cum relatiuo, Quæ & melior Rhizotomos subrufa. O insignem Palæmonem. Non equidem rogabo Amathe, ut dicas, in quo codice tales uideris interpunctiones, cum certò sciam in nullo inueniri. At asseratur iam in medium Frobeniana editio, quam tibi patrocinari putas. Afferatur (inquam) ut statim confusus fileas. An non te pudet editionem hanc uocare in iudicium, ut illicò palàm fiat, quàm grammaticorum omnium iudicio, **ET** particulam, **PRO ETIAM** ibi sumi? Quæ ista connexio? Quæ etiam melior, Rhizotomos subrufa. Nimis sanè multa nobis affers de uerbo, cuius sensus cui libet legenti sole lucidius apparet. Istis grammaticæ confusis legibus nolit (me hercule) defendi Plinius. Malit is communi obliuionis quodam errore (quod & doctissimis & summis uiris inter multa quandoque contingit negotia) lapsus uideri, quàm huic grammatico sua subijci opera. Id ne nouum tibi est in Plinio, ut aliquoties sibi non satis constet? Mihi quidem & studiosis lectoribus nequaquam. Etenim de Castore scribens Plinius libro octauo, capit. 30. castores affirmat dentibus sibi testes abscindere, quum uenatu urgentur, ob hoc se peti gnaros, id quod postea lib. 32. cap. 3. apertissimè negauit, & tanquam fabulosum explodit. De Populo autem agens lib. 16. cap. 23. nullum hanc florem, nullumq; fructum edere ait, quorum oblitus lib. 23. cap. 8. eandem Populum dixit, & uuas, & semen gignere; hoc comitialibus, illas ad unguenta præferens. Quid igitur mirum, quod scelus id erit, si & in Iride, & sibi, & Dioscoridi Plinius repugnasse dicatur? Equidem id flagitium non dico in Plinio summo utiq; auctore, si in tanto opere, & tam uaria lectione aliquando memoriæ fragilitate sit prolapsus, præsertim cum is potius alienam recitet historiam, quàm propriam. Te potius miror Amathe, qui quod tibi lubet, idem cæteris, quum tamen iusta id ratio suadeat, non licere censeas. Nos ueritatem ubique sequimur, eam nulla hominum auctoritate, quoad possumus, patimur obfuscare. Non tanti (mihi crede) est æstimandus in Plinio

nio

nio aliquis memoria lapsus, quanti eam, quam de laboribus nostris agis, rapinam æstimandam censemus. Quid enim turpius, impudentius, detestabiliusq; quàm furtiuam frugem ex aliena messe in suum transferre horreum? Quid deinde inhumanius, quàm quem expoliaueris, gladio & conuitijs adoriri? Optimorum ne hæc sunt hominum? Grassatorum, prædonumq;e potius mihi uidentur, quos tu maximè sequutus uideris. Quo fit ut mirum non sit, si primùm è Lusitania pulsus, ac deinde è Germania in Italiam reiectus, iam inde etiam profugus aberras, adeò ut solum ferè non inuenias, ubi iam tutus esse possis. Porro hæc mihi de Lusitano illo dixisse liceat, non ut uidear cum homine pugnare, quem non est ut timeam, neque etiam ut odio prosequar aliquo, præsertim cum nihil sui possideat, ubi possim postea refici, ubi uicerim; sed tantum medicæ materiæ uindicandæ, & honoris nostri sustinendi causa. Potuissem quidem Amathum hunc acriori, uehementiori que sermone reprehendere, primùm quòd tam temerè labores nostros deprædatus sit, deinde quòd falsissimas, seu uolasc; calumnias in me excogitauerit. Postremò quòd ubi aliquid suo Marte cudit, in grauissimos, frequentesque labatur errores. At qui quum probi, ac candidi hominis non sit munus conuitijs, ac maledictis, sed propria uirtute pugnare, ea utar in dicendo modestia, quam animi nostri sinceritas, & eius insolentia exposcere uidebuntur. Quòd si quandoque pietate summa adductus, uel calumniarum iniquitate sauciatus, pauca quædam acerbiora fortasse in hunc deprompsero, rogo atque etiam obsecro, ne quis id mihi uitio uertat. Scio quidem in respondendo me magnam non habere expectationem, quòd nemo iam sit, qui eius legerit libros, quin prius nouerit non modò hominis imperitiam, sed etiam temeritatem. A MEO LUSITANVS de Amomo hæc in me confert. At Matthiolus Senensis cum nos uero carere Amomo sciret, ut illum tamen habeamus, in Lusitaniam nos remittit, ubi ex India nunc delatum contendit: in ea tamen sententia fallitur, cum hucusque Amomum uerum incompertum sit. Hæc ille. Sed planè falsò, cum plura me dixisse scribat, quàm rei ueritas exposcat. Quandoquidem cum nunquam meis scriptis affirmarim Amomum ex India in Lusitaniam conuelli, nec eò quemquam remiserim, ut ille somniasse uideatur, dum meas mentitur lucubrations, & eas (quæ illius est liberalitas) suis uerbis amplificat. Scripsi quidem me à quibusdam non spernendæ fidei medicis accepisse iam primùm ex India in Lusitaniã afferri Amomum, nec sanè plura, quàm hæc. Cæterùm cum eorum sententiam nec probauerim, nec damnauerim, cur hac in re me adeò uellicet, conijcere quidem non possum, nisi quis fortasse in eius maleuolum animum hæc reijciat. Quod autem ille perperam meam acceperit mentem, id argumento esse potest, quòd in commentarijs nostris latino sermone editis, nihil huiusce fabulæ meminerim. AD CALAMVM Odoratum ueniamus, ubi ille grauior, sicut ipse putat, in me admouet machinas, quas idcirco non magno sanè negotio à nobis amolierimur, quòd non aliquo consilio, non aliqua prudentia, aut ratione, sed suo more (propè dixeram moria) id in nos moliri contendat. Arguit me, quòd nixus Theophrasti, & Plinij testimonio certò affirmauerim radicem, qua passim Odorati Calami uice utuntur Sepalsæ, legitimum, genuinumq; esse Acorum: quin & quòd scripserim Calamum Odoratum harundinem esse, non radicem, quibus refragatur his uerbis. At mea sententia decipitur Matthiolus, cum licet Theophrastus, & Plinius in Calamo Odorato calamum, & non radicem laudare uideantur, alibi tamen Calami Odorati radicem desiderant, & eam cæteris calami partibus anteferunt, ut apud Plinium est legere lib. 24. cap. 1. in quo cum Calami Odorati iuuamenta enumerat sic inquit. Efficacissima autem in omni harundine, quæ proxima radici: efficacissima, & genicula. Per quæ uerba manifestè percipitur, quòd in omni calamo, siue harundine, radix efficacior est pars. Quæ de causa Calami Odorati radix potius, quàm calamus in opus trahenda est, ut meritò hæctenus pharmacopola hæc preciosa, & exotica radice pro uero, ac genuino Calamo Odorato usi sunt. Quantum uero ad Dioscoridem attinet, si quis introspicens eum accuratius expendere, inueniet illum de radice potius loqui, quàm de calamo, cum radix geniculata dicitur, calamus uerò potius nodis cinctus. His ne tam stolidè me putat concludi Lusitanus? Sed audiat ipse non quàm Matthiolus, qui hæc accuratius priusquam scripserit, pensauit, sed quàm turpiter ipse potius decipiatur, quippè qui temerè Plinij, & Dioscoridis grauissimorum authorum abutitur testimonijs. In primis enim ut eius argumenta dissoluam, & tanquàm inania, & irrita monstrem, non vereor, ne Plinius, aut Theophrastus Calami Odorati radices adeò desiderarint, ut nusquam earum fecerint mentionem. Nam quòd Plinius ait, efficacissimam in omni harundine eam esse partem, quæ radici proxima, quis fuerit Plinianæ lectionis, latiniq; sermonis adeò imperitus, ut non uideat de harundine non de radicibus intellexisse Plinium. Namq; examinaturus quæ nam partes in uniuerso calamo cæteris præstent, nã non radices, ut Lusitanus sua quadam malitia, uel fortassè imperitia in me distorquet, sed partes radicibus proximas cæteris præstare inquit: quod facillè prudens animaduertet lector. Nec enim aliam ob causam putat Plinius maiori uel pollere eas calami partes, quæ propè radices habentur, quàm eadem ibi crassiores, uegetiores, robustioresque in omni harundinum genere reperiantur, quàm in cæteris earundem locis; quo fit, ut etiam calami ipsius genicula efficaciora pariter ipse existimauerit Plinius. Quippè & genicula robustiora sunt, & crassiora. Quam ob causam Calamum illum prætulit Dioscorides, qui densè fuerit geniculatus. Sed iam ipsum quæso intueamur locum, quem ille quasi uiolentum quoddam telum in me uibrat. At si ulla in eo sit prudentia, si leuius & consideratius uerba Dioscoridis mecum perpenderit, non solum deponet

Calûnia ter-
tia de Amo-
mo.

Calumniæ di-
pulsio.

Calumnia
quarta de Ca-
lamio Odora-
to.

Calumnia di-
lucur.

Calumnia
quinta de
Calamo.

Calumnia
sexta de
Calamo.

Calumnia
septima de
Calamo.

deponet hanc iracundiam, sed fortasè etiam noscet, quàm magno ducatur errore. Nam quòd Calamum, non radices describat Dioscorides, apertè quidem constat, cum ait. Calamus Odoratus in India nascitur, melior est fuluus, densè geniculatus, & qui assulosè frangitur, plena araneorum fistula. Hæc ille. Quæ tamen perperam Lusitanus intelligit. Quippè calamus in primis harundinem designat, non radicem. Præterea proprium harundinis est pluribus constare geniculis, & assulosè frangi. Deinde fistula, in qua quoddam araneæ telæ simile concluditur, calamo tantum debetur, non radici, quæ solida, dura, lignosa, & ubique oclusa spectatur in omni harundinum genere. Ad hæc fuluus color calamo sanè debetur, non radici. Quippè quòd radix in harundine perpetuò albicet. Ad id autem quod proprium sit radicis (ut ille contendit) ut ipsa geniculata dicatur, calamus uerò potius nodis cinctus, Dioscorides ipse respondet. Quandoquidem is non modò quarundam plantarum radices geniculatas facit, sed etiam caules, & calamos nonnullarum stirpium reddidit geniculatos, ut faciliè quis certior fieri poterit, qui eius codicem legerit in Hydropipere, in altera Cyclamino, in Gentiana, in Panace Asclepio, in Ligustico, in Elaphobosco, in Crateogono, in Gramine, in Equi feto, in Cicuta, in Pityusa, in Ebulo, alijsq; nonnullis. Sed relinquamus hæc (inquam) quæ legere non vacauit Lusitano, & alios consulamus auctores. Plinius tritici culmis genicula quaterna, farris fena, hordei octona tribuit. Hinc libro de senectute Culmo geniculato inquit Cicero. Hæc si animaduertisset Amathus, aut si non tam negligenter & oscitatè Dioscoridis codicem legisset, tam non fuisset insulfus. Illud tamen maximè in hoc homine ridiculum uideri debet, quòd quum tam excellentem se haberi uelit medicum, rei q; herbariæ peritissimum, eius sententiæ, quam damnat, nullam soluat rationem, & omnia relinquat intacta argumenta. Porrò ego in illum tam uecors non ero, ut hominem potius, quàm opinionem parum ualidam nulla ueritatis imagine sultam uideam persequi. Solus seuerus hic iudex in nos ex alto tribunali fert sententiam, damnat nostra. Tantum sibi temporis superesse non putat, ut uel aliquid probabilius afferat, uel rationes nostras dissoluat: ut non ueritatem, cui à quouis prolata semper fui addictissimus, sed solam suam sequi maleuolentiam se monstret. Nos (quod præcipuum sanè nobis est studium) ne calumniatores potius, quàm ueritatis putesmur indagatores, multa habemus, cur Amathi huiuscè nobis displiceat opinio. Primum quòd nusquam uisa sit radix inter ualdè admodum innumeras, quas ille falsò genuini Calami esse censet, quæ secum uel minimum harundinis trunculum cacumini adnexum deferat: sicuti quamplurimæ uisuntur, quæ ab ipso cacumine folia emittunt Iridis, ut quisque faciliè certior fieri poterit, qui diligenter hæc radices explorauerit. Constat præterea hæc radices ex Lituaniæ, & Tartariæ finibus, quin etiam ex Ponto, ubi passim ferè proueniunt, ad nos conuehi. Quod maximo cuique argumento esse potest, eos prorsus hallucinari, qui eas ipsas radices Calami Odorati esse contendunt, quòd nullus extet auctor (quod uiderim) qui scripserit Odoratum Calamum alibi prouenire, quàm in India, & Syria. Quin & illud in nostram concedere sententiam Lusitanum fortasè monebit, quòd à Galeno dictum est, quippè qui scripserit Calami Odorati partium essentiam esse in caliditatis, frigiditatisq; coniugatione temperatam, & minimum habere acrimoniæ, cum tamen gustantibus palam sit, radicem hanc non obscurè esse acrem, pariter & amaram, id quod Odorato Calamo minimè tribuit Galenus. Hisce itaq; satis iam comprobatur censensus sua in sententia hic hallucinari Lusitanum: nec pluribus est hæc nostra defendenda causa. In sequentibus tamen & rationibus, & auctoritatibus ostendemus, radices has legitimi esse Acori. **NEC MINVS FALLITVR**, quæ de Aspalatho contra nos asserti. Est uerò Aspalathus (ut Ruellius testatur, & recentiores Græci confirmant) lignum, quod à Rhodiorum insula affertur, & illud, lignum Aloës, Rhodiorum officinæ appellant, ex quo coronæ ad fundendas preculas Deo parantur. Nec enim Matthiolus, qui hoc tanquàm falsum euertere contendit, audiendus est, quum re uera lignum hoc, ex quo coronæ parantur, ex arbuscula humili crebris spinis aculeata in insulis Rhodiorum, & alijs Græciæ locis ceditur, non uerò ex oliuæ speciem referente arbore. Vidimus enim nos apud Thomam Lucensem insignem apud Ferrarienses pharmacopolam huiuscè ligni frustum brachialis crassitudinis, solidum, graue, multis interceptu nodis, quod à Græcis hominibus sub nomine Aspalathi acceperat. Erat enim lignum coloris subrufi, cui simile in Hispania apud Taraconenses, & Valentinis magna in copia reperitur. Hactenus ille. O scelicem discipulum, qui ubique magistros habet pharmacopolas, à quibus sic institutus discedit, quasi ab Apollinis, aut Aesculapij reuertatur oraculis. Sed venit mihi in mentem, ne quoque iniuriam his faciat, quibus præceptoribus se toties usum iactitat. Verum seu ab ijs hæc sit edoctus, seu ipse suo ingenio hæc excogitauerit (malo enim non à me hæc agitari testimonia, quàm ad hæc inuestiganda tantum frustra suscipi laboris) ego proteçtò Rhodium illud lignum multum distare ab Aspalatho certò scio: quòd primum illud cortice tenus rubens non sit, sed potius albicans. Aspalathus enim Dioscoridi detractò cortice adeò rubet, ut purpuram penè referat. Quo argumento credidere quidam Santalum rubrum legitimum esse Aspalathum, quanquàm & illi aberrauerint. Sed & id clarissimè demonstrat, Rhodium lignum nullam cum Aspalatho habere cognationem, quòd scribat Galenus, qui legitimum in Græcia fortasè pluries degustauit, hunc gustu esse acri, & simul adstringenti ui præditum. Id, quod minimè in hoc Rhodio ligno reperitur, quemadmodum nec præualens amaritudo, quam illi reddidit Dioscorides. Quòd autem huiuscè ligni planta sit Oleastri species, id maximè fatentur Rhodij,

Calamus Odoratus communis usus unde afferat.

Calumnia quinta de Aspalatho.

Calumnia re-tunditur.

Rhodium Oleastrum non esse Aspalathum.

Rhodij, qui eius historiam ex Melita insula ad me scripserunt his verbis. Lignum ex quo torno globuli fiunt ad fundendas preces, truncus est arboris longitudine hominis metam non excedentis. Nascitur arido, & saxoso tractu, fronde perpetua oleastri æmula, floribus albicantibus, baccis nigricantibus, paruis, caudice breui contracto, brachij instar crasso, à quo rami prodeunt rari, spinis ferè nullis, aut admodum paucis, albicante toto cortice. Ligni materies cortice tenuis candicat, medullitus uerò nigricat. Radicibus nititur firmis albicantibus. Quibus palàm esse arbitror Rhodium hoc lignum ab Aspalatho admodum esse diuersum: & Lusitanum unà cum Ruellio in eodem uersari errore. Quippè (ut præmisimus) Aspalathus tantùm cortice tenuis, non ut ille existimasse uidetur, in tota ligni substantia, adeò saturatè rufescit, ut purpureus appareat. Quinetiam cùm Aspalathus in Rhodo proveniens frutex sit furculosus (ut testis est Dioscorides) non arbor procera, rationi consonum non est, ut ad brachialem crassitudinem adolescat. Cæterùm quòd de re incerta non modò contendat, sed tam faciliè audeat affirmare, detestandum mihi uidetur. Quippè nil tam temerarium, tamque indignum sapientis grauitate crediderim, quàm aut falsum sentire, aut quod non satis exploratè perceptum sit, & cognitum, sine ulla dubitatione defendere.

Rhodij Olea
særi historia.

HINC AD HELENIVM venio, in quo quum Lusitanus existimet, me pluribus modis allucinatum, adeò ut nullis possim me defendere rationibus, acriori morsu in nos inuehitur his uerbis. Confirmat Marcellus Vergilius se sic in antiquissimo Dioscoridis codice legisse. Caulem ex se mittit Helenium, crassum, hirsutum, cubitalem, & aliquandò maiorem, angulosumq; flores luteos, & in ijs semen Verbasco simile, tactu pruritus faciens. Vnde facile credere est, ut hæc peruersa, & immutata fuere, ita quoque pars hæc ad amaritudinem attinens: quanquàm eam quoque à Plinio prætermisissam animaduerto. Vnde Matthiolus Senensis hic falsò admodum Plinium adducit libro xix. cap. v. qui ultra quòd in eo capite nullam penitus de Helenio mentionem faciat, libro tamen xxxi. cap. x. ubi Helenij meminit, non de hac loquitur, sed potius de Aegypcia, cui Dioscorides in hoc capite ex mente Crateux herbarij ramulos Serpylli modo humi sparfos tribuit, folia uerò Lenti similia: cui quoque eo in loco nullam tribuit amaritudinem. Immò in describenda hac herba Plinius à Dioscoride uariat, cùm Dioscorides folia Lentis, & ramulos Serpylli per terram sparfos Aegyptiam Inulam habere tradat. Ille uerò non Lentis folia, sed Serpylli potius possidere dicit. Accedunt ad hæc, quòd cap. xxxi. eiusdem libri, ubi medicamenta Helenij pertractat, dulcem esse asserit, non amaram: ut liquidò constet Plinium de illa tantùm dulci Aegypcia Inula memoriam fecisse, non uerò de hac à nobis amara tractata. Proindè Matthiolus, si Plinij auctoritatem in hac parte subticuisset, prudentius dubio procul fecisset, ac non ita duplici errore hallucinaretur. Primum cùm credat, Plinium de hac Inula prima mentionem fecisse, quum (ut diximus) potius de secunda Aegypcia agat. Secundò cùm dicat Plinium illi amaritudinem tribuere, cùm re uera illi dulcedinem condonet, & non amaritudinem, ut cuiq; legenti notum erit.

Calúnia vr.
de Helenio.

HÆC ITA QVE SVNT, quæ in me spicula mittit Lusitanus. Sciat igitur uelim, culpam, qua me accusat, non in me, sed in Typographum esse reiiciendam, quippè qui imprudenter meam peruerterit sententiam oblitis quibusdam lineis, in quibus Plinij uerba adnotaueram, quæ de Helenio primi generis ab eo scribuntur (præter Lusitani opinionem, quòd hunc Plinij locum semidormiens pertransiuerit) libro xviii. cap. v. & quibusdam alijs lineis priorum loco acceptis ex decimo uigesimo primi libri capite, quæ postea in medium adduxeram de altero Helenij genere, quod in Aegypto prouenit. Facilis enim ac lubricus fuit lapsus, quippè quum propè essent duæ illæ Plinianæ auctoritates, Typographus, qui è codice nostro manuscripto hæc in suum transferebat typum, oculi imprudentia deceptus primum Plinij locum tanquam dormiens præterijt, & secundum in eius locum reposuit, quòd ad alterum spectauerat Helenium. Cuius erroris illud semper omnibus fuerit argumentum (ne fortasè quis putet me id totum subdolè in Typographum reiicere) quòd non modò in commentarijs nostris Latinis factis pluribus antea annis in lucem editis, id erroris fuerit expurgatum, sed quòd ea quoque Plinij uerba per Typographum eò translata libro xxxi. cap. v. ibi ascriptis non legantur, sed libro xxxi. cap. x. ubi de Aegypcio Helenio is egit. Quin & illud de innocentia nostra maximè testari poterit, quòd illa per Typographum transposita auctoritas, nil penitus ad rem nostram faciat, neque concludat, ut priores Italicæ editiones nostræ unumquemq; certiore reddent. Non enim putet uelim Lusitanus quòd adeò sim excors, ut tam indecenter, tamq; fatuè Pliniana illa uerba, quæ nihil pro sententia nostra concludunt, in prædictorum fulcimentum attulerim. Quando quidem si æquo animo is accuratius perpenderit, quæ Plinius de Helenio uerba fecerit libro decimo nono, capite quinto, à me eo loco citatis, nec oscitanter Plinium relegerit, me omni culpa uacare compulsus ueritate fatebitur. Ipse enim Plinius ibi sic habet. Siferis satus mensibus Februario, Martio, Aprili, Augusto, Septembri, Octobri, breuior is est, sed torosior, amariorque. Inula per se stomacho inimicissima, eadem dulcibus mista saluberrima: pluribus modis austeritate iuncta gratiam inuenit. Hætenus ille. Hæc itaque sunt à Typographo oblita, quæ ad probanda ea, quæ diximus, afferebamus ex quinto capite decimi noni libri. Cæterùm, ut suam Lusitano detegam negligentiam, uel fortasè imprudentiam, dicat sanè cur tam aperta fronte negauerit, Plinium

Calumnia re
tunditur.

Lusitani im-
prudencia.

B libro

Calumnia
vii. in ungue
to Sampsuchi
no.

Calumniæ
confutatio.

libro decimo nono, cap. v. Helenij siue Inulæ, de qua primò scribit Dioscorides, nihil penitus meminisse, cum tamen ea omnia, ac etiam perplura ibi habeantur, quæ hic his perpaucis lineis in medium attulimus. Quibus etiam uidere poterit, qua ratione negauerit reperiri apud Plinium Inulam esse amaram. Hisce igitur de causis iamprimùm Lusitanus conijcere poterit id, quod in me reprehendit, tantùm quidem à ueritate distare, ut potius sibi ipsi, quàm mihi iniuriam inferre uideatur. At insignem & arrogantem hominis temeritatem audiamus, qui quò magis præceps est in rebus maximè ambiguis, hoc manifestius suam prodit inscitiam. SED IAM se se offerunt recriminanda, quæ in unguento Sampsuchino aduersum me scribit, tametsi longè magis ipsum accusent: quòd ea, quæ nullis argumentis probari possunt, falsò probare contendat, & quæ pluribus sanè modis probata sunt, nullis in contrarium allatis rationibus, inani quadam arrogantia, improbare nitatur, sic iniquiens. Etsi apud Theophrastum, vel Plinium, nonnullosq; alios celebres uiros Sampsuchus eadem cum Amaraco, siue Maiorana herba sit, apud Dioscoridem tamen, & Galenum, ac Paulum Aeginetam multùm inter se differunt, cum Sampsuchus Maiorana herba hodie in fœtilibus & uasculis reposita ad fenestras pro delitijs habita sit. Amaracus uerò Parthenium est, quæ an Matricaria officinarum sit, tertio dicemus libro. Hanc uerò animaduertentes inter utraque differentiam Galenus, & Paulus, diuersa capita tanquam de rebus diuersis fecerunt, uidelicet de Sampsucho, & Amaraco, quam prius noscens Dioscorides uigilantissimus, oleum Sampsuchinum ab oleo Amaracino, tanquam rem diuersam distinxit. Nam Amaracus Galeni, & Pauli proculdubio apud Dioscoridem Parthenium est, ut tertio libro facillè quis comprehendere poterit, cum ibi Parthenium Amaracum esse dicat. Qui uerò Amaracum Galeni, & Pauli Marum Dioscoridis esse opinantur, miro modo excecunt; nam etsi uerum sit, quòd Galenus, & Paulus in libris de facultatibus medicamentorum simplicium de Maro nullam faciant mentionem, non proinde Amaracum illorum Dioscoridis Marum, ob nominis uicinitatem esse dicere debent: & eò magis quia Galenus in libris de Antidotis, & Amaraci, & Mari tanquam rerum diuersarum meminit. Quare Matthiolus Senensis, si hæc animaduertisset, non sic facillè cespitasset, nec hæc sic confusa reliquisset. Hactenus ille. Sed cur hæc Amathæ? Tu id mihi turpè ducis homo præceps, quòd in rebus dubijs meam suspenderim sententiam? an uelis tu potius, ut præcipiti quadam arrogantia in istam tuam incurram uecordiam? nisi incredibili arderes libidine nostros oppugnandi labores, tu tam esses inter hos scopulos præceps? adeò temerè de his decerneres? Nos sanè longè aliter sentimus. Etenim malo cæteris ueritatis indagandæ apertam relinquere uiam, quàm noua temeritate eos hinc auertere, præsertim cum non desint clarissimi uiri, qui hac Galeni lectione plurimùm hësitarunt. Siquidem non desunt rationes, quæ ostendant Amaracum Galeno & Paulo tam Parthenium, quàm Marum posse designare. Quam ob rem nec hanc, nec illam opinionem probare, uel improbare libuit. At aliquid in re difficili & suspecta asserere liceat, quòd neutiquam in tanta antiquitate nouum esse debet; magis in hoc inclinor, ut librariorum negligentia hunc Galeni locum corruptum putem, ac hoc errore Mari titulum in Amaracum esse translatum. In qua re tametsi authorum certa desint testimonia, non tamen huius rei absunt indicia, quæ Amaracum Galeno, & Paulo Marum designare præ se ferant. Siquidem cum sit Galeni proprium institutum simplicium medicamentorum uires ex Dioscoride describere, idque præsertim seruare in his, quæ uiribus non uulgaribus præstant, neutiquam crediderim, si Amaracum Galeno Parthenium designasset, quin scripsisset ex Dioscoride id Epithymi modo bilem atram, & pituitam detrahere, suspiriosos & melancholicos iuuare, calculosos expedire, anhelosis liberam spirandi facultatem reddere, quin & eius decocto infidentibus fœminis uteri duritias emollire, & inflammationes arcere; illitu uerò ignem facrum extinguere, collectionesq; consumere. Quandoquidem tam raras, utilesque facultates haudquaquam putarem silentio inuoluisse Galenum, si de Parthenio eo capite egisset. Verùm cum Maro nil aliud uirium tribuerit Dioscorides, quàm quòd illitu serpentia ulcera sistat, & quòd in unguentis addatur, mirum sanè non est, si de Maro tractaturus Galenus libro sexto de simplicium medicamentorum facultatibus, ubi fortassè deprauata lectione de Amaraco legitur; de eius uiribus sobriè admodum tractauerit, paucisque perstrinxerit, nec plura dixerit, quàm quòd sui ui exalface-ret, & siccaret. Id quòd etiam egit fortassè lubens, quòd latius de eo scribere statuisset libro primo de antidotis in Hedichroi compositione. Hæc nobis dicta uelim, non affirmandæ tantùm huiusce opinionis causa, sed tuæ refellendæ temeritatis, ac impudentiæ. Quamobrem eos mihi impugnare non libuit, quorum tu opinionem sequeris. Nimirum quòd in obscuris, incertisq; nusquam soleam in aliquem uerba facere, nec quicquam agerè, cuius nequiuero causam probabilem reddere, eoque præsertim quòd sciuero ijs esse etiam rationes, quibus se tueri possint, nempe Serapionis testimonium, qui id tantùm quòd Galenus de Amaraco scripsit, Matricariæ tribuit. Sed hæc etiam posset destrui autoritas. Hæc itaque si rectè, sincereque perpendisses, non modò te ipsum nouisses, sed & fortassè puduisset ita te iniurià in me conspirasse. Reliquum nunc est, ut iam tibi tua detegam errata, ne alios in posterum ducas in errores. Inquis tu Lusitane, apud Dioscoridem, Galenum & Paulum Sampsuchum, & Amaracum admodum inter se differre. Id, quòd esse falsum, & a ueritate alienum, illicò probari potest ex ipso Dioscoride, quippè qui libro tertio de Sampsucho agens, scriptum relique-

rit,

rit, Sampsuchum à Siculis, & Cyzicenis, apud quos laudatissimum prouenit, Amaracum uocari.
 » Hoc idem facillè uidetur probare etiam Galenus. Ipse enim libro primo de antidotis, Amaraci pluri-
 » mum in Cyzico nasci scribit, & Amaracinum unguentum in Cyzico parari ait libro secundo cap. pri-
 » mo de compositione medicamentorum secundùm locos. Id quod omnibus palàm facit, nil aliud Ga-
 » leno designare Amaracum, quàm Sampsuchum. Etenim cùm Cyziceni Sampsuchum Amaracum
 » appellant, quis nam fuerit ille tam amens, excors, obtusiq; ingenij homo, qui non nouerit Amaraci
 » num unguentum in Cyzico paratum è Sampsucho fieri? His subscribit etiam Plinius libro x x i. ca-
 » pi. x i. Sic inquit. Amaracum Diocles medicus, & Sicula gens appellauere, quod Aegyptus, &
 » Syria Sampsuchum. & cap. x x i i. eiusdem libri, Sampsuchum (inquit) siue Amaracum in Cypro
 » laudatissimum, & odoratissimum. Fit ex eo oleum, quod Sampsuchinum uocant, siue Amaracinum
 » ad exalsaciendos, emolliendosq; neruos, & uuluas. Quibus palàm est, quàm imprudenter hæc asse-
 » rat Lusitanus. Nec obstat quòd in quibusdam Dioscoridis codicibus legatur Parthenium etiam ali-
 » quibus Amaracum uocari. Siquidem hoc non tuetur huius uniuersalem negationem. Adde quòd illa
 » uerba Dioscoridi spuria à quàm plurimis rei plantariæ studiosis nor: ab re iudicantur. Nimirum ex-
 » tant Græci codices antiquissimi manuscripti, in quibus non legitur in Parthenij capite particula illa
 » αὐτὸ δὲ ἀμάρων, quemadmodum nec apud Serapionem, qui Parthenium ex Dioscoride transcribit. His
 » accedit aliud stolidum Lusitani erratum, quod facillè quis intueri poterit, quum asserat is Amaraci-
 » num unguentum odore iucundissimo redolens parasse antiquos non è Sampsucho, quod Cyzicenis,
 » qui illud olim præstantissimum parabant, Amaracum dicitur, sed ex Parthenio, quod etiam falsò
 » eam esse plantam existimat, quam ob odoris uirus Seplasiæ meritò Cotulam fœtidam uocant. Sed
 » quantum in Amaracino unguento, quod odoris fragrantia plurimùm prestasse scribit antiquitas, hæc
 » fœtens planta conueniat, ij certò iudicare poterunt, quibus longè magis, quàm illi res medica cordi
 » fuerit. Et quidem fatetur Galenus libro primo de Antidotis, ac alijs etiam locis in Cyzico, quemad-
 » modum in uniuersa minori Asia, Mari & Amaraci oriri plurimum, parum uerò in alijs regionibus,
 » præfertimq; in Italia. Id quod Lusitanum hic maximè hallucinatum palàm facit. Quandoquidem nul-
 » lo magis herbarum genere ubiquè abundat Italia, quàm Cotula fœtida dicta. Ea enim ubique scatent
 » campi, horti, aræ, plateæ, semitæ, ac colles, adeò ut nullus in Italia sit locus, ubi hæc herba non
 » proueniat. Adde quòd cùm dicat Galenus in Cyzico Amaraci nasci plurimum, ubi Amaracinum un-
 » guentum omnium odoratissimum parabatur, & nobis iam comprobatum sit Sampsuchum à Cyzice
 » nis Amaraci nomine appellari, satis comprobatum esse putamus, Lusitanum medicæ materiæ igna-
 » rum, & tam Dioscoridi, quàm Galeno idem esse Sampsuchum, quod Amaracum. Demum an Dio-
 » scoridis Parthenium Cotula fœtida sit ita uulgò uocata (ut Lusitanus certò sibi persuadet) is postea
 » audiet. DE IASMEÑO VNGVENTO multùm quoque mecum contendit, & ex ijs floribus pa-
 » rari Iasmenum, quos Itali uulgò appellant Gelsimini, cùm tamen id nullis rationibus comprobet, sed
 » tantùm suis nitatur uerbis, non est cur multis cum illo agam. Sat enim mihi esse existimo, cùm scri-
 » bat Dioscorides parari Iasmenum (idest Violaecum unguentum) è floribus albæ Violæ, nullo pacto
 » fieri posse, ut ex alijs paretur floribus, & ex ijs præfertim, quorum apud Dioscoridem, & antiquos
 » nulla prorsus habetur historia. Quin & superuacaneam hic omnem uerborum esse censeo, cò quòd
 » in commentarijs nostris satis, superq; comprobatum sit, eos proculdubiò decipi, quos Lusitanus si-
 » bi imitandos proposuit. Præterèa cùm is rationibus argumentisq; nostris, nullis prorsus obstat uer-
 » bis, nec ullà dicendi facultate (si philosophum medicumq; ut audio se putat) non uereor, quin facillè
 » scire possit, me ad suas non teneri obiectiones, nisi primùm ad nostra responderit argumenta. Qui-
 » bus nulla alia de causa illum nihil in contrarium adduxisse putamus, quàm quòd is longè magis defen-
 » dendæ pertinaciæ, quàm ueritati fuerit addictus.
 » IN PINO autem ut Theophrastum defendere uideatur, sic mecum agit Lusitanus. Longum
 » profectò, nec minus difficile esset omnes Pini species percurrere. Illius tamen (Theophrasto auctore
 » libro tertio de historia plantarum. cap. x.) duæ sunt species, altera urbana, altera uerò syluestris.
 » Syluestris uerò in Ideam, & Maritimam partitur. Nam idea, idest montana rectior, celsior, mate-
 » riæq; crassior est; sed maritima folio ornatur tenuiori, imbecilliori, & cortice læuiori ad coria utili,
 » in qua nux conspicitur rotunda, breuiq; dehiscens. In Idea uerò tanquam nux syluestrior, oblon-
 » gior est, uiridis, minusq; hirsuta. Hæc ad Theophrasti mentem, quæ uera esse nullus hucusquè in
 » dubium traxit, præter unum Matthiolum Senensem, qui omninò hæc suo tantùm iudicio fultus euer-
 » tere conatur, dicens, se in syluestri maritima Pino obseruasse nuces non quidem rotundas, sed oblon-
 » gas, potius solidas, difficulter dehiscentes; in montana uerò non oblongas, sed breues, & ad aperiendũ
 » faciles. At nos reuera Theophrastũ uerum uniuersaliter dixisse obseruauimus, ac Matthiolum aut non
 » rectè apprehendisse, aut potius, ut noui aliquid alijs dixisse uideretur, in medium hæc asserre uoluisse.
 » HAEC ILLIUS SVNT VERBA. Cæterum an uera, uel falsa, syncerè, uel subdolè prolata, can-
 » didissimus quisque lector, qui nostros legerit commentarios facillè conijcere poterit. Explodenda. n.
 » detestandaq; sunt Lusitani figmenta, quæ hic aduersum me habet. Siquidem ego recitata Theophrasti
 » historia, nec eum hallucinatum, nec delusum asserui, sed id tantùm Theophrasto repugnare dixi, quòd
 » utriusq; Pinastris strobilus in nostro climate testatur. Quòd aut uera, non ficta, nec fabulosa scripserim

Stolidum Lu-
sitani erratũ.

Calumnia
viii. de Ias-
meno unguẽ-
to.
Depulsio.

Calumnia ix.
de Pino.

Lusitani fig-
menta explo-
duntur.

(ut ex se ipso fortasè me iudicat Lusitanus) is proculdubiò fateri poterit, qui in agro Tridentino Ideam, in Senensi, ac Pisano maritimam obseruauerit Pinastrum. Quippè in maritimis hisce locis duo habentur Pinastri genera, quorum alterum strobilos profert spithama longiores, alterum uerò breuiores paulò, compactili duritie conclusos, nec per se facillè deluiscentes. In Tridentinis uerò montibus quemadmodum, & in Bohemia, quæ Pinu vbicunque syluescit, Pinastri nuces in uniuersum visuntur longè maritimis breuiores, infirmioresq; quæ cum primùm inaruerint, illicò dehiscent, & ab arbore decidunt. At si quis ad uiuas, virentesq; huiusce Pinorum plantas se conferre nequiverit, nouas Pinorum imagines postremæ commentariorum nostrorum editioni applicatas intueri poterit. Quod si sincero animi affectu fecerit, non ueremur, quin facillè conijciat, nostram in planetarum historia fidem falsò à Lusitano improbatam: & subindè etiam noscet magnam illius imperitiam, & apertam in nos inuidentiam. Ego quidem nunquam putauì hæc in Theophrastum reijcere, sed nostro climati causam assignauì. Quamobrem non possum non admirari Lusitanum, quippè qui non sit ueritus tam euidentes in me asserre calumnias. Equidem nunquam negauerim Pinaistros, quæ in Ida monte proueniunt, quin & eas, quæ in Græciæ maritimis crescunt, in nucibus edendis contra rio modo forsitan se habere, cæli, soli; illius immutata natura.

Calumnia x.
in Hippo-
campo.

Lusitani opi-
nio nec refel-
litur, nec pro-
batur.

VENIO AD Hippocampum, cuius historiam à nemine descriptam hætenus reperi. Quo fit, ut difficillè admodum sit absque ulla dubitatione affirmare, quod nobis sit piscium genus, quod Hippocampum appellauerit antiquitas. Nec displiceret Lusitani opinio, quam longè antea audieram à Luca Ghino medico clarissimo, quòd Græcis rectè idem sonet Hippocampus, quòd latinis flexuosus equus, si quo probari possit, esset ad manus. Verumtamen cùm nulla extet Hippocampi historia, cur eius opinionem accipiam, sanè non habeo: quin nec etiam cur refellam. Plinius lib. xxvi. cap. v. dum Praxitelis admiranda percurrit marmora, uideri scribit in maxima dignatione Gn. Domitij delubro in circo Flamminio Neptumnum, Thetim, atque Achillem, Nereidasq; supra delphinos, & hippocampos. Quæ quanquam demonstrant Hippocampos equorum effigiem præ se ferre, non tamen hac Plinij autoritate quis unquam rectè affirmare poterit, Hippocampos, quorum ille meminit, eos esse pisciculos Equi uel Dracunculi formam habentes, quos quidam ueros esse Hippocampos non ambigunt. Quandoquidem Plinij uerba luce clarius demonstrant Hippocampos paruos nò esse pisces, sed ingentes fortasè beluas, corporis mole Delphinis minimè inferiores. Nisi hæc potius fabulosa censeamus, quàm uera. Nos autem cum iamdiu non ignorauerimus non deesse rei medicæ studiosos, qui Equiculos illos, uel marinos Dracunculos ueros esse Hippocampos putarent, non abs re esse duximus horum Equiculorum imagines commentarijs nostris adiungere, non ea tantùm causa, ut horum placitis subscriberem, sed ut unumquemq; præsertimq; Zoilos admonerem, me hæc prius non ignorasse. Verum non ob id absurda vocari expedit (ut Lusitanus putat) quæ de Hippocampo antea scripsimus, doctissimos Dioscoridis interpretes, & Græci sermonis peritissimos secuti, quorum non desunt, qui asserant in Locustarum genere haberi Hippocampum. Quibus subscribere uidetur Plinius libro xxxii. cap. xi. At cum inter Locustas nulla spectetur, quæ magis flexuoso dorso erucas, quas Græci καμπας uocant referat, quàm ea, quæ ibi pariter picta spectari potest, nefas sanè fuerit tam petulanti ore affirmare, nostram, & aliorum opinionem, tanquam absurdam esse spernendam, cùm tamen rationibus, & autoritatibus comprobata uniusquisque facillè cernat.

Calumnia, xi.
de satiuo Cu-
cumere.

MULTA ETIAM CONTRA Nos de satiuo Cucumere effundit Lusitanus procacius magis, quàm uerè, sic inquiring. Cucumer non ubique satiuus reperitur, quæ de causa multi non sine ingenti errore Citrulum, quem Peponem esse certò scimus Cucumerem appellat, uulgarium forsitan uoce seducti, qui in Italia ferè uniuersa & Flandria, ac Germania Citrulum Cucumerem uocant; sed, ut dixi, non sine magno, ne dicam pudendo errore; inter quos nouissimus extat Matthiolus Senensis in suo Dioscoride Hetrusca lingua confecto. Est igitur Græcorum Cucumer, siue Cucumis dictus sic (ut Varroni placet) quia facillè curuatur baculi crassitudine, colore uiridi, longitudine cubitali, & maiori, præsertim si in flore existens in fistulam mittatur. Tunc enim (ut tradit Plinius libro xix. cap. v.) mira longitudine, & ad fistulæ complementum crescit, & hac de causa Columella Anguinum Cucumerem eum appellat, quia oblongus, crassus, atque instar anguis flexuosus sit. Nascitur enim in simili planta, qua Cucumis syluestris oritur. Rarò in Lusitania Cucumer uidetur, secus autem in altera parte Hispaniæ præcipuè apud Salmaticenses, ubi in magna cernitur copia hirsutus, colore omninò uiridi, longitudine cubitali, & curua. At Pepo is est, quem Officinæ ob colorem Citri in maturitate acquisitum, Citrulum appellant. Græci uerò illum πέπων idest maturum Graia uoce dixerunt.

Quam uocem Hispani uel hodiè seruantes nulla mutata litera, aut syllaba illum quoque Pepanum uocant: & eius supremam partem concisam fronti æstus hora, in qua illum plerunque comedimus, tanquam refrigerantem admouemus. Quod olim quoque à Græcis fieri Dioscorides innuere uidetur. Vescimur enim Pepone hispani, dum uiret, nam postquam maturuit, & colorem luteum Citri maturi contraxit, tanquam cibo inutilem reijcimus. Si quid tamen illius comedendum sit, eius superma, & cartilaginea pars tantùm pro uictu, reiecta eius medullari parte, accipienda est, ut apud inferiores Germanos plerunque fit, qui Peponibus ijs non nisi maturis contra Hispanorum consuetudinem in uictu utuntur: quorum medullarem, & interiorem partem in qua semen continetur, tanquam

quam improbam & malam rejiciunt, suprema & cartilaginea illa, crebris uerrucis ornata parte contenti. Qui mos apud Græcos quoque fuit, ut ex Galeno deprehenditur libro secundo, de Alimentorum facultatibus, ubi inquit. Huc accedit quod in Peponibus homines à carne intima, in quo semen habetur, abstinent. Sed hæc ignorans Matthiolus, nil in hoc capite facit, quàm uellicare alios. Sed audias Amathe. Solutus ne inter tot eruditissimos uiros, quibus eadem placuit opinio, à te reprehendor? Solum inter innumeros alios Matthiolum insectaris? Quapropter? non alia opinor causa, nisi ut tuam malitiosam inuidiam in eius tantum uidearis monumenta effudisse, ex quibus tu opima spolia congeffisti. Egregiam certè hominis in furando prudentiam, ut tacitè ijs secum gaudeat, quæ publicè criminari putetur. Iccircò, homo uaferrime, tot hæc contra me construuntur hic uerba? Sed audiat ipse Lusitanus quàm hic toto aberrauerit cælo. Etenim sententiæ nostræ haudquaquam obstare, sed plurimum astipulari censemus, quod dixerit Varro Cucumim à curuore esse dictum. Quippe quod Cucumeres, qui passim in Italia proueniunt, & quos falsò Lusitanus Pepones esse contendit, plerunquè incurui spectantur, ut ætate tota uidere quis potest in clarissimarum urbium plateis, ubi innumeri uenduntur. Porro si hæc ignorat Lusitanus, non medicos consulat, sed olitores. Nam ij ostensis incuruorum cucuminum millenarijs, facillè crassam hanc caliginem ab ipsius oculis detergent. Præterea uulgarem Cucumim, quo passim utimur, uerum & genuinum esse manifestò comprobatur Plinius libro xix. cap. v. his uerbis. Particulatim Cucumis floret, sibi ipsi superflorescens, candida lanugine obductus, magisq; cum crescit. Hæc ille; quibus palàm est Cucumeres nostri usus legitimos esse. Quippè si Lusitanus (ut prædiximus) olitores adibit, & ad eorum hortos sæpè se contulerit, uniuersos uidebit cucumeres, illos scilicet, qui nuper emerferunt, & iam primùm ad iuglandium quantitatem intumuerunt, sibi ipsis in cacumine superflorescere, & alba quadam contegi lanugine. Ad hæc sententiam nostram, ac quam plurimorum clarissimorum scriptorum à Lusitano falsò improbatam illud sanè luce clarius ostendit, quod satius, ac uulgaris Cucumis fructu tantum ab erratico differat. Vtrique enim eadem sunt folia, ijdem flores, eadem uiticula, & eadem in uniuersum deniquè facies, ut libro quarto testatur Dioscorides, & libro vii. cap. vi. de historia plantarum post ritatis memoriæ prodidit Theophrastus. Tanta enim inter hæc plantas intercedit similitudo cognatioq; ut si simul serantur, uel alter alteri conferatur, nulla ferè differentia dignoscantur. Nec propterea negauerim, quod cucumis ille, qui sua longitudine serpentis speciem refert, & quem Hetruria falsò Melonem uocat, inter Cucuminum genera non fuerit recipiendus, cum & ipse olitorum mangonio, è uulgaribus nostris in eam formam fuerit redactus: id quod Hippocrati primùm, dein Plinio, & Palladio referunt acceptum, quippè qui scripserint flore in fistula, uel harundine demisso, Cucumim indè mira longitudine crescere, & omni alia, qua coguntur, forma: id quod etiam de Cucurbitis tradidit Columella. Hinc itaque suam traxit originem illud Cucuminum genus, quod ita prælongum se diffundit, & anguium modo contorquetur. Quippè sato subindè semine, quod exemptum sit ex hisce prælongis mangonio illo paratis, in posterum per sese eadem forma proueniunt, ut & nos experimento comprobatum scimus, non solum in Cucumeribus, sed etiam in Cucurbitis, præsertimq; in ijs, quas Indicas uocant. Id quod etiam Plinius affirmat loco prius citato. Nam cum maxime compertum haberet in Campania oriri Cucumeres mali Cotonei effigie (ij autem ut Lusitani fert opinio prælongi non erant) & huiusce formæ causam reddere uellet, Fortè (inquit) primò natum ita audio unum, mox semine ex illo genus factum. His itaque palàm fit (ut Lusitani illius uerbis utar) in quàm magno, ac pudendo is uerteretur errore. Quippè si (ut idem falsò contendit Lusitanus) uniuersum Cucuminum genus sponte sua ita prælongum proueniret, stolidum sanè esset id arte uel mangonio moliri. Sed Cucumeres sui natura non esse adeò in longitudinem protensos manifestò demonstrat Plinius, quippè qui scribat Cucumeres in Italia, esse quàm minimos, in prouincijs quàm maximos. Nam si sponte sua ea essent forma (ut Lusitanus somniasse uidetur) scripsisset quidem nasci Cucumeres in Italia quàm breuissimos in prouincijs quàm longissimos. Adde quod etiam experimento constat (ut ego mihi testis esse possum) quod Cucumeres sic Italis uocati in suppositam aquam descendere nitantur appensi; & contra refugiant, & unci modo recuruentur, ubi uas oleo plenum supponatur apertum. Id quod proprium esse Cucumeris affirmant præclarissimi rei rusticæ, plantariæque scriptores. Præter id si gustum consulas nulla penitus saporis, uel odoris differentia inter prælongos Cucumeres illos, & uulgares nostros cognosci potest. Ad hæc cum tria Theophrasto, & Plinio sint Cucumerum genera Laconicum, Scytalum, Beoticumque, hoc maxime etiam Lusitano aduersatur, quod unum tantum Cucumerum genus statuerit. Ad id autem, quod Columellæ testimonio asserit Lusitanus fatium Cucumim Anguinum uocari, quod forma anguium referat speciem, nil aliud nobis respondendum sese offert, præterquam quod falsò id Columellæ acceptum referat. Constat enim Anguinum Cucumim nil aliud fuisse Latinis, quàm Cucumim syluestrem, quemadmodum syluestre Allium Dioscoridi Anguinum uocatur, non quod forma referat angues, sed quod in syluestribus nascatur locis, ubi facillè stabulantur angues. Cæterum quod Anguinus Cucumis syluestris sit, non satius, testatur in primis Lucius Apuleius suo de simplicium medicamentorum libro, capite proprio de syluestri Cucumere; quin & quidam Dioscoridis codices, ut Hermolaus & Marcellus legunt, quibus etiam subscribit Plinius libro xx. cap. 11.

B 3 Sed

Amathus suas enarrationes in Diosc. ex Matthio- lo trāscripsit.

Calumnia re- fellitur.

Cucurbitæ, & cucumeres olitorū mangonio uarias induunt formas.

Cucumerū tria genera.

Anguinus Cucumis quis.

Lusitanus sui
ipſius laqueo
captus.

Lusitanus mē
dax.

Lusitani fig-
mentū explo-
rum.

Calūnia xij.
de Carpeſio.

Lusitanus im-
pudentia &
mendacio no-
tantur.

Calūnia xij.
in Artemiſia.

Amathum in
ſe ipſum la-
trare.

Sed cur hoc nitar tantorum virorum testimonijs comprobare, cum Lusitanus ipse capite de Agresti Cucumere sui ipsius oblitus id aperte fateatur, & suo se iugulauerit gladio? Sed quod falso Columellae testimonio fuerit is vsus, praeter id quod nusquam ab ipso hoc scriptum esse scimus, testem habeo Hermolaum virum sanè præclarissimum, qui in suo Corolario Lusitanum mendacio redarguit his verbis. Cucumeres in fistula apud Hippocratem demisso flore mira longitudine quasi anguina specie proueniunt, quanquam Anguinus cucumis idem videtur esse, qui Syluestris, multò infra magnitudinem fatiui, Erraticus & Angueus Columellae appellatus à fatiuo penitus differens. Hactenus Hermolaus. At sit ita: demus huic bono viro à sua forma longiores illos cucumeres ab aliquibus Anguinos vocari. At non intelligit quàm non cohærentia, quàm in se ipsum repugnantia dicat? nunquid non uidet homo miser, quòd non aliam ob causam hæ differentiae plantis addi solent, quàm quòd à reliquis earundem generis distinguantur? Nonne statim ob hoc sequitur esse etiam alia cucumerum genera? Respiat miser, & sua iam recognoscat errata. Respiat, inquam, cum signis omni luce clarioribus vincatur à testibus, & propria confessione vrgeatur. Comprobat etiam cucumerem nostratam non esse Peponem, cum in primis sapor, tum deinde facultas. Sapor quidem, quòd cum scribat Symeon Sethi Græcus author Pepones sapore esse dulces, nulla sanè ratione fieri potest, vt cucumeres nostri vsus fuerint pepones, quippè qui cò magis amarescunt, quòd maturiores euadunt, vt Theophrastus scribit lib. vi. cap. xiiii. de Plantarum causis. Præterea si Peponum facultas expendatur, constabit sanè ex Galeni sententia, quòd deuorati biliosos excitant morbos, quin & vomitiones, & id quidem (vt Symeon ille asserit) sua dulcedine efficiunt, præsertim cum in biliosum inciderint ventriculum. Ad hæc contricata Peponum caro (vt Galenus ait) vitia cutis in facie, nempe alphos, lentigines, ephelidasq; abstergit dulci, quo imbuitur, succo. Id quod ex nostratis cucumeris affricu nunquam consequeris. Nec obstat quòd Hispani cucumerem nostrum (ut Lusitanus inquit) Peponum uocent. Quippè cum Itali à Latinis originem ducant, omninò credendum uideatur Latinas rerum nomenclaturas rectius asseruasse eos, quàm ceteras nationes. Demum fabulosum esse scimus, & Lusitani figmentum, quod Flandri uulgares Cucumeres edant, cum penitus confeserint. Sunt enim domi nostræ Flandri, qui nobis seruiunt, & qui Flandriam, & Germaniam ferè totam peragrarunt, id penitus detestantes. Nec obstat scripsisse Galenum à Peponum carne intima, quæ semen continet, abstinere homines, quum id fiat potius in Peponibus nostris, quàm in Cucumeribus, quorum seminibus unà cum carne uescimur. His itaque poterit Lusitanus fortassè noscere, quàm in censenda Cucumeris historia fuerit hallucinatus, & subinde palinodiam meditari. Nam si secus fecerit, quum scribat Plinius Cucumeres in Italia quàm minimos, in prouincijs uero quàm maximos prouenire, cumq; Lusitanorum regio, qua se oriundum facit, ad ultimas Europæ oras habeatur, & ob id cæteris fortassè magis ab Italia distet, uerendum sanè est, ne rei medicæ studiosi, qui hæc perlegent Cucumerem Lusitano maiorem nusquam se uidisse affirmant. Sed nimis fortassè prolixè Cucumeris causam egi. Equidem hæc nimia esse fateor in re minimè obscura. Veruntamen vt huius calumniae & maledicta aliquando cessent, omnis eius est obtundenda uerboſa importunitas; ne si forte breuior sim, iure sibi cedi putet, minusq; sibi a nobis satisfactum clamitet, & qua est inani arrogantia, non silentio, vel dissimulatione uanè se uictorem gloriatur.

IAM DE CARPESIO pauca ei respondeo, de quo agens Lusitanus capite de Pipere, postquã ibi de Caryophyllis egi, nostrum ibi ordinem, & doctrinam quemadmodum in cæteris sequutus, ita aduersus nos scribens comminiscitur. Caryophyllis Carpesium proximum est, quod Cubeba Officinis dicitur, vt libro primo meminimus, & Actuarius confirmat. Non enim Carpesium Zedoaria, siue Zurumbet Arabum est, vt Matthiolus augurat, quum potius, vt dicimus, Carpesium Cubeba sit. Hæc falso Lusitanus. FALSO, inquam, quòd nobis nusquam scriptum sit Zedoariam, siue Zurumbet esse Carpesium. Quis ergò non miretur hominis impudentiam, infidelitatem, mendacemq; locutionem? Quis non detestetur huiusmodi hominum genus, qui tam euidentibus calumnijs, ac imposturis candidissimos quosque lacerant? Huic adhibenda fides? huic credendum? huic assentiendum? Nequaquam. In confesso enim est omnibus hominis huiusce scripta sui ipsius esse figmenta, mendacia, vanitates, adeò vt iam omnibus stomachum commouerint. Sed quantum hallucinetur miser, dum sibi persuadet Zedoariam, & Zurumbetum Mauritanis nihil inter se differre, postea audiet, cum innumeros illius errores promulgauero.

SEQUITUR, VT quid de Artemisia dicas, uideamus. Artemisia duplex est, altera latifolia hortensis, odore acuto, sapore uerò amaro; altera uerò Matricaria dicta tenuifolia, à Græcis Leptophyllos appellata. Nec enim in eam imus sententiam, quòd Matricaria hæc Parthenium sit, vt Matthiolus contra omnes grauissimos medicos contendit, quum re uera tenuifolia Artemisia uulgaris Matricaria est. Nam Parthenium, Brusaculum, Herba fœtida Chamomillæ similis est, vt suo dicemus loco. Hæc illius ad uingem sunt uerba. Inania tamen, nihilq; ponderis referentia. Quum enim Lusitanus argumentis, rationibus, & authorum testimonijs, quibus satis, superq; nobis comprobatum est, Matricariam uulgò uocatam, alteram non esse Artemisiam, nihil responderit, nec subinde ullis indicijs, ac rationibus contra sententiam nostram scripserit, sed sua tantum falsa opinione ductus, non est sanè cur cum illo pluribus agam: sed illum in se ipsum latrantem relinquam. Verum

vt

vt huiusce hominis imperitiam pluribus detegam, & procacitatē compescam, libebit sanè nobis nonnulla in contrarium afferre. Scribit itaque Lusitanus Artemisiam duorum esse generum, alteram latifoliam, hortensemq; , alteram Matricariam tenuifoliam dictam, quibus illicò deprehenditur, quàm oscitanter Dioscoridem legerit. Qui etli scripserit alterum Artemisiam genus folio esse tenui, non tamen ob id eam propriè appellauit λεπρόφυλλον, quum ea propriè λεπρόφυλλον dicatur, quam quidam Dioscoridi adulterinam putant, cuius capitis titulus sic habet. περι Αρτεμισίας λεπρόφυλλον. Ad hæc non reperio vsquam scripsisse Dioscoridem, quin nec etiam Plinium, primi generis Artemisiam hortensem esse plantam, sed quòd in maritimis spontè, & per se proueniat, vt ille, vt sibi aliquid arroget, fatetur. Ad hæc duo sunt argumenta, quibus refragari nemo potest, quæ maximè obstant Matricariam non esse secundi generis Artemisiam. Alterum quòd hæc flore sit paruo, tenui, in vniuersum candido: id quod sanè in Matricaria non visitur, quum flos illi insit Artemisiam maioris decuplo maior, firmus, non tenuis, non in vniuersum candidus, sed vmbilicotenus aureus, candidis foliolis circumseptus, vt in Anthemide. Alterum, quòd planta sit ad manus pumila, ac tenuior, quæ ad eò maiorem Artemisiam æmulatur, adeoq; illi congener est, (vt fatetur etiam Brasauolus) vt ambigendum non sit, quin ipsa sit altera Artemisia. Adde quòd cum Matricaria folijs, caule, floribus, sapore, odoreq; plurimum à prima Artemisia differat, non est sanè censendum, quin eius differentias, ac notas silentio inuoluisset Dioscorides; sed cum inter primum, & alterum Artemisiam genus nulla intercedat differentia, præterquam magnitudinis, crassitudinisq; , vt ipsemet apertissimè fatetur Dioscorides, non fuit illi opus, alterius Artemisiam notas pluribus explicare. Demum & illud vni cuique contra Lusitani sententiam verum potest esse argumentum, quòd antiquorum nullus scriptum reliquerit, Artemisiam alteram nec etiam primam esse amaram, quemadmodum reperitur vulgaris Matricaria, quæ amaro admodum gustu sentitur, adeò vt parum ab Absinthio differat. Quod etiam argumentum præbet, in caliditate, & siccitate hanc longè magis excedere, quàm ipsa Galeni testimonio excedat Artemisia. Hæc itaque si quis rectè perpenderit, nobis quidem minimè verendum fuerit, quin Lusitani incitiam, & iudicij vanitatem facile deprehenderit. Quòd autem Matricaria non sit Parthenium, & quòd ea planta Parthenium sit, quam vulgari appellatione Cotulam scetidam dicunt, nos penitus detestamur, quippe si Cotula scetida Dioscoridi Parthenium esset, quum hæc omni ex parte Anthemidè adeò referat, vt tantum ferè odoris diuersitate altera ab altera dignoscatur, quis nã dubitauerit, quin Dioscorides Parthenio Anthemidis folia reddidisset, nò Coriandri? Coriandri folia Cotula scetida profectò non habet, sed Anthemidis, Matricaria verò contrà. At si forte obiecerit Lusitanus cum ad summum vsque Coriandrum adoleuerit, & suum iam ediderit semen, quæ in summitatibus sunt folia, adeò parua tenuiaq; spectari, vt Anthemidis folia quadantenus referant; quumq; dicat Dioscorides, Parthenium folijs esse Coriandri tenuibus, is ad minora tantum folia respexit, non ad maiora. Vide quàm hoc ego argumentum propulsabo facile. Siquidem cum neque Oribasius ex Dioscoride à quo verbum ex verbo transcribit, neque Serapio, qui eandem seruat regulam, legat particulam illam λεπρόφυλλον, arbitrandum sanè est, particulam λεπρόφυλλον Dioscoridi impertinenter accessisse scriptorum incuria, vel potius temeritate, præsertim cum plantarum comparationes rectius, exactiusq; fieri debeant, cum plantæ ipsæ adolescunt, vel consistunt; quoniam hoc tempore foliorum, ac caulium notæ apertissimè conspici possunt; non autem cum primum oriuntur, vel cum consenuerint, quo tempore genuina foliorum forma videri non potest. Quin & illud contra Lusitanum maximè pugnat, quòd cum Cotula scetida longè acrior sit, quàm amara, adeò vt ea sedem abstergentibus ardorem non obscurum inferat, ob idq; vulgò Ferrariensibus (vt Brasauolus inquit) dicatur Brusciaculo: Parthenium esse non potest. Quandoquidem Dioscoridi Parthenium nulla saporis acredine commendatur, sed tantum amaritudine, quæ in Matricaria manifestò percipitur sine acredinis tantillo. Postremò cum sexcenties iam expertum sit Matricariam ea omnia præstare, quæ Parthenio ascribuntur, palàm sanè est, maximè deludi eos, qui contra sententiam nostram friuolis quibusdam argumentis, ac captiunculis machinantur. Sed vtinam tam facilè vera inueniri possent, quàm falsa conuinci. CAETERVM quum antea scripserim in meis commentarijs italico sermone primum in lucem editis Symphytum Petræum à me hæcenus non uisum, quasi me negligentia inertiaq; accusare uelit Lusitanus, hæc suo more aduersum me scribit. Ex herbis, quas Ioannes Falconerius Anglus secum afferre bat, Symphytum Petræum erat, quod Consolidam nonnulli appellant, quæ (ut testatur Ruellius) familiaris Gallis admodum est, & eam sua lingua Buglam uocant. In Italia quoque nasci cum Paulo Castiliono medico affirmamus, quanquam Matthiolus eam nunquam se uidisse tradat.

HIS LUSITANVS Non tantum in me inuehitur, ut putaram, nostræ accusandæ gratia negligentia, sed etiam suæ extollendæ gloriæ, quippè qui se nobis rei medicæ peritiorem ostendere ambierit. Verum si (ut solertes decet scriptores) Italica eadem commentaria secundò edita anno à CHRISTO Nato. M. D. L. perlegisset, comperisset quidem Symphytum Petræum me per me met adinuenisse. Id quod is nunquam per sese, uel per alios fortassè fecisset, ni Falconerius ille (si ta men uera refert) id illi ostendisset. Non enim una die uniuersa seges in horreum congregari potest. Quo fit, ut accusari iure non possim, ubi quandoque falsus fuerim, me hanc uel illam non nouisse stirpem. Præstabat quidem tunc mihi Symphytum Petræum nunquam me uidisse fateri, quàm menti,

Calumnia diluitur.

Matricariam nullâ esse Artemisiam speciem aperte probatur.

Cotula scetidam non est Parthenium.

Calumnia xiiii de Symphyto Petræo.

Confutatio.

tiri, vt doctior, diligentiorq; uiderer, quo nihil detestabilius, execrabiliusq; dici potest.

- Calúnia xv.
De Spargan-
nio.
- AD SPARGANIVM veniamus, in quo ita me taxat. Sparganium siue Xiphidion Officina
rum Spatula foetida est, cum inter se maximè conueniant. Vnde Matthiolus Senensem hic errare
certum est, qui Sparganium non esse Spatulam foetidam contendit, & eò magis, quia in Spatula fo-
etida pilulas non comperiri, in quibus semen claudatur, dicat: quod falsissimum esse, qui Spatulæ fo-
etidae mediocrem habent notitiam, norunt. Proinde Sparganium Spatulam foetidam esse certum est.
- Calumnia cõ-
tunditur.
- Haestenus ille. Demiror sanè tam perfrictam hominis frontem, qui quasi omnium rerum naturam,
plantarum omnium intimam notitiam perdiderit, ac imbiberit, adeò audacter hos graues mihi im-
ponit errores, confestim me errare accusat. Cognoscitis, vt opinor, hominis eruditionem, & vitæ
consuetudinem. Porrò non modò omnibus rei herbariæ studiosis (vnum tantum Ruellium excipio)
sed & cæteris omnibus, quibus aliqua sit stirpium cognitio in confesso est, nil aliud esse Spatulam
foetidam vulgò appellatam, quàm Xyridem. Xyris enim præter id, quòd omnibus notis, Spatulam
foetidam referat, foliorum odore facilè indicat nomenclationis occasionem, quippè quoniam si di-
gitis confricentur, foetidum admodum odorem fundunt, undè illi nomen, adeò vt Tirehia, vel Talpa
cæcior sit, qui non uiderit, Spatulam foetidam uocatam omnibus sanè notis Xyridem referre. Hanc
à nemine descriptam reperio, præterquam à Mattheo Syluatico Pandectarum auctore, qui eam Iri-
di similem reddidit. Id quod Lusitani petulantiam palàm facit. Siquidem nulla extat planta, quæ
magis Iridem referat, quàm Xyris, adeò vt scripserit Oribasius appellari aliquibus Syluestrem Iri-
dem, à quo quantum distet Sparganium, eos iudices velim, qui in materia medica indaganda plus
operis, ac laboris, quàm Lusitanus impenderunt. NEC PLVRIBVS verbis ea refellam, quæ
de Siderite obijcis, in quam magis, ac magis tuam detegis rei plantariæ insecitiam, cum ita memoras.
- Spatula foeti-
da est Xyris,
non Sparga-
nium.
- Conspicitur Sideritis hæc in nonnullis vallibus folio aspero Saluæ magnitudine tanquam Marrubij
albicante, & per circuitum tanquam Quercus dentato, quod fricatum ex se odorem, qualem ex Cy-
donijs optimè maturis oriri videmus, emittit, quem Dioscorides subintelligit, cum dicit gustu non
iniucundo, cum adstrictione aliqua. Hanc verò Fuchsius in suo herbario nouisse videtur, quanquam
Matthiolus oppositum contendat. Sed re vera Matthiolus eam nunquam vidit, quia si eam cogno-
uisset, illius odorem suauissimum nunquam prætermisisset. Hæc eius sunt verba: sed quàm omni-
succo inania, ipse videat. Quòd enim de Siderite prima, quam se in doctissimi viri Fuchsi herbario
narrat inuenisse, suas proferat commentitias nugas, hic facilè demonstrat, quòd eius folia non
modò non spectentur Quercus instar sinuata, sed nec per ambitum nulla parte laciniata, tametsi Lusita-
nus, vt potius suam tueretur opinionem, quàm veritatem, id non sit veritus affirmare. Ipsa enim Fu-
chsi pictura de Lusitani fide maximè testatur. In primis enim flores ostendit spicatos in caulium sum-
mitatibus erumpentes, non autem in ipsis caulibus orbiculatæ vertebrae instar, vt in Marrubio, per
interstitia dispositos. Præterea folia nulla ex parte correspondent, nec pomorum Cydoniorum o-
dor, quem solus Lusitanus illi tribuit. Dioscorides enim Cydoniorum odore, nec quouis alio Si-
deritem hanc commendauit, sed gustu non iniucundo; multa enim habentur, quæ odore maximè
placeant, & sapore displiceant. Sed mihi satis verendum est, an Lusitanus Cydoniorum odore huic
plantæ tribuerit, ut uera fateretur, an fortasè suæ sustinendæ opinionis causa. Quippè Fuchsius hu-
iusce odoris non meminit, nec nobis periculum facientibus percipi potuit. Non enim hanc stirpem
ignoramus, vt sua potius temeritate, quàm scientia existimat Lusitanus. Sed non fortasè à scopo ab-
erraret, qui diceret Lusitanum Fuchsi Sideritem nusquam vidisse, nisi appictam, quod falsò scribat,
Sideritem hanc in vallibus nasci, vbi plerunque solum vliginosum esse solet, Fuchsius verò perinde,
ac Dioscorides in asperis, petrosis, ac incultis locis. MINVS acerbè aliquantò patior, cum de Tra-
go nostram studet emendare opinionem, vbi Lusitanus ita suam exorditur calumniam. Non præ-
termittendus quoque est Ruellius, qui proculdubio in dignoscenda herba ista multum hallucinatus
est, qui Tragum Iunci speciem esse crediderit, cui quoque Matthiolus Senensis subscribit nulla sul-
tus ratione, cum è directo Tragum herba sit, ex qua vitrum conficitur. Atqui inter omnia, quæ hæ-
stenus nobis obiecta sunt a Lusitano, & satis dilucidè, vt arbitror, refutata, nihil iustius, nihil æ-
quius fateor, vnquam in nobis est calumniatus, quàm quæ de Trago hic recitat. Hoc modò si ca-
uere potuisset, dum nimis se sollicitum exhibet circa exiguam in nobis labeulam, non ipse pluribus
se maculis contaminaret. Equidem fateor, olim in Tragi historia ancipitem me habuisse opinionem,
quanquam inclinaret quandoque animus ad credendum, nil aliud Tragum esse, quàm quoddam hu-
milis Iunci genus in maritimis proueniens, cui semen acinotum in cacumine nascitur rubrum, ad-
stringenti sapore. Eram enim fretus hoc argumento, quòd scilicet scripserat Dioscorides, nasci Tra-
gum sine folijs, pusillis circum ramos acinis, rufis, multis, magnitudine tritici, acuto, cacumine,
quæ omnia potius ad iuncos spectare, quàm ad aliam quamuis plantam uidebantur. Opinioni indi-
tia subindè augebat, quòd sequenti statim capite idem Dioscorides de Iuncis vulgaribus egerit. Ve-
rùm quòd & summis, & præclarissimis contingit ingenijs, ut temporis processu plura quoque inue-
nerint, & diligentius examinauerint, id mihi accidisse fateor. Re nanque in posterum exactius agita-
ta, ac perpenfa, melioribus adinuentis, minimè puduit priorem deponere opinionem. Etenim
cum animaduertem apud Theophrastum, & Plinium, quorum etiam iudicium in nostris Lati-
nis

Sui ipsius nu-
gis confudi-
tur Lusitanus.

Calúnia xvij.
De Trago.

nis commentarijs secuti sumus, Tragum utrisque Scorpionem appellatum, quemadmodum & Dioscoridi aculeatam in uniuersum esse plantam, priorem, quæ in animo versabatur, opinionem diutius sequi non libuit. De hac enim planta scribès Theophrastus lib. vi. cap. i. de Plantarum historia. Aculeatarum, inquit, alia ex toto aculei sunt, vt Corrua & Scorpium. Hæc enim nullum, præter aculeum, folium gerunt. Id quod postea repetijt tertio eiusdem libri capite his verbis. Inter ea verò distincta genera plurimum quæ aculeato folio cõstant, nimirum dixerim, quod ex toto spinosum inspicatur, exiguo est numero, quemadmodum diximus, & difficile quicquam fermè inuenies, præter Corrudam, & Scorpium, quæ post Aequinoctium Autumni florescunt. Scorpium enim florem in carne extuberante sub extremo aculei profert, initio candidum, postea leuiter accedentem ad purpuram, & singulari radice, eademq; breui adhæret. Hæc ille. cui subscribit Plinius libro xx. cap. xv. sic inquit. Spinofarum multæ species. In totam spina est Asparagus, Scorpium. Nullum enim folium habet. Quibus palàm est Tragum, quem Dioscorides etiam Scorpionem vocat, nullis prouenire folijs, sed scaterere tantum aculeis. Id quod etiam videtur fateri Dioscorides, quod dixerit, Tragum, quem alij Scorpionem vocant, sine folijs oriri, acutis tantum circa ramos adnatis granis. Quamobrem libenter hac in re postea meam correxi sententiam, quam Lusitano displicuisse summopere gauderem, si quid hæc mea dubitatione melius, ac certius aliquid deprompsisset, sed quod vsu uenire nimis temeritati plerumque solet, dum nimis in me candescens maius aliquid asseuerare nititur, longè turpissimè labitur, quod eam velit plantam legitimam esse Tragum, quæ Mauritanis Kali, & Alkali appellatur, nobis verò Hetruscis Soda, cuiusq; imaginem vltimæ huic editioni addidimus libro secundo inter Atriplices ad viuum expressam. Quandoquidem planta hæc, ex qua alumen conficiunt, quo vitrarj vtuntur, Catinum appellatum, quin & sal, quod à planta Alkali vocant, folijs non vacat, quum admodum sit foliosa, nec vllis penitus riget aculeis. Ipsa enim cum primùm emergit, folijs profilit minori Sedo æmulis, quæ tractu temporis dodrantali ferè longitudine augentur, geniculatimq; protrahuntur. Cum verò iam adoleuerint, prodeunt è geniculis folia pingua, crassaq; incurua, ex lata origine in acutum desinentia. Vbi verò ad summum constiterint, in caulium cacuminibus longè minora, exilioraq; spectantur rufo colore, à quorum exortu parua, rotundaq; prodeunt pilula, in quibus minutum semen concluditur, vt videre est extra Tergesti mcenia, ijs præsertim locis, quibus salinarum aræ circundantur. Quæ Tragi notis prorsus repugnant. Adde quod Kali sapore sit admodum falso, Tragus verò non falso, sed adstringente. Quæ omnia citra controuersiam attestantur, quod legitimum Tragum nunquam viderit, nec nouerit Lusitanus. Qui tam excors, obliuiosusq; deprehenditur, vt eandem herbam legitimam Tragum esse affirmet, quam prius asseruit esse Anthyllidem, vt postea disseram. Cæterum eam constat plantam genuinum esse Tragum, quam nos suo luoco appinximus. Quippè ea sola, Corrua excepta, tota spinosa visitur, nullis circundatur folijs, & in maritimis tantum nascitur, fruticosa, humilis, humi accumbens, innumeris triangulis, quadrangulisue, tritici magnitudine vbiq; scatens, in quorum medio (vt Theophrastus inquit) post Autumnii Aequinoctium flos emicat albus, qui paruo temporis tractu purpureus euadit, adstringenti sapore, perindè ac tota planta, adeò vt nihil repugnet, quin hæc genuinum Tragum dici queat. Hanc inueni ego primus in Tergestino solo in Hadriatici littore, vbi frequentissima, copiosaq; oritur. Nec immeritò Scorpium eam appellauere antiqui, quippe quod auelli non possit, nisi ictis ab ea manibus, vt ego mihi testis esse possum. Tantum igitur abest, vt eclari uelim mea, sicubi sunt errata, ut ea etiam ipse non uerear emendare, gaudeoq; hæc à cæteris aperiri, modò ista semper adhibeatur moderatio, vt potius veritas exquiri videatur, quàm improbæ calumniæ, quæ in optima quæque inuehuntur, instrui sentiantur. Etenim id longè honestius arbitramur, vbi quis se lapsus nouerit (quum proprium sit hominum labi) se hallucinatum aliquandò agnoscere, quàm, quod extremæ est pertinaciæ, ac uecordiæ, quod semel arripueris mordicus adeò tenere, ut illinc auelli non consentias. Ac sanè in ijs commentarijs, quæ antea Italico euulgauit sermone, nonnulla postmodum deprehendi, quæ minus quàm decreueram à nobis enucleatè, exactèq; essent scripta. Quorum & eo ipso tempore non eram nescius. Verebar quidem sæpè ne tanti operis festinatio inter tot alia, quibus in dies distinebar, iudicij fortè extremam maturitatem in aliquibus peruerteret. Quod sanè peccatum leue (vt credo) & in paucissimis repertum, quamuis reliquorum utilitate, tum facillè compensari, tum rectè obscurari posse censerem, sciebam tamen prauos, ac maleuolos homines minime defuturos, qui etiam rectissimè à nobis dicta lacerare, & caninis dentibus arrodere non cessarent; & qui citius reliquorum omnium fructu se expoliari mallent, quàm ut leuissimum alicui condonarent erratum. Sed quid? Tot amicorum erant interpellationes, qui hoc opus à me quotidie flagitarent, & propè suo iure postularent, ne hoc meorum studiorum partu eos diutius defraudarem, & suspensos tenerem; ut improborum, inuidorumq; iniquis moribus me intempestiuis obijci mauerim, quàm horum resistere uoluntati. Emisi tandem opus non tam maturum, quàm amicorum precibus, & obsecrationibus efflagitatum. Quorum desiderijs satisfactum à nobis plurimum gaudeo. Si qua verò erant nimis accelerata, ea sanè longè accuratius in Latinis nostris commentarijs agitata sunt, & discussa. Id quod tunc me maximè solabatur. Quæ si ante me ita deprehendisset Lusitanus, vt nullam in me ostentasset acerbiter, nullas in optimè munita, firmataq; suas ingessisset calumnias,

Kali, & Alkali Arabum.

Kalihistoria.

Lusitani inconstantia.

Tragum genuinum.

Author Tragum primus inuenit.

Cicero.

Plinius.

Lusitani ob-
sectio in Ama-
rantho.

Turpis ac ri-
dendus Lusita-
ni error.

Ruellius & Fu-
chsius à Lusitani
calúnia
vindicantur.
Calúniæ xvij.
de minori Se-
do.

Lusitanus re-
prehenditur.

Calumnia re-
fellitur, & A-
mathum hal-
lucinatum ef-
se ostenditur.

Calúnia xix.
de Cirsio.

Calumnia di-
luitur.

calumnias, & non sua infidelitate in alienas possessiones irrumperet, gratias ei profectò agerem, quòd suo studio, & synceritate hisce nos subleuasset laboribus. Iam verò optima quæq; fœdisimè lacescit, cònuellit, diripit, & in quibus aliquam veniam mereri poterat eius calumnia, hæc maiori offuscatur fal-
sitate. D I X I paulò ante in Trago, quàm sua reprehensione turpiter aberrauerit, nunc quoque in Amarantho nihilò cautius, & peritius se gerit. Scio in Italica editione Actium de Amaranthi viri-
bus differentem me citasse in vulgari Amarantho, quum Actio nil sit aliud Amaranthum, quàm Dio-
scoridi Helichrysum. Nec tamen à Lusitano admonitus facilè, & non inuitus quædam reuocare, &
omnia prorsus trutinare decreueram in Latinis postea commentarijs: quod & iam pridem est factum.
At ne Lusitanus vanè contra nos exultet, ac nulli incogitantia indulgendum uociferetur, videat ipse
quàm falsò sibi persuadeat vulgaris vsus Amaranthum esse Chrysocome. Nam si (vt audio) Græ-
ci sermonis peritum se ipsum facit, maximo illi uitio adscribendum fuerit, quòd Græcorum verbo-
rum vires tam negligenter expenderit. χρυσός enim Græcis, aurum Latinis designat, κόμην verò coma.
Adeò vt id sit Græcis χρυσόκομην, quod Latinis aurea coma. quo manifestè deprehenditur Lusitani in-
scitia. Quandoquidem cùm vulgari Amarantho spicatus flos insit, non aureus, sed in purpura ar-
dens, quo pacto fieri possit vt rectè is χρυσόκομην Græcis rectè dicatur, ij diiudicent, qui Græci ser-
monis peritiores habentur interpretes, quiq; hæc diligentius explorauerunt. Quòd autem Chryso-
come flore sit aureo, ut ipsa fert nomenclatio, testis est Plinius libro xxi. cap. viii. vbi sic inquit.
Chrysocome, siue Chrysitis non habet Latinam appellationem, palmi altitudine est, comantibus
fulgore auri Corymbis. Quamobrem non solùm constabit, quàm lubricè lapsus sit Lusitanus, sed
quàm falsò, ac iniquè accusauerit Ruellium, & Fuchsius. Quippè cùm Chrysocome, & Amaran-
thum longè inter se differant, vt clarissimi illi viri rectè norunt, non ab re illis dictum est Amaran-
tho purpureo vim esse adstringentem, siquidem mansa coma, folia, ac etiam radix adstringentem fa-
cultatem non obscuram præferunt. H I S A C C E D V N T, quæ in minori Sedo Lusitanus enu-
merat ita exordians. At minus Sedum (vt ego opinor) faba crassa, siue faba inuersa herba dicta est,
natura frigida, non autem Vermicularis, vt Matthiolus, & alij putant, quia Vermicularis herba sa-
pore acris est, natura verò calida, quæ duo minimè Sedo minori conueniunt, cùm, vt dixi, Sedum
minus natura frigidum, vt Maius est. Cæterùm & planta ipsa descriptioni in toto responderet, vt iure
concludendum sit, vt Faba inuersa, siue crassa dicta minus hoc Semperuium sit. Hæc illius sunt de-
liramenta. Sed sanè vereor, ne hæc tam crassa, tamq; frigida herba cerebrum ei totum perfrigerarit,
inuerterit, infatuaueritq; ac Amathum nostrum penitus amentem fecerit. Inquit Dioscorides, Sem-
peruium minus in petris parietinis, & macerijs, nec non scrobibus opacis nascitur, cauliculis ab
vna radice multis, tenuibus, crebrò foliatis, exilibus folijs, rotundis, pinguibus, mucronatis, caule
à medio emicante, palmum alto, umbellam, herbidosq; flores, & tenues gerente. Dioscoridi subscri-
bit Plinius libro xxv. cap. xiii. his uerbis. Minus Semperuium in muris, parietinisq; nascitur,
& tegulis fruticosum à radice, & sursumq; ad cacumen, folijs angustis, mucronatis, succosis, palmo
alto caule, radix inutilis, quibus maximè omni ex parte refragantur omnes fabarum illius notæ. Quan-
doquidem Fabæ inuersæ uocatæ cauliculi non insunt tenues, sed crassi, ac pingues, bicubitales, &
quandoque maiores, nec folia quidem exilia, rotundaq; sed magna, lata, ac prælonga, flores in um-
bella non herbidi, sed plerumque melini, uel in purpuram candicantes. Radice quoque non est inu-
tili, nec superuacua, sed bulbosa pluribus adnatis tuberculis Asphodeli ferè modo. Colore cinereo,
cortice læui, & succo plena ad multa expetita. Quæ in uniuersum notæ, si cum minoris Sedi histo-
ria comparentur, clarissimè demonstrabunt tantum ab illo differre Fabariam, quantum à lusciniæ
coruus. Non enim aliam ob causam Semperuium tam maius, quàm minus id sibi nominis asciuit,
quàm quòd perpetuò anno toto virescat, ac uiuat. Id quod testatur Theophrastus libro vii. cap.
xiii. de historia Plantarum, quin & Plinius locò nuper citato. Idem præterea affirmat plantæ ip-
sius nomenclatio Græca, Ἀειζών enim Græcis sempiternum designat. Sed hoc naturæ donum Fabar-
iæ minimè largitum videtur, quum autumno pereat tota, & in uniuersum arefcatur, nec indè celerius
repullulet, quàm Vere medio. Quod autem Vermicularis dicta, quæ Semperuium minus nulla re-
clamante nota repræsentat, sapore sit acris, detestantur uniuersi materiæ medicæ studiosi, cùm nul-
lo alio sit sapore, quàm acido. Sed cùm fortassè Lusitanus syncero careat gustu, perindè ac iudicio,
mirandum sanè non est, si inter acidum, & acrem nullam fecerit differentiam. D E C I R S I O hæc
habet. Adeò Cirsion nostræ vulgaræ Buglossæ respondet, vt omninò fatendum sit eandem esse her-
bam, cuius sententiæ Ruellius quoque patrocinator, & meritò quia videmus Buglossam aliquandò
triquetrum habere caulem spinosum, ex cuius floribus nescio quid, vt animaduertenti notum euad-
et, euanescit, nam in cæteris ita inter se respondent, vt spectanti nulla dubitandi maneat occasio.
Proinde Matthiolum in hac re minus benè dixisse crediderim, cum Cirsium alteram herbam à Bu-
glossò esse contendat. Sic Lusitanus ille. Cæterùm cùm vulgari Buglossò caulis sit rotundus, non tri-
angulus, ut fortassè per somnium vidit Lusitanus, nec foliola ab imò cernantur, quæ vllam rosæ spe-
ciem præ se ferant, sed spithama longiora, quin & quòd caulis cacumen orbiculatum non sit, nec ibi
capitula purpurea, quæ in pappos euanescant, videantur, vulgaris vsus Buglossum Cirsium esse non
potest, cui caulem reddidit Dioscorides perpetuò triquetrum non aliquandò tantum, & angulos ip-
fos

fos solum aculeatos voluit, & per interualla molles, quibus profectò notis vulgare Buglossum prorsus destituitur. Caule enim est, vt diximus, tereti, qui ubique tenuissimis aculeis rigeat. Adhæc Cirsio capitula requiruntur purpurea, vt etiam præter Dioscoridem fatetur Plinius libro xxvii. cap. viii. quæ in lanuginem dehiscant. At cum vulgare Buglossum nulla vnquam capitula proferat, quæ tandem lanuginem vllam contrahant, sed flores tantum purpureos, nullam præ se ferentes capituli formam, nec unquam lanuginem contrahentem, non uideo, cur ita stolidè crediderim vulgare Buglossum legitimum esse Cirsium, in quo censendo decepti sunt Ruellius, & eum sequutus Lusitanus, qui cum scripserit è vulgaris Buglossi floribus nescio quid euanescere, suam ipsius vanitatem declarat. Cirsij (vt opinamur) genuini imaginem quis uidere poterit in commentarijs nostris, quæ uiuum legitimumq; referat. Buglossum enim quod passim concessit in usum, vel Echij species est, vel potius fortassis ipsa Lycophis, vt aliàs latius explicabimus. RELIQVVM est, ut ad ea respondeam, quibus me falsò in Elleboro accusat Lusitanus his verbis. Ex iunioribus quoque Matthioli Senensis nigrum Elleborum albo periculosiorem facit, quia ita experientia deprehendit, quum tamen hodie boni practici nigro correpto tanquam Diagredio utantur. His in nos ille. Sed an iure, vel iniuria eos iudices uelim, qui accuratius, quàm ille ea perlegerunt, quæ in commentarijs nostris de utriusq; Ellebori uiribus scripsimus, quibusq; in animo semper est non mentiri. Siquidem ij, ubi nusquam à me scriptum reppererint, nigrum Veratrum albo esse validius, perniciosiusq; (vt Lusitanus somniasse uidetur) minimè mihi verendum est, quia illum temeritate, ac mendacio accusaturi sint. Scripsi quidem, scriptis commendasse Plinium libro xv. cap. v. Nigrum boues, equos, suesq; necare, cum tamen Albo nullo incommodo depascantur. Quo fit, vt iniurià in me reiecerit Lusitanus, quæ non nostræ, sed Plinianæ sunt lectionis. At quum is ad nostros perdendos labores inuidencia, ac liuore se totum accinxerit, eò cæcitatatis, amentia, insoletiaq; processit, ut etiam aliorum errata in nos remiserit, utpotè, qui mentiri nunquam erubuerit; non alia opinor causa, quàm quòd uoluerit monumentum sceleris, atque audaciae suæ esse in conspectu omnium. Hactenus Amathe tuis ineptissimis calumnijs satis, superq; puto à nobis esse responsum, atque ita clarè, tantaq; luce eas me diluisse nunc arbitror, ut si vlla in te fuerit ratio, si qua probitas, si quod etiam scientia vestigium, facile seu in me, seu in alios istam sis posthac depositurus temeritatem. Est quidem, vt discas, quid docti sentiant, priusquam tam arroganter, tam temerè in eorum labores insolescas. Quinetiam quo pacto eorum sudoribus potius candidè & gratanter fruaris, quàm ut eos imperitè lacessas, & tuis calumnijs obruas. Etenim non iccirco has vigilias libentissimo animo suscepimus, vt tu eas obscures tua inuidencia, ac etiam imperitia. Etenim si nostras has lucubrationes tibi vsui esse nolis, cur talem clandestinum furem te exhibes, ut solùm tua furta commendata alijs esse uelis; cætera uerò, quæ tua libido sibi non uendicari, ea malitiosa studeas opprimere inuidencia? Patefaciam in alijs tuum infidelem in meis scrinijs animum. Nunc satis mihi est, si tuas contuderim calumnias; quibus si tuo quoque iudicio à me esse satisfactum, uehementer tua causa gaudeo; sin is maneat, ac perseueres, qualem te esse prædicant, certè non omnium iudicium, candor, ac æquabilitas ex vna tua indocta, & præcipiti pendebit maleuolentia. Narrat vetusta gentilitas eos, qui se intulissent magnæ Deæ sacrificijs, confestim excæcari, quam quidem cæcitatem illi non tam ad oculos, quàm ad mentem referebant. At ego Amathe non te ideo cæcum dico ductus hac gentilium superstitione, quòd Cibeles alicuius te inferueris facris, sed ea tantum ratione, ac sententia (vt tu ipse iam pridem in te experiris) quòd à Deo immortalis perfidissimè desciscas. Etenim cum (ut audio) nunc nostræ religionis te ipsum facias, nunc Iudaicis legibus, superstitionibusq; te totum addicas, & ita non solùm in homines, sed in ipsum Deum Optimum Maximum insolescas, minimè id est mirum, si à te ipso quoque deficias, & omni statu mentis dimouearis. Vt non modò in te nulla vigeat pietas, nulla religio, verùm & in ipsa medica facultate, quam immeritò profiteris, plurimùm cæcutias. Hinc ego fieri arbitror, vt non solùm tibi, sed & cæteris omnibus molestissimum, ac infestissimum te exhibeas: & tumultuosissimis mentis furijs impulsus modò huc modò illuc agiteris: quin etiam ut tu, qui tam diu tua impietate in diuina cæcutis veritate, nunc nec alios, nec te ipsum in ipsa medica facultate intelligas. Quare nulla mouebor admiratione, si tuam obstinatam detrectes exuere uesaniam. Non id iam animo mecum proponebam, non iccirco tuam reprimere sum conatus insanabilem (vt timeo) libidinem, vt te tuæ aliquandò in tanta veritatis luce peniteat insanix, sed id magis elaborauit, ne tyrones, & huiusce medicæ materiae studiosos tuæ fortè impedirent calumnia. Nihil tuam Amathe moror Censurâ, Iudicabant syncerius docti, ac præclari homines, utrùm tu iustius me inuaseris, an ego maiori ui te in me temerè irruentem declinauerim, penitusq; profligauerim. Quapropter aut cessa Amathe posthac calumniari, aut tam quæso non sis inutilis, & inanis, vt quum reliquorum labores & scripta explodas, tu nihil melius afferas; aut, quod vltimum est, caue, ne apud eruditos, & æquisimos lectores, ac iudices, qui nunquam deerunt, tua inuidia, & calumnia nostrum augeant, & amplificent honorem.

Calúnia xx. de Elleboro.

Exploditur Lusitani calumnia.

Lusitani inuidencia detegitur.

Animaduersio in Amathi deliramenta in sciti amq;.

Lusitanus Semiuudæus. Hispani tales Maranos vocant, quos maxime detestantur. Cur Amathus tanta labore cæcitate.

Cur Author hanc confecerit Apologiã.

Praefatio in
Censuras.

AM MINVS vereri debeo, ne quis potius gloriae captandae cupiditate me putet adductum, vt homini impudenti & rerum omnium imperito, suos patefaciam errores, quam ad id vera, rectaq; duci ratione. Quod si liberius in hominem petulantem adeo importune lacepsitus inueherer, quis probus non id mihi iure concedat? In Amathum, inquam, qui suis iniquissimis calumnijs, non modò honestissimos labores nostros opprimere nititur, sed &, quantum in ipso est, sua imperitia, & impudentissima confidentia rem medicam obscurare conatur uniuersam. Nec sanè aliud sibi quis de eo persuadere potest, qui aliorum scripta à quàm plurimis comprobata, satisq; communita, sua temeritate incepsit, & violare molitur. Hoc si impunè, & tacitè sit improbis permittendum, vt suo tantum iudicio audacter reprehendant, ac contaminent omnia, quò nam omnium praestantissimarum facultatum cultus deueniet? Quis posthac istorum se obiectet ingratitude? Verùm ut & ipsum, si qua adhuc in eo viget ratio, poeniteat istius calumniandi insanissimae licentiae, & non solum ex alijs, uerùm ex se ipso suam cognoscat omnium rerum inscitiam; infringenda est haec nimis arrogans, & effrenis audacia. Non arbitrabar quemquam tam perfrictae frontis esse posse, qui ibi tam seuera in alios censoria utatur uirga, vbi ipse tot vbiq; scateat erratis. Molestum, friuolumq; penè credidissem grauioribus impeditis negotijs, vt cum huiusce hominis disceptarem ineptijs, nisi ipsum in me tam petulanter insultare à pluribus audiuissem. Nunc autem eadem molestia, qua istius impetum, & uanam incursionem à me prohibui, ne quis istius seueri censoris impellatur iudicio, vt statim approbet, quae ab isto viderit proferrì: Audiatur bonus, & egregius vir, quantum tutius fortasse fuerat honestè tacere, quàm eo pacto contra ceteros insanè oblatrare. Atqui hac in re ea neutiquam utar vanitate, qua ille contra nos; & ne hominem potius persequi, quàm veritatis studiosi videamur, nihil nobis erit negotij cum Amatho. Etenim eius errata sic in lucem producam, vt si uel ipse met aliquid habeat, quo ijs, quae à nobis afferuntur contradicere valeat, doctorum iudicio longè libentius acquiescam, quàm vt aliqua pertinacia reliquorum studia retardem. Idem qui hoc promitto, hoc quod est æquissimum, si non ab Amatho, quem rediturum vix ad mentem spero, saltem ab erudito lectore id peto, ac postulo, ne qua mora, ne quod impedimentum rerum, & medicinae fiat candidatis, vt tum demum de utroque nostrum suam ferat sententiam, vbi nostras rationes diligenter expenderit, ac pefitarit. Amathus non nisi quadam praecipiti dementia nostros inuasit labores, conuulsit, distraxit, nullam huiusce facti afferens rationem, nisi quod suae authoritari, hoc est stultissimae libidini, tantum putauerit ubique concessum. Ego sanè, quae in isto reprehendo, nisi apertissimis, & ipsa luce clarioribus argumentis inductus videar, cupio me eiusdem argui temeritatis, stultitiae, ignorantiae, quam de se prodidit ille. Atque sicut candidus lector, qui haec in manus sumpserit, facile discernet, ita fore arbitror, vt minimè eum poeniteat eius lectionis, ubi non tantum istius teterrimos lapsus, sed & non sine nostro labore, rerum plurimarum cernit explanatas naturas. Ideoq; haec, quò maiori cum facilitate, & emolumento distinctius ab omnibus legerentur, in certa haec digestissimus capita, ac iam tandem alijs innumeris silentio inuolutis, ad ea, quae sunt praecipua, in quibus ille turpissimè offendit, veniamus.

ACORVM.

De Acoro Cè
sura j.

Galangæ Cy
peri folia.

DE ACORO suum ipsius, quod olim tenuit, reprehendit iudicium, sed quantum praestiterat à priori non discedere sententia, ipse videat, qui vegetiorem Galangam nihil ab Acoro discrepare putat, cuius error multis patet rationibus, & indicijs. Nimirum quòd neutrum Galangæ genus folia proferat Iridis (vt qui uiderunt testantur) sed Cyperi, quo fit (Lusitano etiam ita testante) ut non defint, qui Galangam ipsam Cyperum Babylonicum vocent. Tum quòd vegetioris Galangæ radix cum Iride nihil habeat cognationis, nec illius faciem vlla ex parte referat; adde quòd radix haec rufescat potius, quàm subalbicet. Praeterea Galanga nusquam reperta est, quae gustu fuerit subamaro, ut de Acoro fatetur Galenus, sed tantum acri. Quocirca non immeritò Serapioni, qui inter Arabas in enarranda simplicium medicamentorum historia primas tenet, aliud est Galanga, aliud uerò Acorum. Ob eandem quoque causam inter graecos Actuarij, & Nicolaus Myrepicus in paranda Aurea Alexandri antidoto, & Acorum & Galangam imponunt, tanquam medicamenta inter se diuersa. Quibus luce clarius quis intueri poterit, Galangam, & Acorum pluribus sanè notis differre. Acoro enim folia non debentur Cyperi, sed Iridis, quin & radices Iridi proximae, geniculis interceptae, subalbicantes, non subrufescentes, & (ut Plinius inquit, cui & Lusitanus subscribit) ruptu faciles, non ut

ut in Galanga, utraque fractu contumaces, quibus perspicuum, satisq; comprobatum censemus, neutrum Galangæ genus esse Acorum. Nec profectò intellexerim unquam (vt aliàs meminimus) quo pacto, quæue metamorphosi factum sit, vt Galanga illa, quæ ab alia non genere, nec uiribus, sed tantùm magnitudine differt, quum primùm ad nos è Syria, vel Memphi aduecta est, in Acorum se commutauerit: nisi quis fortassè dixerit, euenisse hoc magicis præstigijs, quò suam tueretur opinionem. Ac cùm ad nostra penitus obmutescat argumenta, quibus in hac re sumus uti, illud sanè suspicari libet, hæc potius retractasse Lusitanum, ut Brasauolum à nobis reprehensum (illi enim ubique plurimùm uidetur addictus) sui immemor defenderet, quàm ut ueritatem, quam prius fatebatur, sustineret. At Fuchsius uir profectò clarissimus, & qui potius philosophum se existimat, quàm ut pertinax sit author, etsi iam pridem in Brasauoli concesserit sententiam, uis fortassè Commentarijs nostris, ac pariter argumentis, quibus eorum detestamur opiniones, qui existimant, maiorem Galangæ esse Acorum, honesta quadam dicendi serie, qua suam tuetur existimationem, postremo quem edidit, de compositione medicamentorum libro, à priori opinione non parùm uidetur abesse. Quod fortassè fecisset etiam Brasauolus, nisi immatura morte fuisset præuentus. Porro Acorum non me tantùm, sed plurimorum sententia, qui in re medica multùm præstiterunt, ea sanè erit radix, quam perperam Calamum Aromaticum appellant. Ipsa enim si primùm recto oculorum intuitu expendatur, ac deinde syncero ruminetur gustu, nulli dubium esse opinamur, quin adeò singulas Acori notas sit repræsentatura, ut is merito stupidus appellari debeat, qui aliter senserit. Quo fit, ut ridendum uideatur Lusitani argumentum, quò ducitur, ut credat Galangam eam ob facultatem, qua ad uenerea præstare fatentur Mauritanii, genuinum esse Acorum: quoniam Apuleius Acorum Veneream herbam quibusdam uocari scribat. Quandoquidem cùm nullam explicauerit ille rationem, qua illi Venereæ herbæ nomen accesserit, non tanti nobis fuerit Apulei autoritas: præsertim cùm plurimæ aliæ præter Galangam habeantur radices, quæ hæc polleant facultate. Cum enim antiquorum nullus scriptis commendauerit Acorum ad Venerea præstare, facile quis opinari poterit Latinis (vt audio) Veneream herbam uocari, quòd fortassè ob plantæ pulchritudinem, amœnitatem, & odoris fragrantiam Veneri illam dicauerit antiquitas, quemadmodum & Myrtum. Plures enim habentur plantæ, quæ Venereæ appellantur nomenclatione, nempe Venereum labrum, Venereum pecten, Venereus capillus, Venereus umbilicus: quin etiam Thymum, & Stryax, quòd suauiter spirent, Venereæ dicuntur plantæ. Adhæc in Acori historia parùm quidem Apuleio adstipulandum uidetur, quippè qui non satis constanter de Acoro scripserit. Primùm enim nasci Acorum scribit in locis cultis, hortis, ac pratis contra omnium penitus sententiam, deinde uerò illicò asserit idem inuentu rarum, nec inueniri, nec sciri posse, nisi cùm flosculum emiserit. Quæ omnia si cum ijs conferantur quæ à grauissimis scriptoribus de Acoro scripta sunt, facile fabulosa deprehendi poterunt. Nec minus insipidum uidetur aliud Lusitani argumentum, quòd eam ob causam uelit Galangam esse Acorum, quoniam à Plinio dictum sit libro xv. cap. xliii. Acorum nigras habere radices; quandoquidem crassioris Galangæ radices nigrae nusquam repertæ sunt, sed subnigrescentes. Atqui illi uenia danda est: quippè quòd (vt aiunt) de coloribus cæci non iudicant. Cæterùm extant apud nos Pliniani codices mendis ultimo loco expurgati, ac restituti, qui non nigras, sed subnigras legant Acoro esse radices. Quam quidem lectionem magis probamus, quòd scripserit is paulò infra, Creticas Acori radices esse Ponticis candidiores: quinetiam quòd hæc lectio Dioscoridi adstipuletur, qui Acoro radices tribuit subalbicantes. Subalbus enim color is (mea sententia fuerit) qui ex nigro albidat; subniger uerò qui ex albo nigricat, adeò ut subalbus, & subniger color parùm inter se differant. Talis autem uisitur color ijs in radicibus, quibus passim utimur Calami Odorati uice.

Lusitanus Brasauolo addictus. Fuchsius laudatur.

Acorum quid.

Ridendum argumentum.

Apuleio in Acori historia non adstipulandum.

CARDAMOMVM.

Nec sanè minus in Cardamomo cæcutit Lusitanus, utpotè qui putauerit Cardamomum quo usi sunt antiqui, lignum fuisse, non semen. Patet non leuis error, quòd, esse plenum, frangenti contumax, occlusum, fractumq; potius feminis sit proprium, quàm ligni. Sed Cardamomum antiquis fuisse semen, non lignum, testatur apertissimè grauissimus author Galenus libro primo de Antidotis capite quinto, ubi sic habet. Fructus autem, qui unà cum uirgultis, folijs, calicibus, ac floribus in Theriacam mittuntur, ij sunt, Scordij, Nepitæ, Marrubij, Stæchadis, Diétamni, Polij, Chamædryos, Chamæpityos, Hyperici, Centaurij. Radices autem hæ. Zinziberis, Iridis, Rhei, Quinquæfolij, Costi, Nardi Indicæ, Nardi Celticæ, Gentianæ, Mei, Athamantici, Phu, Aristolochiæ tenuis. Semina uerò hæ. Napi, Petroselinij, Thlaspis, Amos, Anethi, Fœniculi, Dauçi, Cardamomi. Hæc ille. Recensuit etiam inter semina Cardamomum senior ille Andromachus, ubi carmine de Theriaca scripsit his uersibus.

De Cardamomo Censura ij.

Καὶ καρδάρον σπέρμα, καὶ ἰδαιὸν καρδάμομον
Καὶ ψαράρον σπέρμα παρθέμενος σέσση.

Hæc Andromachus, & Galenus aduersus Lusitanum ante tot secula scripta reliquerunt.

C NIGEL-

NIGELLA CITRINA.

Censura iij.
de Nigella
Citrina.

ERRAT Lusitanus, quòd recentiores quosdam fortè sequutus sibi persuaferit Nigellam Citrinam (liceat mihi nunc pharmacopœorum uti uocabulis) Maius Mauritanorum esse Cardamomum, Minus uerò id, quod Meleghetam uocant. Quandoquidem Serapioni Maius Cardamomum semen est, quod oblongis quibusdam concluditur capitibus, ijs ferè similibus, quæ è Rosis prodeunt, granis subnigris, rotundis, in quibus minuta continentur semina angulosa, sarcta, & odorata. Id quod manifestò arguit Nigellam hanc, quæ Melanthij est species (ut nobis aliàs satis, superq; ostensum arbitramur) Maius Mauritanorum Cardamomum esse nequaquam. Adde quòd Nigellæ calix nullum intra se habeat granum, quod ipsum semen excipiat, sed parua semina tantùm intercurfantibus membranis papaueris modo. Præter id cum sui Cardamomi colorem subnigrum fecerint Arabes, non uideo cur Nigella Citrina uocata, quæ colore spectatur Citrei mali, à quo illi nomen, Maius illorum Cardamomum appellari possit.

MELEGHETA.

Censura iij.
de Meleghetis.

QVOD præterea Melegheta, Minus Mauritanorum Cardamomum non sit, quis facile conijcere poterit; quippè cum hoc semen calice quodam, Melanthij instar concludatur, Cardamomum uerò Minus (ut Serapio inquit) suum ferat semen nullis oclusum capitibus, colore Maiori æmulo. Qui tamen color subniger Meleghetis minimè est asimilis, eò quòd hæ colore sint subrufo Indici Milij instar, quod Tusci Saginam uocant, Insbres uerò Melegam, unde fortassè accessit his feminibus Meleghetæ nomen. Adhæc cum Meleghetæ semen longè maius habeatur, quàm Nigella Citrina, non uideo sanè cur consentaneum fuerit id Minus uocari Cardamomum.

CVBEBÀ, CARPESIVM.

Censura v. de
Cubebis &
Carpesio.

IN CVBEBIS, & Carpesio censendis quantum aberrat, quòd Cubebas uelit, quibus passim utuntur Officinæ, tum ueras Arabum esse Cubebas, tum etiam legitimum Galeni Carpesium. Verùm, ut apud Arabas nullus habetur, qui scripserit usquam Cubebas esse baccas, uel semen, ita nec apud Græcos ullus extat author, qui Carpesium fateatur esse semen. Galeno enim Carpesium tenues sunt festucæ, siue sarmenta parua, Cinnamomi virgultis similia. Quare quum Mauritanis idem sit Cubeba, quod Græcis Carpesium, nullo pacto fieri posse putamus, ut vulgaris Cubeba, quæ baccarum generibus ascribenda est inter festucas, & tenuia uirgulta, Carpesium esse possit, ac debeat, quin etiam nec genuina Mauritanorum Cubeba: ut pluribus rem hanc in commentarijs nostris explicatam habemus.

SALIUNCA.

Censura vj. de
Saliunca.

MVLTO' uerò apertius suam declarat inscitiam in Saliunca, quam eandem arbitratur esse plantam, quam Itali Spico, recentiores quidam Pseudonardum appellant; ad quod quoque genus refertur, quæ passim uulgò uocatur Lauendula: in quo certè miror maximam hominis nescio imperitiam, an stuporem dixero. Etenim quid alienius? quum manifestè Plinius Saliuncam foliosam asserat esse plantam ad eò breuem, ut neci non possit, quin & herba uerius, quàm flos, densa ueluti manu pressa, radice numerosa cohærens. Quantum ab hac differt Pseudonardus? quum planta est fruticosa, lignosaq; Rosismarini Coronarii instar non breuis, sed bicubitalis, & flos uerius quàm herba, & quæ in corollis facilè neci possit. Florum enim longiores pediculi iunceo ferè lentore præstant. Præterea Pseudonardus numerosis radicibus non cohæret, nec ad eò densè fruticat, ut folia tam pertinaciter sibi ipsis inhæreant, ut tanquam manu pressa cernantur. Adde quòd in Pannonia, & in Noricorum Alpium apricis locis, nusquam Pseudonardus proueniat, ubi Plinio ipso teste, numerosa prouenit Saliunca. Humilis autem & breuis Saliunca herbula est, non bicubitalis & Pseudonardi modo fruticosa, ac lignosa, quamobrem in Buccolicis poeta cecinit.

Puniceis humilis cedit Saliunca rosetis.

Tantum discrimen inter Saliuncam & Pseudonardum non cernit Lusitanus, ut humillimam herbam à bicubitali non distinguat frutice. Timendum, nisi hanc oculorum curet caliginem, ne culicem pro cane, uel fortassè etiam equo accipiat.

CINNAMOMVM.

Censura vij.
de Cinnamomo.

REDIBO in gratiam aliquandò cum hoc homine, qui alienis (utinam tam uerè) nos locupletet diuitijs, & optimo Cinnamomo capsis (ut ille inquit) cannella refertis, quæ ab India deferuntur Antuerpiam, nos abundare iactat, & contra omnium præclarissimorum authorum sententiam sibi persuadet, Cinnamomum esse corticem tantùm suæ arboris non lignum. Nouitatis auidus nouum credo aliquid afferre studuit. Fidem idcirco suæ authoritati adhibendam minus dubitauit, quòd iam fama increbuerit

incredibuerit apud omnes Lusitanos, peragratis Africae & Indiae regionibus, Aromatum multa genera esse aduecta. Miror cur non se in his quoque partibus fuisse fingat, ut maiorem huius commenti faciat fidem. Sed cum ipse id asserat, nec Lusitani, qui nauigijs istas terras petierunt ullam huius rei afferant historiam, nos Lusitano in istis commentitijs inuentis astipulemur? Praesertim cum non desint probatissimorum scriptorum testimonia, qui repellentes has nugas apertissimè fateantur Cinnamomum virgultum esse pumilae arboris non corticem tantum. Id enim in primis testatur Dioscorides, sic inquit. In Cinnamomi Mosylitici uocati genere praestat recens nigrum, ex uinoso cinerem uergens, laeue, tenuibus ramulis, ac frequentibus nodis cinctum, perquam iucundè olens. Quibus palàm sit Cinnamomum virgultum esse tenue nodis pluribus constans. Huic subscribit Galenus libro primo de Antidotis his uerbis. Quæuis autem Cinnamomi species ab una radice, ceu frutex quidam paruus confurgit, emittitq; hæc sex, illa septem virgulta, uel paulò plura, paucioræue; non æquali tamen omnia longitudine sunt; Verùm quod maximum est, pedis Romani dimidium non excedit. hæc ille. Adest adhæc liber de simplicibus medicamentis ad Paternianum Galeno ascriptus, qui etiam de Cinnamomo sic habet. Cinnamomum sunt rami ferè, ac uirgulta, quæ ab una radice plura excresecunt, recta & minuta, breuiasq; colore subrufo, & cortice extenso non rugoso, qui cortex non ita facillè ungue à ligno abraditur: nodulos plures, & interualla habent, & in medio laeues habentur. Si uerò frangantur, quasi puluerem emittunt, odore omnia uincunt. Ferè enim hæc maxima probatio Cinnamomi est, quod sit omnium rerum odoratissimum. Quibus grauissimus accedens author Aristoteles Cinnamomum furculum esse testatur libro x. cap. xiiii. de historia Animalium, sic inquit. In Arabia & Auis Cinnamomus appellata, quam furculos Cinnamomi portare, & nidum ex his conficere aiunt. Nidificat excelsis arboribus, & ramis, sed incolæ sagittis plumbatis nidum petunt, atque ita discusso in terram, Cinnamomum legunt. Adhæc Cinnamomum furculaceum esse uirgultum fatetur Galenus loco superius citato, ubi ait plura apud Imperatores extare Cinnamomi genera, quorum nullum ueluti truncus in ramos plures diuisum multum attollebatur, sed Hellebori figuram præ se ferebat, uel potius Damafonij. Quibus palàm est Cinnamomi uirgulta adeò tenuia haberi, ut Hellebori, uel Damafonij radices non excedant. Adde quòd quò ipse dicat Galenus ramusculos accepisse Cinnamomi, non cortices ex eo quod à Traiano, & Hadriano imperatoribus repositum fuerat, uel eos quidem ramusculos apud se seruasse, facillè constabit omnibus Cinnamomi uirgultum esse tenue; & non solum in ipso cortice, sed in ligno odoratam reperiri facultatem. Quandoquidem si Cinnamomum cortice tantum præstitisset, cur prætulerit Dioscorides ramulos, quemadmodum & Galenus, sanè non uideo. Quamobrem Lusitano fabulã hanc ego tantum acceptam referam, præsertim cum præter assignata testimonia nemo sit, Lusitano excepto, qui Venetijs, quò uulgare Cinnamomum ex India afferitur, perindè ac Antuerpiam, unquam uiderit, repperitq; Cinnamomi uirgultum, quod genuinum representauerit. Nimis quoque uana est opinio, qua credit Galeni tempore non eam fuisse Cinnamomi penuriam, qualem recentiores quidam existimant. Id quod Galeni ipsius testimonio falsum esse conuincitur. Ipse enim libro primo de Antidotis, ubi Casiam expendit, sic inquit. Hæc aduersus Quinti dictum obiecta sint, eò quòd mihi reiiciendum omninò non uidetur eorum præceptum, qui pro Cinnamomo duplum Casia imponendum censent; quanquam ego semper Cinnamomum imposuerim. Nam quibus ego Romæ antidotos composui, cum uel Imperatorum amici, uel diuites essent, facillè fuit illis Cinnamomum à Regibus petere, ijs uerò Cinnamomum emere. Hæc itaque Galeni sunt uerba; quibus facillè quis certior fieri poterit, an Galeni tempore tanta fuerit Cinnamomi copia, quantam Lusitanus describit, ut suam tueatur fabulam. Non enim fuisset opus medicis alijs pluribus, qui Romæ Galeni ætate florebant, suis in theriacis modò Casia duplum, modò Carpesium (ut Quintus) Cinnamomi loco substituere, si genuini consequendi Cinnamomi illis tam ampla fuisset facultas.

Cinnamomum est uirgultum pumilae arboris.

Cinnamomi uirgulta tenuia Hellebori radicum modo.

Lusitani opinio uana.

Cinnamomum Galeni tempore etiam rarum.

LACCA ARABVM.

CONSULTVM longè melius (mea quidem sententia) fuisset Lusitano, si poetica potius quam medicae facultati se totum addixisset; nam qui eo in effingendis fabulis aptior, promptiorq; se præstiterit; uideo profectò neminem. Id enim omnibus palàm fiet diu in re medica uersatis, qui diligenter istius intuebuntur Centurias, in quibus innumera se se offerunt figmenta, adeò rem seriam præseferentia, ut ea quis difficillimè fabulas esse noscat, nisi medicae facultatis fuerit rectè peritus. Verùm cum ad hoc illum natura pepererit, mirandum sanè non est, si à fabulandi facultate discedere nequeat, sed potius illi uenia danda: quippè qui id propria agat natura, qua in præsentia ductus de Mauritanorum Lacca scripturus euadere non potuit, quin fabulosi aliquid admisceret his uerbis. Qui huc usque Cancamum Laccam esse putarunt, miro errore deprehenduntur, cum Cancamum Gummi odoriferum sit, Lacca uerò siue mansa, siue suffimentis explorata inodora percipitur. Quam hodie Lusitani ex India afferunt rubram, translucidam, tincturis præcipuè deseruientem, & ex ea Officinæ compositionem quandam præparant, Dialaccam appellatam, quæ (ut certò scimus) non gummi, aut arboris, plantæ uel alicuius gutta est, sed potius formicarum alatarum sterces, fauagoq; uelut

Césura viii. de Lacca Arabum.

Lusitani centurix fabulosa.

Lusitani Lacca historia fabulosa.

Lusitani fabu-
la explodi-
tur.

cera apum . In regno igitur Pegu dicto apud Indos cum terra, vel pluuia, uel arte plus iusto irrigatur, formicæ prædictæ ligna quædam subtilia ab incolis sic disposita in altum ascendunt, in quibus Laccam generant, & hæc de causa in Lacca ligna ipsa percipimus, quæ dubio procul arboris non sunt Laccam ferentis, ut hucusq; omnes ferè crediderunt. Hæc illius est fabula. Atqui illi maximè refragatur Ludouicus ille Romanus libro sexto suæ nauigationis, ubi de his agit aromatis, ac mercimonijs, quæ Sumatra insula, siue Taprobana mittit, sic inquit. Mittit etiã ea regio Laccam, unde conficiunt rutilum colorem. Gignitur hæc in arbore iuglandibus nostris haud absimili. Hæc ille. Cui subscribit Ioseph Indus cap. cxli. ubi fatetur in Cambaia Laccam uberius nasci, quàm alibi gentium, non autem fieri, gigniue formicis, aut scarabæis, ut læpidius & facetius quàm uerius fabulatur Lusitanus. Præterea cum duplex sit Lacca, quæ Alexandria Aegypti Venetias comportatur, altera lignis quibusdam inhærens Sumatri à Sumatra fortasè insula nuncupata, altera Cambaia à Cambaia denominata in glebas Myrrhæ instar concreta, nulli inhærens ligno, non est, cur Lusitani fabulam, historiam putem. Siquidem gleba illa sole clarius palam facit, Laccam gummi esse arboris, non quidem, ut per somnium uidit Lusitanus, formicarum alatarum sterces, quibus etsi ubique scateat tota Europæ regio, nusquam tamen uisæ sunt alaræ formicæ, quæ Laccam, aut simile aliud excernerent. Cæterum quum satis superq; nobis comprobatum sit in Commentarijs in Dioscoridem editis Mauritanorum Laccam, & Græcorum Cancamum esse idem, adeò ut pluribus id comprobare testimonijs non sit opus, cadit, peritq; Lusitani sententia, quam sequi nemo debet.

E L A E O M E L I.

Censura ix.
de Elæomele.

TRIPLICI se pariter implicat errori in Elæomele, quod ipsum defluere suo more fingat è Palmorum caudicibus. Tum quòd hinc duo liquorum genera putet apud Dioscoridem defluere, nõ unum tantum, Mel nimirum per se & Oleum ex eadem arbore manantia. Præterea ut noui semper aliquid apporet, quòd hunc liquorem ex Indica nucẽ credat distillare. Deprehenditur in primis error ex ipsiusmet Dioscoridis uerbis, qui Elæomelis historiam ita præfatur. In Palmyris Syriæ, quod Elæomeli uocant ex quodam caudice manat oleum melle crassius, sapore dulci. Quibus palam est de uno tantum liquore scripsisse Dioscoridem, nempe de Oleo, quod ob melleam dulcedinem uno uerbo tantum Græcis Ελαομέλι uocatur; nam & capituli titulus περι Ελαομέλιτος habet, non autem περι Ελαο κρι μέλιτος. Præterea ex Dioscoridis historia nunquam probari poterit Elæomel è Palmatum caudicibus fluere, quum is nusquam descriperit caudicis illius nomen, à quo in Syria funditur. Sed esse falsum palmas liquorem hunc fundere manifestò fatetur Plinius libro xxi. cap. iiii. ubi ex Olearum quarundam truncis, non ex Palmis fluere Elæomel affirmat. Quòd autem ex Indica nucẽ Elæomel manare non crediderim, id fanè mihi licere persuaserim, quòd huius historiæ neminem habeam authorem præter Lusitanum.

M A C E R.

Censura x. de
Maceræ.

Lusitani info-
lencia.

CONTENDIT maximè Lusitanus, utpote qui semper falsa tueri nititur, Macim, quo Myristicæ nuces prætextus instar conteguntur, & Græcorum Macerem nihil inter se differre. Cui nisi quis astipuletur, illum seuerus iudex contumacem declarat: tantã sibi arrogat auctoritatem, ut certò putet unumquenque suis debere astipulari deliramentis. Verum quum id nulla asserat ratione, uel auctoritate, ipse meritò non modò contumax fuerit declarandus, sed insolens, uecors, ac delirus. Quippe qui potius errori patrocinari uoluerit, nihil perpendens, & aliorum subscribere ineptijs, quàm ueritatem amplecti, ac tueri. Atqui quum nobis in Commentarijs nostris in Dioscoridem editis, abundè comprobatum sit, cum Græcorum, tum etiam Mauritanorum testimonijs, horum Macim Myristicæ nucis esse tegumentum, ut ipso oculorum intuitu unusquisque uidere potest, illorum uerò Macerem corticem esse radicis magnæ (ut apertissimè libro xii. cap. viii. testatur Plinius) non est ut hic pluribus istius Centurionis insolentiam, & incertiam redarguam. Eò itaque se conferre poterunt, qui hæc differentias hæcenus non considerarunt.

E R I C A.

Censura xj.
de Erica.

Erica bis in
anno floret.

NEC minus in Erica hunc deceptum reperio, quippè qui neget contra omnium doctissimorum uirorum sententiam eam plantam, è qua uniuersa ferè Hetruria ad mundandas ædes scopas sibi parat, ullo pacto esse Ericam; hoc tantum inani argumento fretus, quòd hæc semel tantum in anno floreat, quum tamen Erica Theophrasti testimonio bis in anno florere debeat. At quàm decipitur? cum non nobis tantum, sed alijs quàm plurimis obseruatum sit plantam, quam Ericam uocamus bis in anno nempe uerno, & autumnali tempore sine ulla contouersia florescere. At cum libro tertio scribat Dioscorides Corim herbam Ericæ folijs prouenire, constetq; id Ericam nostram per omnia referre, palam fit omnibus hanc legitimam esse Ericam.

A C A-

ACACALIS.

ACACALIM nasci scribit apud suæ gentis Olysiponâ Lusitanici regni metropolim fructu albo, pusillis margaritis simili, ex planta quadam inter Myricam & Ericam media. Sed quòd ad fabulas redeat, palàm facit Dioscorides, qui scripsit Acacalim semen haberi Aegyptij fruticis Myricæ femine simili, non autem Acacalim fruticem esse Myricæ similem. Caterùm cùm duo sint Myricæ genera, alterum fructum gerens quasi florem compage muscosum, alterum uerò Gallæ similem; videat obsecro, qui rem medicam profitentur, quàm negligenter Dioscoridem legerit Lusitanus, quin & qua autoritate, vel ratione ductus affirmare ausus sit Acacalis semen pusillis margaritis non esse abfimile: quum antiquorum quispiam (quod sciam) nusquam id scriptis commendauerit.

Censura xii. de Acacali.

Myricæ duo genera.

PALIURVS.

IN PALIURO confundens historiam pede prolabitur, siquidem putat Dioscoridis Paliurum & eam, de qua libro III. cap. xvii. de historia Plantarum tradidit Theophrastus, & Galenus octavo de simplicium medicamentorum facultatibus, illam esse arborem, quam Agrifolium vulgò uocamus, folio lauri, per ambitum aculeato, crasso, perpetuoq; fructu Rusci modo rubente. At tam Dioscoridi, quàm Theophrasto citato loco Paliurus frutex est, non arbor, & semen in siliquis profert, fuliginosum, mansu lentorem relinquens, feminis lini modo. Id quod in Agrifolio nusquam spectari potest, cum baccifera sit arbor. Nec propterea negauerim Agrifolium aliud esse Paliuri genus, quod (ut ipse quoque Theophrastus inquit libro & cap. IIII. de historia Plantarum) in Africa nascitur, quum notis omnibus illam referat. Verùm non ob id affirmauerim Agrifolium alterum illud esse genus, quod siliquas profert. Sed cùm Lusitanus fortasse audierit Agrifolium inter Paliuri genera haberi, nec unquam legerit Paliuri differentias apud Theophrastum, nulla adhibita distinctione pro omni Paliuro Agrifolium adducit. QVIN & in hoc decipitur, quòd certò crediderit Paliurum à Plinio descriptum libro XIII. cap. XIX. & à Theophrasto libro & capite quarto esse Dioscoridis Paliurum. Error sanè per se patet, quòd Dioscoridi Paliurus semen in siliquis ferat; Theophrasto uerò & Plinio citatis locis fructum ferat rubrum siliquis nullis insertum. Nam tametsi siliquarum non meminerit Dioscorides, sed tantùm feminis, quum tamen rara in arboribus sint semina, quæ siliquis, uel uasculis quibuslibet non asseruentur, non temerè censeri potest siliquas prætermisisse Dioscoridem. Nam si de Africana Paliuro scripsisset is, fructus meminisset non feminis. Adhæc quum Theophrastus Paliuro siliquas ferenti easdem tribuerit tum uires, tum qualitates, quas suo reddidit Dioscorides, ambigendum sanè non est, quin Dioscoridis Paliurus semen in siliquis ferat.

Censura xiiij. de Paliuro.

Censura xiiij. in eodem Paliuro.

RIBES.

MAVRITANORVM Ribem vulgi opinionem sequutus eam arbusculam censet hortis, & uiridarijs familiarem, quæ folio exit uitigineo, paruo, albæ Populo æmulo, ramulis lentis, obsequiosisq; topiarijs aptissimis, è quibus fructus racematim dependent, acinis magnitudine piperis, rubentibus, sapore subacido. Sed manifestè refellit eum Serapio (Ribes enim Arabica planta est) Ribem asserens esse arborem capreolos proferentem colore viridi rubescente, folijs latis, magnis, rotundisq;: quæ quidem notæ in nostra Ribe omnes desiderantur. Vulgaris enim Ribes nec fert capreolos, nec lata, nec magna, nec rotunda folia, sed parua, uitiginea, & diuisuris per ambitum laciniata.

Censura xv. in Ribem.

Ribes legitime historia.

ROSAE DAMASCENAE.

QVO' in altum magis in hoc turbulento mari vela facio, eò flagrantius ad portum aliquem me receptum uelim. Tædet profectò cum istis ineptijs me diutius ad nauisam usque conflictari. Sed quid agam? In portu erat respiscendum, nunc danda vela, quæcunque se offerat molestia. Maximè cùm ita diluantur ipsius nugæ, ut hinc ad seriam reuocemur. Audite quæso lepidam hominis peritiam. De Rosis enim scribens, quas Damascenas appellat, quasque vulgus Moschettas vocat, quòd odoris fortasse fragrantia Moscum respiciant, non solum has non minori uidei deiectione pollere existimet, quàm Scammonia, sed exitiosissimum esse medicamentum pariter contendit. Hoc ut confirmat, anilem prorsus huic subtexit fabulam, quòd Venetijs uiderit (liceat mihi nunc suo uti testimonio) nobilissimam quandam suæ gentis mulierem Beatricem à Luna uocatam, quæ quum semel tantùm faccharum ex hisce Rosis paratum à medico quodam Veneto tanquam medicamentum quod nullo incòmodo aluum ciceret, degustasset, statim faucium & lingnæ desquamatione, quin & uentriculi erosione contraxit. Nihil ad me attinet de illa, quam adducit, muliercula. Primum (ut ego mihi testis esse possum) id contra Lusitani sententiam maximè pugnat, quum sepius ipse met id sumpserim medicamentum,

Censura xvij. de Rosis Damascenis.

C 3

dicamentum, alijsq; frequenter dederim sine ullo prorsus incommodo, adeò ut quandoque pueris felicissimè propinauerim. Prætercà non magno negotiò deprehendi potest Lusitani iudicium esse falsum, quòd mansa hæc rosa nullam penitus gustui relinquat acredinem, sed tantum se ostendat tum adstringentem, tum etiam subamaram. Id quod manifestè indicat, ut nulla faucium, aut linguæ erosio, inflàmatioe hinc degustantibus accedere possit. Mihi enim hæc rosas sapè mandenti, ut quandoque adstrictam excitarem aluum, nihil erosionis, inflammationisq; accessit. Quo fit, ut quis rectè opinari possit, suo inconstanti iudicio delusum esse Lusitanum, ut potè qui huiusce medicamenti facultatis penitus ignarus, symptomatis illius causam in illud perperam reiecerit. Cùm potius credendum sit id ab acrium, salforumq; succorum defluxu prouenisse, qui fortè fortuna eo tempore, quo rosaceum illud saccharum mulier illa sumpsit, à capite in eas partes labi cœpit. Nec putauerim unquam medicum illum Venetum, quem tamen nominare non audet Lusitanus, adeò excordem, imprudentem, negligentemq; fuisse, ut tam nobili, ac diuiti mulieri medicamentum præbuerit, cuius ignoraauerit uires, præsertim cùm ad huiusmodi ditissimos ægrotantes ij plerunque accedant medici, qui primas in ciuitatibus tenent. Atqui magis sanè demiror hominis imperitiam, quòd tam acriter damnauerit has Damascenas Rosas odore per quàm suauis fragrantis, è quibus clementissimum illud paratur medicamentum nullo penitus incommodo aluum ducens. Contrà uerò tam magnis laudibus prætulit ad eandem exoluendam Persici arboris flores; quin & syrupum ex eorundem diluto paratum. Quandoquidem (ut iam sexcenties obseruauimus) Persici arboris flores ad ducendam aluum deuorati, incommodis quàm plurimis sumentes afficiunt, nempè crebris uomitionibus, uentriculi & intestinorum torminibus, animi deliquio, & crebris alui deiectionibus; quæ omnia plerunque sequitur frigidus sudor, æstuatio, uirium amissio, & corporis uniuersi imbecillitas. Præter id, quis nam Amathum hunc meritò *Αμαθίν* non appellauerit, cum eò ignorantia peruenisse constet, ut certò sibi persuaserit Ieleniabini è Persicis rosas paratum, de quo pluries in febrium curatione, & uentriculi dolore meminit Auicenna, ex Persici arboris floribus parari debere? Sed quàm falsa, ac ridenda teneatur opinione, luce clarius ostendit ipsa medicamenti nomenclatio, quippè Ieleniabini Mauritanis omnium præclarissimorum medicorum consensu nil aliud designat, quàm Mel Rosaceum. Sed quonam pacto Rosaceum Mel è floribus Persici arboris parari possit (ah, ah, ah præ risu scribere ferè nequimus) qui sciunt, doceant; quum id hætenus nec uiderim, nec legerim usquam. Constat enim per Rosas Persicas nil aliud uoluisse Auicennam, quàm Puniceas. Siquidem libro quinto, ubi is de compositione medicamentorum omnium egit, de quibus in uniuerso meminit volumine, Ieleniabini ad febres, & uentriculi dolores parari iubet è Rubeis Rosas, non autem (ut Lusitani uana fert opinio) ex Persici arboris floribus. Id quod manifestè indicat, nil aliud Persicas Rosas Auicennæ de signare, quàm Puniceas, Persicas ille fortassè uocatas, quod à Persis in suas uenerint regiones. Nam & nos Damascenas uocamus eas, de quibus diximus, quòd è Damasco Syriæ primò ad nos peruenerint.

PALMAE INVOLUCRVM.

Censura xvii
in Palmæ Inuolucro.

Palma Elate
Dioscoridi
quid.

Palmæ Elates
historia.

Galeno Elates
duo genera. Quin etiã
& Dioscoridi.

FALLITVR Præter id Lusitanus in ea examinanda palma, quam Græci *ἐλάτην* uocant. Is enim nil aliud Palmæ Inuolucrum *ἐλάτην* græcis uocatum primùm esse existimat, quàm Nucis Indicæ uiliosum tegumentum, hoc tamen argumento fretus, quòd Nux Indica uocata ab arbore proferatur (ut referunt qui in Indiam peregrinantur) Palmæ simili. Deinde uerò sua fortassè inconstantia ductus, in eiusdem capitis processu, reuocata priori sententia, (qui talium puerorum est mos) nil aliud tandem affirmat apud Dioscoridem esse Elaten, quàm Palmæ germen, quod Græcis Encephalos dicitur; ea ratione innixus, quòd scripserit Galenus libro octauo de simplicium medicamentorum facultatibus, id rectè Elaten uocari. Sed gemino hic se implicat errore. Quandoquidem Dioscoridi Palma Elate nil aliud est, quàm fructus Palmarum adhuc florentium inuolucrum, calixq; non nucis alicuius tegumentum, nec germen. Indicæ enim Nucis nusquam meminit Dioscorides, nec (quod sciuerim, legerim ue) antiquorum aliquis. Quo fit, ut censendum sit, huiusce Nucis inuolucrum nunquam antiquis, innotuisse. Porro Palma arbor, quæ dactylos profert (id quod penitus ignorare Lusitanum non ambigimus) primò inuolucrum magnum edit folliculi cuiusdam instar, in quo quàm plurimi flores includuntur, qui longo pediculo serie quadam pendentes racematim cohærent. Id tractu temporis dehiscit, emerguntq; flores. Carpitur deinde inuolucrum ad plura utile, idque est, quod Dioscoridi Elate appellatur: quæ si non ignorasset Lusitanus, non ita fortassè facile, dum duabus uult insidere fellis, duabus hinc parietibus caput impigisset. Nec nobis sanè obstat Galeni autoritas, qua nititur Lusitanus. Siquidem Galenus loco superius citato, duo facit Elates genera, unum quod germen est ipsius Palmæ, aliud uerò tegumentum, de quo tantum scribit Dioscorides, cui etiam Elates duo produntur genera; quorum unum illud est, de quo diximus, aliud uerò id totum, quod inuolucro illo concluditur; quorum nullum Nucis Indicæ tegumentum, nec Galeni Encephalon esse potest. Cæterum ut fortassè probet Elaten plura apud antiquos designare, Plinium in medium affert, quippè qui scripserit libro duodecimo secundo, cap. ultimo, arborem quandam esse Abietem uocatam unguentis expetitam, quam alij Elaten uocant, alij Palmam, alij Spathen. Id quod maximè

maximè palàm facit, quàm imprudenter uelit Lusitanus aliorum errorum inscitia suam tueri opinio-
nem. Siquidem Plinius non satis aptè locutus deprehenditur uocabulorum similitudine deceptus.
Ipse enim cum legisset apud græcos ἐλάτιν Abietem arborem designare, quin & ἐλάτιν quibusdam uo-
cari Palmam Elaten siue Spathen, & hanc in unguentis addi; magno ac pudendo errore putauit, idem
esse Abietem arborem, & florecentium dactylorum Inuolucrum, quod ad unguenta spissanda ex-
petebat antiquitas,

Plinij error,
quem maxi-
mè sequitur
Amathus.

PERSEA ARBOR.

REPREHENDIT Aliorum opinionem, ut uanam, qui Perseam arborem existimant à Persi-
co nostrate differre. Sed quàm ille totus sit uanus, & quàm magno ducatur errore, facile quis ani-
maduertet ex probatissimorum auctorum testimonijs. Nam (ut Theophrastus memoriæ prodidit
libro quarto, capite secundo, de Plantarum historia) Persea arbor est Aegypti aspectu magna, for-
mosaq; folio, flore, ramo, totaq; figura potissimum Pyro proxima, nisi quod altera folio perpetuo,
altera deciduo est. Fructum abunde parit, omniq; tempore perficit. Nouus anniculum semper oc-
cupat, maturitas anniuersariorum afflatu conficitur, reliquum crudiolem auferunt, atque recon-
dunt. Fructus est magnitudine Pyri figura oblongus, Amygdalæ modo colore herbidus, nucem in-
tus habet, ut Prunum, uerùm longè minorem, mollioremq;. Caro eius suauis, ac prædulcis mandi-
tur, concoctaq; facilis, & innocua etiam largiore cibo sumpta. Radice arbor exuperat tum longitu-
dine, tum etiam crassitudine, multitudineq;. Materie constat robusta, dura, uisuaq; decora, ueluti
Lotus, quapropter ex ea, & simulacra, & lectulos, & mensas, & reliqua similia fabricant. Hactenus
Theophrastus. Cæterùm si Perseæ Aegyptiæ notæ cum Persico nostrate conferantur, qua uniuersus
scatet orbis, liquidò constabit has plantas nihilò minus inster se distare, quàm à Quercu Salicem.
Persicus enim arbor, quæ nostris in hortis, uiridarijs, ac uinetis passim frequentissima uisitur, pro-
cera, magna, formosaq; nusquam uisitur, nihilq; cum Pyro cognationis habet; sed potius per om-
nia Amygdalum refert. Quin nec fronde perpetuò uiret, nec fructum omni tempore perficit, nec
oblongus is est Amygdalæ instar, sed orbiculatum in spheræ modum, colore minimè herbido; sed
cum maturuerit, aut subpallido, aut subcandicante, aut rubente, aut flauo. Huic officulum præter
id Pruno minus non uisitur, sed quandoque duplo, triploq; maius, nec illi figura simile, quin nec
fractu facilius, sed longè contumacius. Adhæc nostratis Persici fructus gustu prædulci non percipi-
tur, sed potius subauitero, aut uinoso. Adde quod uulgaris Persici fructus maximè damnauerit Ga-
lenus libro secundo de Alimentorum facultatibus, ut prauis succi alimentum, & qui facile corrumpa-
tur, & noxam uentriculo inferat. Contrà uerò qui ex Aegyptia Persea proueniunt. Postremò Persi-
cus nostras radice nititur breui non longa, tenui non crassa, rara non multiplici, & proindè rarissi-
mè annosa reperitur. Contabescit, peritq; facile, quod imbecillibus admodum sustentetur radici-
bus. Ob idq; ligni materies illi rara, fungosaq; cernitur, nec nisi ad ignem apta; quum tamen Aegy-
ptiæ Perseæ solida, compacta, pulcherrimaq; spectetur, ut potè quæ in multiplices ueniat usus. Quo
fit, ut omninò Amatho amentior, & Lusitano lusciosior fuerit, qui non nouerit Perseam Aegypti ar-
borem à uulgari Persico plurimùm, atque plurimùm differre. Id quod etiam comprobatur Plinij te-
stimonio, qui libro xv. cap. xlii. sic scriptum reliquit. Nam Persicæ arbores serò, & cum difficul-
tate transiere, ut quæ in Rhodo nihil ferant, quod primum ab Aegypto eorum fuerat hospitium.
Falsum est uenenata cum cruciatu in Persis gigni, & pœnarum causa à Regibus translata in Aegyptum,
& terra mitigata. Id enim de Persea diligentiores tradunt, quæ in totum alia est, nec extra orientem
nasci uolunt. Eam quoque negauerunt eruditiores ex Perside propter supplicia translata, sed à Per-
seo Memphi fatam, & ob id Alexandrum illa coronari uictores ibi instituisse in honorem atui sui.
Semper autem folia habet, & poma, subnascentibus alijs. Hæc Plinius. Verùm non modò hic & pa-
riter Theophrastus destrunt Lusitani euanidam sententiam, sed etiam grauissimus auctor Galenus,
qui libro secundo de compositione medicamentorum secundum locos, manifestè testatur in nulla alia
Romanis subdita gente uidisse Perseam arborem, præterquam in Alexandria Aegypti. Sed ubi rerum
testimonia adsunt, quid opus est uerbis? Hoc tamen tantùm addam, quod cum per longas ante Gale-
num ætates Persicus, uulgaris notitiæ arbor, uniuersam occupauerit Græciam, Italiam, ac alias pas-
sim regiones; si Persicus nostras ab Aegyptia non differret Persea, nullò pacto credendum est, eò de-
mentia peruenisse Galenum, ut posteritatis memoriæ commendauerit, nusquam gentium uidisse
Perseam, nisi tantùm in sola Alexandria.

Censura xv-
iii. de Per-
sea.
Perseæ arbo-
ris historia
ex Theophra-
sto.

FLUUIATILES CANCRI.

QUVM Lusitanum de Fluuiatilibus Cancris differentem legerem, tenere me non potui, quin in
uehementem soluerer cachinum. Siquidem illum eò inscitia peruenisse offendi in hisce censendis, ut
Aquatiles Testudines Cancrorum affirmauerit esse genus eò grauissimo argumento impulsus, quod
hectis, & lenta febre laborantibus maximè commendentur. O lepidum caput, sine helleboro tibi
cerebrum

Censura xix.
de fluuiatib.
cancris.
Ridenda Lu-
sitani amen-
tia.

cerebrum demulceam & Serio'ne hæc dicuntur ab Amatho? an risum sua uecordia mouere studet? Nimirum adducor, ut credam (si id serio fatear, quod sentio) aliquo amentia' genere illum quandoq; uexari, & proinde tunc temporis non nisi huiusmodi deliramenta describere. Nam & Ranæ, & Cocleæ in Cancrario genere erunt, quod hæcicis maximè conferant, si potius Lusitani delirio ad dicimur, quàm ueritati.

MARINVS SCORPIO.

Censura xx.
de Marino
Scorpione.

MARINVM Scorpionem paruulum quoddam putat esse animalculum, quod ex Cancrario genere exiltimauerim (uidimus. n. illud sæpè in Hadriatici littore tanquam inuide à Piscatoribus reiectum) longis, ac tenuibus cruribus, corporis forma terrestri scorpioni simili, chelis pariter tenuissimis, cauda nulla, & omni penitus pulpa carens. Gulielmus Rondoletus libro xviil. cap. xxii. de Marinis piscibus animalculum hoc Cancrum *βραγχίλον* uocat. Verum Aristoteli, Hicetio, Galeno, Athæneo, Plinio, Aelianoq; Scorpium pelagijs est piscis, & inter nullos asellos, lacertos, cerneas, & quot quot sunt, alios duræ carnis recensetur, non autem in Cancrario genere. Quum autem eius historiam in commentarijs nostris in Dioscoridem pluribus descripserim, & ueram Scorpionis imaginem appinxerim, eò se conferre poterit Lusitanus, si cæcitatibus suæ remedium non neglexerit.

RANA E.

Censura xxi.
de Ranis.

VBI Ranarum uires expendit Lusitanus, proculdubiò aberrat, quod omnes in uniuersum Ranas uenenosas censeat, adeò ut in Aetium inuehatur, quod is libro lvi. palustres ranas inter uenenatas recenset, & tamen libro secundo earum ius tanquam alexipharmacum prætulit ad uenenatorum reptilium ictus. Error nimis est manifestus, quod quotannis infinitus ranarum numerus Italis in cibum ueniat ex his, quæ in paludibus, & scrobibus morantur, & nullo tamen incommodo comedentes afficiunt. Nam si (ut Lusitanus inquit) Ranæ omnes uenenosæ essent, nulli dubium est, quin quàm plurimi earum esu interirent: quum non desint homines innumeri, qui ijs tantum sæpius fatientur, nulla ob id accedente noxa. Nec sanè sententiæ nostræ obstat, quod Galenus lib. de Cibis boni & mali succi scriptum reliquerit, à Ranis esse abstinendum. quippè is Ranas non detestatur, quod ueneno aliquo sint infectæ, sed quod malum in corpore succum procreent, perinde ac pisces in stagnis & paludibus degentes. Quippè si Galenus putasset uenenosas esse Ranas, nunquam eas inter cibos retulisset. Sed magis fortassè Lusitanus credo lege percitus Mosaica, quàm ueritatis sustinendæ desiderio in Aetium inuectus est, quem (pace eius dixerim) non intellexit. Ipse enim libro secundo de Viribus animalium agens, quæ in usum medicum ueniunt, ubi deuenit ad palustres Ranas, quæ passim ab omnibus eduntur, Ranæ palustres (inquit) in aqua elixæ, saleque & modico oleo conditæ, uenenosorum reptilium ictus, si ius earum bibatur, magnum præsidium asserunt. Id quod ex Dioscoride deprompsit, qui pariter de his eisdem uerbis. Quibus manifestè suffragatur Plinius libro xxxi. capite quinto, ubi non modò Ranarum ius prætulit contra serpentium ictus, sed etiam ad Marini Leporis uenenum, hausta uenena, deuoratam Rubetan, Salamandramq; ijs Iaudibus prætulit. Nec ob id uelim fortassè putet Lusitanus Aetium sibi ipsi repugnasse. Quippè qui dixerit libro xlii. quod deuorata palustris Rana tanquam uenenosa uarijs, ac multis uexet incommodis. Quandoquidem ibi de palustribus Ranis non egit, quæ in cibum ueniunt, sed de uenenosis, quæ è Bufonum sunt genere, & in paludibus præsertim fœtidis morantur. Ipse enim cùm proximo capite de Rubetis Ranis egisset, quas Bufones alij appellant, uoluit de aquaticis etiam Bufonibus, quos Græci sub Ranæ palustris nomine comprehenderunt, uerba facere; quoniam sciuerat Bufones, & terrestres, & aquatiles reperiri, ut unumquemq; compertum habere non ambigimus, qui diligentius, accuratiusq; materiæ medicæ operam nauarit, quàm fecerit Lusitanus. Id quod manifestè declarat libri illius titulus, qui de Noxiorum animalium morsu, & de bestijs uirus euacuantibus inscribitur. Nam & idem legitur apud Dioscoridem; quippè qui libro secundo de Ranis, quæ in cibum ueniunt, egit; sexto uerò, ubi peculiariter de Venenis, & Venenatis animalibus tractauit, de Rubetæ, & palustris Ranæ curatione caput proprium edidit. Adeò ut iam nobis fateri liceat, neuiquam in re medica Lusitano esse astipulandum.

Lusitano in
re medica nõ
esse astipulan-
dum.

GALLINAE.

Censura xxii.
de Gallinis.

ATQVI nulla mihi amplius est contentio cum Medico, optime lector, uerum cùm solertissimo degustatore, vel coquo potius, quo plurimum recreatur officio regalium epularum. Gallinas inferioris Germaniæ præ nimia algoris inclementia carnes habere scribit hircinis, vel caprinis deteriores, & proinde malum, uitiosum ue præbere alimentum; quin & rarò ibidem homines ideirò uesci gallinis. O indagatorem omnium eduliorum. Patere id me te percontari. Quis amabò te ibidem Princeps suæ præfecit culinæ, ut istis cum spoliare delictijs? Id quum ego mecum admiratus Flandris quibusdam

busdam exponerem, fabulam esse aiebant. Quippè quòd non minus in eorum regionibus carni-
 probitate, saporisq; iucunditate præsent gallinæ, quàm alibi. Adhæc pariter fabulosum esse faten-
 tur, quòd raro gallinis ibidem uescantur incolæ, ea ratione innixi, quòd earum cibus reprobum ge-
 neret alimentum; sed quòd multi fortassè à gallinis abstineant sumptui parcentes. Quòd autem præ-
 ter rationem ij medici agant (ut ait Lusitanus) qui post exactam purgationem ad uentriculum abster-
 gendum ab inhærente medicamento simplex gallinarum ius exhibent, sanè non improbamus; sed qui
 sint lij prorsus ignoramus, quum in communi omnium medicorum usu perpetuò esse sciuerim, ius
 illud hoc in negotio nunquam exhiberi, nisi saccharum admisceant rubeum. Nec id temerè factum
 putauerim, quum non ambigam ius ita paratum non modò abstergere, sed etiam posse roborare. Id
 quòd à purgatione plurimùm præstat.

L A C S C I S S I L E.

L A C S C I S S I L E Nil aliud esse censet, quàm lac ipsum simplex per se acescens. Conuincitur
 ipsius Dioscoridis testimonio, qui huiuscæ parandi lactis rationem scribit his uerbis. Ex omni lacte
 fit, quòd Scissile appellant, hoc modo. Lac fictili nouo feruet, ramoq; ficulneo recenti mouetur, in-
 sparsis, postquam bis uel ter efferbuerit, totidem aceti mulsi cyathis, quot sunt lactis hêmina. Ita
 enim ferefcens liquidum ab eo diuiditur, quòd in caseum concreuit; sed cùm feruet, ne superfunda-
 tur, conueniet spongia ex frigida continuò fictilis labrum detergere, sextariumq; argenteum frigida
 aquæ plenum demittere. Hæc ille. Dioscoridi subscribit Galenus libro decimo, de simplicium me-
 dicamentorû facultatibus, ubi de Canino stercore egit: quin & Paulus libro primo cap. LXXVIII.
 Non possum satis cogitare, quæ fuerit in homine tanta imprudentia, aut somnolentia, quòd cùm tam
 splendidis enarrationibus explanandum Dioscoridem susceperit, adeò graui labascat negligentia,

Censura xx-
 111. de scissi-
 li lacte.
 Lactis Scissi-
 lis parandi ra-
 tio.

O L Y R A.

I N F R U M E N T A C E O genere eam magno errore Olyram censet Lusitanus, quam nos Secalâ,
 & Plinius Secalem, & Farraginem appellat, è qua rustici panem conficiunt nigrum triticeo longè de-
 teriorem. Sed cadit Lusitani opinio, quòd Galeno primo de alimentorum facultatibus Olyra colo-
 re sit albo, adèd ut dixit Plinius libro decimo octauo, cap. octauo, esse, qui ob Olyræ candorem, il-
 lam Orizam esse putarent. Præterea scribit idem Plinius ex Olyra dulcem confici panem, id quòd ex
 pane ex Secale confecto minimè percipitur, cùm potius quodammodo amarorem resipiat. Adhæc Se-
 cala ita uulgò uocata, cùm in arca flagellis decutitur, illicò omnem exiit tunicam, & tritici modo nu-
 da colligitur: sed aliter Olyræ euenire sateretur Galenus loco superius citato, dum Olyrinos expendit
 panes, sic inquit. Habet autem Typhæ semen extrinsecus corticem, ueluti Olyra, & Hordeum,
 uerùm decorticatum in panes congeritur: & paulò inferius ait. Ex nobilissima Olyra, cùm, ut decort,
 fuerit decorticata, nominatum Tragum conficiunt, quo plerique utuntur. Quibus planè constat
 Olyram decorticari in arca non posse flagellis, quemadmodum nec Hordeum, nec Zea, nec Auena,
 dum in arca concutitur; sed opus esse, ut in pilis pinferentur, ut etiam hoc æuo moris est apud omnes,

Censura xx-
 1111. de Oly-
 ra.

C H O N D R U S.

E X E A fruge parari Chondrum existimat, quam quidam in Italia, ut in Tridentino agro, Scan-
 dellam uocant: quòd meritò redarguit omnium agricolarum consensus, qui dicunt hanc esse Hordeum
 genus, non Zea. Hordei enim plura habentur genera, ut quis ex Theophrasto nosse potest libro oc-
 tauo capite quarto de plantarum historia. Quæ si rectè expendantur, nil aliud Scandella erit, quàm
 Hordeum minus, quæ binis tantum uersibus spicam gerit, rotundiore etiam grano. Nam præter id,
 quòd per omnia nempè facie, & uiribus Hordeum referat, constat non esse Zeam, quam Dicoccon
 appellant, quòd nunquam Scandella reperta sit, quæ Zea illius modo in geminis putaminibus con-
 iunctum semen habeat. Quo fit, ut nullo pacto Scandella inter Zeas recenseri possit. Zea autem Di-
 cocco abundat Goritienfis ager, & Foroiulienfis arua, ibiq; uulgo Pirra Farra dicitur, quòd Zea ibi
 ab incolis in uniuersum Pirra uocetur. Cæterùm quia ex hoc Zeæ genere Halicam, siue Chondrum
 sibi parant, quam ipsi Far appellant, licet falsò (differt enim ab Halica Far) ideò eadem Pirra Farra
 nominatur à rusticis. Huic alius eius affinis est error, quòd scripserit, putaueritq; Far ab Halica ni-
 hil differre, idq; ex Scandella parari, quam Zeam Dicoccon censet. At Plinij testimonio Far nil a-
 liud est, quàm frumenti, uel tritici genus Adoreum uocatum. Ille enim libro xviii. cap. viii. ita
 scriptum reliquit. Frumenti genera non eadem ubique, neque ubi eadem sunt, iisdem nominibus.
 Vulgarissimum Far, quòd Adoreum ueteres appellauerunt. Item eodem capite, ut palàm faceret aliud
 esse Zeam, è qua fit Halica, aliud uerò Far, Qui Zea utuntur, inquit, non habent Far. Item cap. vii.
 eiusdem libri, populum Romanum, ait, Farre tantùm è frumento trecentis annis usum. Verrius
 scribit, Quo tempore Romanis nullus fuit Halicæ usus, ut ipse met testatur Plinius libro xxiii.
 cap.

Censura xx-
 v. de Chon-
 dro.

Censura xx-
 vi. de Farre
 & Halica.
 Far ab Hali-
 ca differre.

cap. xxv. cum inquit. Halica res Romana est, & non pridem excogitata, neque arbitror Pompei magni in usu fuisse. His accedit Asclepiadis, & Galeni autoritas libro septimo de compositio-
ne medicamentorum secundum locos in quodam eclegmate ad cruenta sputa, ubi sic habet, Farris Clu-
fini appellati sextarij dimidium, decocti Marrubij uiridis sextarium unum. Hæc in uas uitreum con-
iecta per diem & noctem macerari finito, sequenti die pharmacum molito, quemadmodum Hali-
cam maceramus. Hæc Galenus; quibus palàm est à Farre differre Halicam. Galeno subscribit Aëtius
libro ix. cap. xlv. his uerbis. Quod uerò latinè in regionibus Romæ uicinis Far appellant, hoc mo-
do paratur. Frumentum modico tempore aqua madefacito, indéque extractum, ac in pilam conie-
ctum, ueluti Prifanam à cortice repurgato, ubi uerò corticem exuerit tollito, atque in sole siccato, de
inde manibus tritum, donec penitus à cortice fuerit mundatum, crassissimè molito, ita ut granum
unum in quatuor aut quinque partes redigatur, & siccum asseruato. Vfus autem tempore Halicæ mo-
do coquitur, & à fanis in cibum sumitur. Hæc ille; ad quæ certè pertingere debuerat ille magnarum
centuriarum constructor,

PHASEOLVS.

Censura xx-
vii. de Pha-
seolo.

PHASEOLVM, Siue Phasiolum, non paruam illam, & uulgarem, quam Galenus Ochron ap-
pellat, sed magnam esse Eruiam falsò contendit. Quandoquidem Eruiam illa maior latinis Pisum di-
citur, non autem Phaseolus. Differre autem Phaseolum ab omni Eruiam & Pifo testis est Plinius libro
xviii. cap. vii. sic inquit. Frumentis folium harundinaceum, Fabæ rotundum, & magnæ legu-
minum parti. Longiora Eruiam, & Pifo. Phaseolis uenosa. Quibus palàm est, nec Eruiam genus,
nec Pisum esse Phaseolum. Constat præterea Eruiam cuiusque generis, uel Pifi siliquas elixas in cibis
à nemine mandi, quòd adeò dura sint cartilagine, ut nullo mansu dentibus confici queant. Contrà
uerò uulgaribus, genuinisq; Phaseolis accidit. Id quod idem fatetur Plinius cap. xii. eiusdem libri,
ubi sic habet. Siliquæ rotundæ Ciceri, cæteris leguminum longæ, Pifo cilindriacæ, Phaseolorum
cum ipsis manduntur granis: id quod nostris Phaseolis uulgaribus accidit. Nam tenellas eorum sili-
quas suis granis refertas, modò in acetarijs Asparagorum modo, nunc unà cum brassicis elixas, ante
maturitatem ætate comedimus; quod tamen nulli alij leguminum generi à natura datum esse compe-
rimus. His itaque palàm est Phaseolum Dioscoridi nullam esse Eruiam, sed uulgaris usus Phaseo-
lum, qui passim in campis feritur. Quippè non tantum folia illi insunt (ut Plinius inquit) uenosa,
sed (ut Dioscorides ait) deuoratus inflat, spiritus ciet, & agrè concoquitur. Quin etiam uiridis cum
siliqua sumptus aluum emollit. An non in idem cadit erratum, quum Eruiam, quam confundebat
cum Phaseolo, Dolichum à Theophrasto credit appellari? quum Dolichum ille testetur apertè ada-
cto longo palo consurgere. Id quod maximè denotat, Dolichum nil aliud esse, quàm uarium Phaseo-
lum illum, qui Dioscoridi Hortensis Smilax dicitur. Quippè in primis hic longissimos ascendit pa-
los, quibus Lupi Salictarij modo se circumuoluit, nec alibi, quàm in hortis feritur. Quinetiam eius
siliquæ simul cum granis, perindè ac aliorum Phaseolorum manduntur in cibis. Id quod in præfatio-
ne secundi libri de Alimentorum facultatibus testatur Galenus, & Paulus Aegineta libro primo. At-
qui si pluribus inanem suam uelit sententiam confutari, commentarios nostros in Dioscoridem con-
sulat. Plura enim ibi reperiet, quæ hic silentio prætermittenda duximus, ne plantarum potius histo-
riam scribere, quod in alijs uberius exequuti sumus, quàm istius temerarij hominis imperitiam, ac
negligentiam uideamur aperire; quod iam nostrum est institutum, sed id breuiter: ne, si omnino ta-
cuerimus, ille sua temeritate in cæteris nostra abutatur modestia; sin copiosius, ne iustum excedamus
modum.

Censura xx-
viii. in Do-
lichu.

LAPATHVM, SIVE RVMEX.

Censura xx-
ix. de Rumi-
ce.

ACIAM Propemodum uereor, ne quis eruditus tandem fastidiat in audiendis innumeris, & tur-
pissimis istius hominis erratis, Quæ si nuda in medio ponerem, cui non ista stomachum moueant?
Nunc ita uniuscuiusque occurrere studeo prudentiæ, ut non parum hoc quemque consolari debeat,
quòd in huius refrenanda audacia plura interim à nobis afferuntur non infrugifera, & (nisi me spes
fallit) non indigna eruditus auribus. Id unum siquidem hic ubique laboro, ut & Lusitani, qui tam in-
fidè, ac improbè aliorum uersat scripta, patefiat audax inscitia, & ueritas simul in his tenebris non si-
ne lectoris emolumento elucescat. Verùm sic à nobis utrunque est peragendum, ut plura, & absolu-
tius nos aliàs de his acturos meminerimus, utq; contra Lusitani insultus, ac imperitiam non parum
hinc quoq; roboris, & lucis accedat. Quarè (quod in cæteris sum factururus) iam accedam ad ea, quæ
de Spinachio, seu Rumice ille profert. Nam quòd hortense olus Spinachium nobis passim uocatum,
Satiuum Lapathum esse asserat, meo certè iudicio longissimè aberrat; quòd Spinachium cum Rumi-
ce, uel Lapathu nihil habeat cognationis; siquidem nec folio, nec caule, nec flore, nec semine, nec
radice Spinachium Lapathu simile cernitur, quemadmodum nec gustu, nec uiribus. Constat item
Galenum (& si contrarium fortassè somniauerit Lusitanus) Spinachij, quin nec Hortensis Lapathi
meminisse inter olera, sed tantum syluestris Lapathi, cum inquit. Licet cuius (ut ante diximus)
Lapathum

» Lapathum appellare Betam agrestem, ut quod non gustu modò, sed uiribus etiam Beta Hortensi est
 » ad simile. Verùm cum Beta Lapatho sit suauior, iccirco nemo est, qui non ipsa liberetur. Hæcatur.
 Hactenus Galenus. Quibus palàm est Spinachium Lapathum esse non posse; nam præter id, quod
 Spinachium nihil cum Lapatho habeat similitudinis, syluestre olus non est, sed hortense. Quo fit, ut
 syluestris Beta etiam appellari nequeat. Adde quòd Spinachium suauius, & cibo gratius olus sit, quàm
 Beta; VANE idem sibi persuadet Lapathum communis usus nunquam in ciborum usum concessisse,
 se, cum Galenus loco iam citato, ubi syluestre Rapum inter olera, quæ comeduntur, recensuit, &
 syluestrem appellaret Betam. Quinetiam & Tridentina, & Goritiensia rura, totiusq; ferè Italia agre-
 stes homines id maximè comprobant, cum uere Syluestris Lapathi plurimùm manducant, quòd eo
 tempore tenella habeat folia.

Spinachium
 nõ esse inter
 Lapathi ge-
 nera recen-
 dum.
 Vana Lusita-
 ni persuasio.

CHONDRYLLA.

CHONDRYLLA Dioscoridi caulem, flores, & folia habet Cichorio similia, adeò ut inter Ci-
 chorij species ueniat numeranda, tenuior tamen tota Cichorio est. At Lusitanus, qui in Dioscoridis
 lectione maximè uersatus se ubique censet, Chondryllam folio esse hortensi Intybo minus rectè
 scribit. Id quod proculdubio ostendit Chondryllæ stirpem aliquam nunquam uidisse Lusitanum.

Censura xxx.
 de Chondryl-
 la.

GINGIDIUM.

» NEC Errore uacat, quæ de Gingidio censet, quippè qui uelit recentiores quosdam sequutus nil
 » aliud græcis esse Gingidium, quàm uulgare illud Olus, quod Cherophyllum, uel Cherofolium uo-
 » cant. Atqui Cherophylli folia, pariter ac radices nihil amaroris, adstrictionisq; mandentibus relin-
 » quunt, sed potius dulcedinis, & acuitatis tantillum respiciunt; quum tamen Dioscoridis, & Galeni te-
 » stimonio Gingidium herba sit adstrictionis, & amaritudinis non obscuræ, adeò ut sit etiam Sylue-
 » stri Pastinaca amarior, & ob id (ut Galenus inquit libro secundo de Alimentorum facultatibus) po-
 » tius fuerit hæc herba medicamentum, quàm alimentum. Adde quòd Galeno libro de Cibis boni, &
 » mali succi capite octauo, & de Attenuante uictus ratione cap. III. Gingidium herba sit syluestris, con-
 » trà uerò Cherophyllum, quod passim in hortis feritur, ad obsonia.

Censura xx-
 xi. de Gingi-
 dio.

SCANDIX.

» NEC Minus improbari debet, quòd senserit legitimam Scandicem eam esse herbam, quæ in fe-
 » getibus nascitur, plerunque in agrorum extremitatibus Cherophyllo similis, flore albo, mucronatis
 » in cacumine corniculis, Geranij æmulis, in quibus conditur semen; quandoquidem hæc herba nec
 » amara est, nec subacri gustu deprehenditur. Id quod in Scandice Galeni testimonio non obscure per-
 » cipitur, adeò ut hanc ille retulerit inter ea medicamenta, quæ secundo ordine intenso, uel tertio inci-
 » piente excalfaciunt. Præterea quum Scandicis historiam (quod uiderim, legerimq;) nemo scripserit
 » antiquorum, arduum sanè uidetur, uel potius temerarium decernere, & pro certo affirmare hanc uel
 » illam plantam esse radicem. Quippè hæc, quam alios sequutus Scandicem appellat Lusitanus (ut rei
 » herbariæ periti existimant) eam maximè refert plantam, quæ Plinio Veneris Pestem appellatur, ut la-
 » tius in commentarijs nostris scriptum reliquimus.

Censura xx-
 xi. de Scandice.

HIRCI BARBVLA.

» QUANTVM in censenda Hirci barbula fallatur Lusitanus, ij facile noscent, qui in re herbaria
 » eius legerint enarrationes. Ille enim, ut noui aliquid afferre uideatur, si uera desint, fabulosa afferre
 » non ambigit. Scribit is duas Tragopogoni esse species, alteram flore purpureo, alteram luteo; sed
 » utrique radicem esse paruam, bulbosam aliquantulum oblongam, Auellanæ nucis magnitudine, dul-
 » cem, & esui aptam, quam pueri in Hispania in campis eradicantes à similitudine paruarum nucum
 » Nucellas appellant, & illarum esu maximè delectantur. Sed aberrasse deprehenditur, quòd non solum
 » Dioscorides, sed & Theophrastus, & Plinius scriptum reliquerint Tragopogono radicem esse lon-
 » gam, ac dulcem. Id quod sole clarius uisitur in genuina Hirci barbula; non autem bulbosam Nucis
 » Ponticæ magnitudine. Quibus palàm est, quàm diligenter, quàmque accuratè diligens enucleator
 » legerit Dioscoridem (ut Theophrastum, & Plinium præteream) quem enarrandum suscepit. Is enim
 » (quantùm uideo) eam plantam Tragopogonum putat, quam Fuchsio in Commentarijs de Stirpium
 » natura Apios admentitur. Planta hæc in Bohemia frequens non in agris tantùm, sed etiam in uincis.
 » Germani Terræ Nucem appellant. Sed quàm habeat cum Tragopogono cognationem, ego sanè
 » nullam uideo.

Censura xx-
 xi. de Hir-
 ci barbula.

Lusitanum
 non legisse
 Dioscoridem
 nisi oscitater.

SMILAX

SMILAX HORTENSIS.

Censura xx-
xiii. de
Hortensi Smi-
lace.

NON PARVO profectò etiam errore notatur Lusitanus, ut Dioscoridem de Hortensi Smilace differentem, de omni Phaseolorum genere sub Smilacis illius nomine scripsisse arbitretur, cum vulgares Phaseoli, quibus passim in cibis uestimur, dum sati in campis uirent, non repant, nec adeò frutices conscendant, ut Smilacis modo topiarias scenas inumbrare queant. Præterea quum vulgaris Phaseolus passim in campis feratur, cæterorum leguminum more, quo pacto, quæue ratione Hortensis Smilax uocari possit, profectò nescio. Sed quoniam hæc longè pluribus nobis comprobata sunt in commentarijs nostris in Dioscoridem, eò Lusitanum remittimus.

ATHLASPI.

Censura xx-
v. de Thlaspi.

NEC minus decipitur Lusitanus in expendendo Thlaspi, quòd dixerit in eo latum percepisse semen, & folia in cacumine diuisa. Ac si ex uerbis eius coniecturam facere licet (quod tamen pace eius dixerim) nunquam uidit Thlaspi. Non enim Thlaspi semen latum est, ut Galenus testatur, sed rotundum, simile milio, & aliquandò longiusculum; & proindè rectè scripsit Dioscorides, Thlaspi semen esse Nasturtio simile. Latus quidem folliculus est, qui semen ipsum includit, sed qui folliculum dicant esse semen, neminem habeo præter unum Lusitanum. Cæterum Thlaspi folia (ut intuentibus facilè patebit) nusquam in cacumine diuisa spectantur, sed folliculi, qui semen concludunt, ut in commentarijs nostris quis legerè poterit; ubi hunc Dioscoridis locum restituiimus.

ZEDOARIA.

Censura xx-
xvi. de Zedoaria.

QUOD Zedoaria & Zurumbetum Mauritanis idem non sint, aduersus Lusitanum reclamationem Serapio, qui de his diuersis capitibus diuersam scribit historiam. Deindè quòd Zedoaria radix sit herbæ, Zurumbetum uerò arbor procera, infrugiferaq; citreum odorem spirans, folio Salicis colore ex uiridi in luteum languescente, ut idem Serapio scriptum reliquit. Zurumbetum Paulo Arnabo appellatur. Actius tamen utriusque meminit, Zedoariæ, scilicet & Arnabonis uarijs in locis, tanquam de medicamentis inter se differentibus. Sed Lusitano perindè ac alijs quibusdam errandi ansam dedit Serapionis interpretis, qui cap. CLXXII. Zedoariam falsò Zurumbetum appellat. Patet interpretis error Serapionis ipsius testimonio, quippè qui cap. CLXXI. de Zurumbeto egerit, & longè aliud à Zedoaria fecerit.

Serapionis interpretis lapsus.

STRUTHIVM.

Censura xx-
xvii. de Struthio.

STRUTHIVM, siue Radiculam, siue Lanariam herbam magno sanè errore nihil à uulgaribus Saponarijs differre putat Lusitanus. Quippè quòd harum nulla spinoso proueniat folio, quum tamen Theophrasto, ac Plinio Struthium aculeata sit planta, & caulem proferat sænilaceum, qui talis ijs Saponarijs, de quibus meministi, non uisitur. Adde quòd neutrum Saponariæ genus sternutamenta citre ualeat. Ad fabulam autem maximè ridendam, & potius longo cachino explodendam, quàm uerbis refellendam, quam narrat Lusitanus de herba illa in eius castelli mœnijs nascente, à quo se oriundum facit, quæ flore sit Passerculi effigie, eò quòd ibi passeret quàm plurimi nidificent, & semine in coitu eiaculato herbæ radices respargant; nil aliud dicendum censemus, nisi quòd hic suis deliramentis colophonem addiderit Lusitanus. Cæterum si propè nidificantes passerculos, nascentes plantæ ob id flores passerulorum illorum formam proferant, quòd earum radices eorum spermate madescant, cur fiat igitur quòd plurimorum animantium formas, qui in campetribus, & syluis morantur, in quàm plurimis non reperiantur herbis, quotidie eorum semine perfusis, Lusitanus ipse dicat, qui sua singulari amentia nouam hanc philosophiam excogitauit; in qua si fortasè perseuerandum statuerit, discat etiam à circulatoribus scribere Mandragoras ex humani seminis profusione oriri: quin & Antirrhinum ex bubulo, quòd eius semen uasculis includatur, quæ uitulina referunt capita.

Censura xx-
xviii. in Lusitani fabulâ.

CYCLAMINVS ALTERA.

Censura xx-
xix. de altera Cyclamino.
Lusitanus inaniter Matthiolum citat.

GRAVE, & permolestum mihi est, quòd in Cyclamino sui erroris me faciat authorem, cum dicat Matthiolum Senensem alteram Cyclaminum à se conspectam affirmare, radice parua Auellanæ persimili, tamen hætenus ille nunquam uiderit. Quibus conijcere quis rectè poterit, quàm ille oscitanter commentarios nostros legerit, & inaniter me citauerit; quandoquidem nobis nusquam dictum est Cyclaminum Alteram, cui superuacuum radicem assignat Dioscorides, radice constare parua, Nucis Ponticæ magnitudine, quum ibi rectè affirmauerim Cyclaminum hanc me nusquam uidisse in Italia.

BVLBVS

BVLBVSESCULENTVS.

NVLLVM discrimen cernit diligens, & solertissimus rerum inspector inter Esculentum Bulbum, & Aiscalonicum Cæpe, quod nos vulgò uocamus Scalogna. At quantum distant? Aiscalonicum enim Cæpe inter Cæparum genera antiquis recensetur, non autem inter Bulbos. Lusitano refragatur maximè Theophrastus, quippè qui libro VII. cap. III. de Plantarum historia, Aiscalonicum Cæpe, ac alterum eiusdem generis Filsile appellatum inter Cæparum genera recensuit, non inter Bulbos, de quibus speciatim egit cap. XIII. eiusdem libri, cui subscribit Plinius libro XIX. cap. VI. sic inquitens.

„ Allium, Cæpasq; inter Deos iure iurando habet Aegyptus. Genera apud Græcos plura. Sardia, Sa-
 „ mothracia, Allidena, Setama, Schista, Aiscalonia ab oppido Iudæa nominata. Demum Galenus libro
 „ VI. de simplicium medicamentorum facultatibus Esculentos Bulbos amaros, ac pariter adstringen-
 „ tes facit. Id quod rursus repetijt libro secundo, de Alimentorum facultatibus. Quæ tamen qualitates
 „ in Aiscalonica Cæpa non reperiuntur. Ipsa enim acris est ualdè perindè, ac cætera Cæparum genera,
 „ nec quicquam ei inest amarosi saporis. Equidem putabam hæc non ignorasse Lusitanum, quum illum
 „ compertum habeam oriundum à locis quibusdam non procul ab Aiscalone Iudæa.

Censura xl. de
Bulbo Escu-
lento.

Ceparum ge-
nera.

ARGEMONELTERA.

ALTERAM Argemonem Dioscoridi adulterinam esse non ambigimus, ut in Commentarijs no-
 stris diffusius diximus; sed hoc fortassè nesciens Lusitanus, ne huius plantæ uideretur ignarus, Arge-
 monem alteram eam plantam esse censet, quæ recentioribus quibusdam Argentina dicitur, non alia
 (ut opinor) ratione, quàm quòd Argentina folia gerat uulgari Agrimonio similia, quæ quantum
 cum Syluestri Papauere habeant cognationis, similitudinis ue (talia enim Argemoni alteri requi-
 runtur folia) ij iudices erunt, qui plantarum historias diligentissimè explorauerunt, & Lusitani im-
 peritiam norunt. Qui cum fortassis sibi persuaferit, eam ob causam Eupatorio Argemonij nomen ac-
 cessisse, quòd folijs & facie Argemonem hanc referret, nomenclationibus magis innixus, quàm plan-
 tarum ipsarum notis, hic etiam miser se deridendum dedit.

Censura xli.
de Altera Ar-
gemone.

TELEPHIVM.

QUANTVM in censura Telephij hallucinetur; qui uult Telephium Dioscoridi nil aliud esse,
 quàm tertium Semperuiuum, illud sanè statim ostendit, quòd Dioscorides de Telephio libro secundo,
 & de Semperuiuo illo libro quarto scripserit, & quòd nec nobis scriptum reliquerit Dioscorides ter-
 tium Semperuiuum quibusdam Telephium uocari. Siquidem Dioscorides has nomenclaturas non re-
 cipit, sed tantùm adducit, quamobrem non est propterea dicendum tertium Semperuiuum esse Tele-
 phium; quemadmodum (exempli gratia) nec Helsingie, quam Parthenium quosdã appellasse Diosco-
 rides scribit, Parthenium est, nec Astarum Bacchar est, nec Asplenium Hemionium, nec Gingidiũ Lepi-
 dium: tamen hæc omnia aliarum plantarum nomine quibusdam appellentur. Nam si Dioscoridi idè
 esset Telephium, & tertium hoc Semperuiui genus, non fuisset illi opus de altero per se secundo libro
 scribere, de altero uerò libro tertio inter Semperuiui genera, ut etiam compertum habemus fecisse Pli-
 nium, qui lib. XXVII. cap. XIII. de Telephio egit, libro uerò XXV. de tertio Semperuiuo, postquàm de
 alijs duobus generibus diseruit. Adhæc si Telephij facultates apud Dioscoridem, & Pliniũ expendan-
 tur, Telephium uidemus uutilgines sanare, quin etiam uulnera, & sinus; hoc uerò Semperuiuum stru-
 mas tantùm discutere.

Censura xlij.
de Telephio.

AGARICVM.

LONGÈ ab omni scopo eos medicos aberrare scribit Lusitanus, qui Agarico in pastillis confor-
 mato passim utuntur, noua sua quadam opinione ductus, quòd Agaricum cõtritum nullo pacto diu
 suas uires seruare possit. At nos illum errore sanè lögè maiori procul dubio duci censemus, eoq; præ-
 fertim quòd nullam afferat rationem, nec probatissimorum scriptorum autoritatè, qua suam fulciat
 sententiam. Porrò Mesues clarissimus inter Arabas, & qui in componendis medicamentis primas te-
 net, Agaricum in pastillos redigi suadet, ut unà cum ijs, quibus excipitur, medicamentis tractu tempo-
 ris debitam acquirat mixtionem: id quod expedit omnibus compositis medicamentis. Nec uideo cur
 tam facile quicquid tenuium partium in eo extiterit (ut friuolis admodum uerbis contendit Lusita-
 nus) euanescere possit. Siquidem cum Mesui pastilli de Agarico, Salem fossilem, Gingiber, & Oxy-
 mel excipiant, non sanè constat cur tam facile tenuior Agarici pars in auram resolu possit, cum mel-
 lis proprium sit in suo uigore admista diutius asseruare, Salis uerò & Gingiberis huic medicamento
 facultatem augere. Frustrà quidem tot catapotiorum massas, quæ Agaricum excipiunt, Seplassæ con-
 sectas asseruarent, quin & electaria alium ducentia, si Agaricum in puluerem ijs additum suas statim
 deperderet uires; frustra q; illud in Theriaca addidisset Andromachus. Quamobrem omninò explo-
 denda

Censura xliij.
de Agarico.

D

denda erit Lusitani sententia, qui præter omnium clarissimorum uirorum placita solus iubeat Agarium ea ipsa hora esse contundendum, ac alijs addendum medicamentis, qua expedit illo uti.

R H A B A R B A V M.

Censu. xliij.
de Rhabarbaro.

CAETERVM de Rhabarbaro scribens Lusitanus, medicos illos magno teneri errore contendit, qui tostum, uel ustum Rhabarbarum dysentericis propinant, ea ratione adductus, quod omnia quæ igni torrentur ob contractam acredinem abradant. Quare suadet, ut à Rhabarbaro in dysentericis omnino abstineant medici. Atqui si Rhabarbarum dari libeat, non ustum, neque assum esse propinandum, sed crudum, hac tamen conditione, ut prius auferantur ab eo tenuiores partes. Id quod facile (ut ipse ait) effici potest, si ex aqua Plantaginis, uel Rosarum maceretur. Verum Lusitano maxime refragatur Mesues, ubi Rhabarbari uires expendit his uerbis. Rhabarbarum tostum dysentericis probe confert. Et paulò superius ait, Quod si post hæc functiones uiscera adstrictione roborante egerint, ipsum quidem Rhabarbarum in puluerem contritum exhibendum fuerit. At illud, quod igne torrescit, uehementer operatur, ac etiam uehementius id, quod comburitur. Hæc Mesues. Sed audiat etiam Galenum, qui libro nono de Compositione medicamentorum secundum locos combusta, torrefactaque medicamenta dysentericis dare suadet, nempe Cochleas, Cornu Ceruinum, Opium, Gallas, Malicorium, Pini corticem, Hyosciamum, Acaciam, & alia plura uino nigro excepta. Præterea x i. de Simplicium medicamentorum facultatibus, exustas etiam Cochleas cum Galla, & Pipere dysentericis commendat. Quibus sanè patet non modò hoc in medicamento spernere Galenum Coclearum, & Gallarum combustarum acredinem, sed etiam addere Piper acerrimum medicamentum. Huiusmodi medicamentis nulla dubitatione utuntur etiam posteriores Græci, Paulus (inquam) Oribasius, Aetius, Alexander. Adde quod ubi intestina ulceribus fuerint affecta, Auripigmentum, Sandaracham, Alumen, Calcem, Aeris squammam, & alia plura erodentia medicamenta clysteribus infundunt. His itaque palàm est, combusta, tostaque medicamenta non modò nullo profus incommodo dysentericis dari posse, sed magno sanè iuuamento, quod crudis longè magis exiccent, ac etiam adstringant. At si uista, & in cineres uersa dysentericis tutò exhibere suadent tot grauissimi authores, cur illis tostum Rhabarbarum interdicit Lusitanus, conijcere nequeo. Nam si, Medicorum omnium consensu, dysenteria affecti ali debent assatis uolatilium carnibus, ouorum uittellis ignitis tegulis tostis, & alijs quàm plurimis alimentis frixis, torrefactisque; cur igitur à Rhabarbaro illo fuerit abstinendum, nulla penitus (ni fallor) se se offert ratio. Porro ad aliud Lusitani figmentum, quo fretus ait, plures uidisse Lusitanos sui generis homines dysenteria affectos usti Rhabarbari potu interijisse, nil aliud respondendum in præsentia succurrit, quàm quod nobis minimè sit approbandum, cum sexcentos homines ad uitam reuocatos sciamus tosti Rhabarbari potu. Equidem non possum non mirari Lusitanum, quod suæ tantum gentis Lusitanos Rhabarbari usti potu interemptos in exemplum adducat, ac si illis tantum fuerit letale medicamentum, cum tamen is (ut ipsius testantur scripta) toto ferè ætatis suæ decursu apud inferiores Germanos primum, & deindè apud Italos suam exercuerit medicinam. Demiror itè, quod ita temerè quasi diuinitus edoctus affirmare non sit ueritus potius ex Rhabarbari usti potu interijisse eos, quàm ex morbi natura, quum hæc sciri non possint. Præter id, mihi nunquam persuasum uelim, longè magis dysentericis Rhabarbarum illud profuturum, quod aqua Plantaginis uel Rosarum fuerit maceratum, quàm tostum, uel ustum. Quandoquidem Galeni testimonio assatio, ustioque plurimum siccitatis, adustionisque medicamentis confert; contra uerò euenit ijs, quæ aquis macerantur. Sed hæc fortassè in medium adducit Lusitanus Auicennæ testimonio confusus, qui dysentericis Rhabarbarum nullam ustionem, assationemque expertum ex Plantaginis aqua bibendum suadet; quod fortassè nesciuerit Rhabarbarum nil aliud Auicennæ designare interpretis lapsu, quàm Græcorum Rhaponticum. Quod quum nulla deiectoria ui polleat, citra ustionem, assationemque propinat Auicenna ex Plantaginis aqua, nec id macerat, ut sibi fingit Lusitanus.

Lusitani in-
scitia in cen-
sendo Auicennæ
Rhabarbaro.

CHAMAELEO ALBUS, ET NIGER.

Censu. xlv. de
Chamæleoni-
bus.

ACCVM ille Chamæleonem Album censet esse stirpem spinis undiq; horrentem, folio grandi, lactis quasi maculis interlito, quam quidam Carduum Mariæ, quidam à maculis Carduum Lactariu uocant, quidam Suarium, quod eo sues pascantur; quis eius opinionem probet? cum Chamæleo albus nullum producat caulem Dioscoridi, sed è medio spinas echinatas Cinaræ modo. Carduus autem Lactarius caulem profert bicubitalem, & quandoque maiorem adnatis pluribus refertum, longis, prædurisque. Radici nulla est odoris præstantia, nec Chamæleonis facultas. Siquidem deuorata, Dioscoridis testimonio canes, sues, muresque necat. Contra uerò hæc sues non modò alit, sed etiam saginat, undè illi nomen. Postremò albo Chamæleoni, Theophrasti testimonio, caput requiritur magnum Acano simile, non autem paruum, quale in Lactario Carduo spectatur. Sed qualem in albo, talem & in nigro se declarat Chamæleone, existimans hunc inter illud Cardui genus, quod à Carduo Lactario nulla alia dignoscitur differentia, quàm quod huic folia non sint lacteis illis maculis respersa, sed potius

tius

tius nigricantibus. Cui istud comprobabitur? Spina hæc caulem non rubrum, nec dodrantalem, sed bicubitalem, ac colore uiridem effert. Deinde huic flores non sunt uericolores, sed purpurei. Præterea carduus hic radice nititur alba, integraq; non Chamæleonis Nigri modo exterius nigra, in terius uerò flaua & pluribus in locis exesa, non acri, sed potius subamara. Adde quòd Dioscoridi Nigri Chamæleonis folia requiruntur rubro colore distincta, non maculis infecta nigricantibus. Quibus certum facit omnibus, quanta iudicij maturitate in plantarum censura ducatur Lusitanus.

CROCODILIVM.

AT QUAM nec sui se præstat dissimilem in Crocodilio? Eam hanc opinatur esse stirpem, quam uulgus herbariorum Carlinam appellat, ea tantùm ductus ratione, quòd hæc non solum in syluis, sed etiam in arenosis (ut Plinius inquit) & sitientibus nascatur locis. Sed cœcutit non leuiter; quòd Carlina, quæ caulem profert, adèd omnibus in uniuersum notis nigrum Chamæleonem repræsentat, ut neuiquam quis persuaderi possit eam esse Crocodilium, præsertim cùm factò periculo, ijs sanè uiribus non præstet, quibus præstare Crocodilium Dioscorides, Galenus, Plinius, ac alij pleriq; posteritatis memoriæ prodiderunt. Crocodilij enim decoctum (horum omnium testimonio) potui datum sanguinem copiosum per nares pellit. Quod si præstaret Carlinæ radix, magno admodum pretio æstimaretur à Medicis. Adde quòd Crocodilio radix sit longa, læuis aliquantulum lata, odore, ut Nasturtij, acuto: Carlinæ uerò crassa, rotunda, aspera, inæqualis, exesaq; , nullo Nasturtij odore prædita. Adhæc Crocodilij semen Galeni testimonio acre, odoratumq; percipitur: quæ facultates in Carlina proculdubiò desiderantur.

Censu. xli. de Crocodilio.

Crocodilij mira uis.

POTERIVM.

POTERIVM eam uult esse arbusculam, quam Germani Schlehén, nos uerò syluestrem Prunum nominamus; quòd idem existimauit Cornarius uir alioqui insignis, cuius opinionem magis hic sequitur Lusitanus, quàm genuini Poterij historiam. Ego uerò nihil hic contra Cornarium dicam, quem uir clarissimus Fuchsius pluribus argumentis copiosissimè refellit. Quo circà his iam superfedemus, solum, ut nostri memores instituti, dicimus utrunq; deceptum, & plurimùm aberrasse Lusitanum; quòd syluestris Prunus potius in fruticosarum arborum recenseri debeat, quàm inter herbas, item quòd nulla penitus conuertiatur lanugine, quòd item ramulis non habeatur longis, ac tenuibus Tragacanthæ modo, sed breuibus, solidis, duris, contortisq; : quin nec fructu est acuto, nec odorato, sed inodoro, austero, adstringenti admodum succo: adèd ut qui dixerit syluestrem Prunum esse Poterium (Cornarij, & illius pace dixerim) Tiresia cœcior dici possit, uel mente captus. Quo fit, ut mirari non debeant Medici, si clarissimus ille Fuchsius plura in Cornarium uberrimè conscripserit.

Censura xlvij. de Poterio.

Cornarius reprehenditur.

Fuchsius laus.

LEUCACANTHA.

NEC A SE ipso dissentit, quòd etiam Leucacantham herbam eam esse arbusculam contendat, quæ in sepibus, & frutetis prouenit, folio Pyri, fructu in maturitate nigro, ligustrinis baccis non absimili, è quibus elegantissimum colorem uiridem parant pictores. Quandoquidem Dioscorides hoc loco de aculeatis herbis egit, non autem de arboribus. Adhæc arbuscula hæc, quam nos uocamus Spino Merlo, quidam uerò Spino Zerbino Cyperi radices non habet, sed arboreas, lignosas, longas, prædurasq; austero sapore, nulla admista amaritudine, adèd ut nihil succi indè exprimi possit, etiam si arctissimo prelo stringeretur; quum tamen è Leucacanthæ radicibus succum exprimat Dioscorides adrupta, & conuulsa sananda.

Censu. xlvij. de Leucacantha.

CRETENSE DICTAMNUM ALTERVM.

CAETERVM & de altero Cretensi Dictamno cœcutisse Lusitanum non ambigimus, quippè qui scripsit uideri hoc non modò in hortis, sed etiam in fœtilibus ad fenestras frequenter reponi folio (ut illius uerbis utar) Cresonis, flore pulchro, purpureo, qui fricatus odorem ex se refert, qualem ex flore Narantij oriri uidemus. Sed quàm sibi ipsi imponit? primùm quòd hoc Dictamnium Theophrasti testimonio in Creta tantùm proueniat. Id quòd uidetur etiam fateri Dioscorides, cùm dicat, & hoc ex Creta ad nos aduehi. Præterea quòd non scripserit Dioscorides, quin etiam nec Theophrastus, nec Plinius Dictamnium hoc folio esse Sifymbrij Aquatici, quòd Lusitanus, uulgus sequutus, Cresonem appellat; sed Sifymbrij absolute, quòd indicat, hos præclarissimos authores de primo Sifymbrij genere intellexisse. Sifymbrium enim primi generis folio est Menthæ, rotundiore tamen, non autem Erucæ, qualia sunt Cresoni folia, quæ an magis Dictamni folijs sint comparanda, quàm primi generis Sifymbrio, ij diiudicent, qui rem herbariam doctissimè profitentur. His accedit, quòd Dioscoridi huiusce Dictamni folia odorem ex se mittunt medium inter Sifymbrium, & Saluiam, à quo omninò eum diuersum putamus, quem Arantiorum flores suauissimè fundunt.

Censu. xlix. de altero Cretensi Dictamno.

CALAMINTHA.

Censura l. de Calamintha.

E O' quòd Ferrarienses, & Longobardi Gattariam herbam Neuedam (quasi Nepetam) uocent, magno errore sibi persuasit Lusitanus Gattariam hanc esse secundum Calaminthæ genus; sed aberrasse uidetur, quippè Dioscoridi Calamintha secundo loco posita, folio est Pulegij, quemadmodum & sapore, non autem Apiaftri, uel Vrticæ, quibus Gattaria uocata maximè uisitur æmula. Nec minus item decipitur in censenda tertij generis Calamintha, quòd crediderit hanc eam esse, qua pafsim in Italia utuntur Seplafix. Patet error, quòd hæc folia habeat Pulegio grandiora, rotundioraque, non autem prælonga Mentaftri modo, cui tertiam Calamintham similem fecit Dioscorides.

Censura liij. de tertio calaminthæ genere.

SAMPFUCHVS.

Censura liij. de Sampfuchino.

QVANTA sit Lusitani inconstantia, quanta in nos inuehendi fraus, quantaque is sui ipsius capiatur obliuione, is facillè intueri poterit, qui legerit eius enarrationes libro primo in Olei Sampfuchini confectioe, & libro tertio cap. proprio de Sampfuchino. Quandoquidem libro primo apertissimè contendit aduersus nos scribens Dioscoridi Sampfuchum nulla ratione esse Amaracum, & ob id plura ibi in nos machinatur, ut in Apologia superius præmissimus. Libro uerò tertio euidenter fateatur magno suæ leuitatis dedecore nil aliud esse Sampfuchum, quàm Amaracum, uel Majoranam. Quare non modò se ipsum euidenter confutat, & grauissimè uulnerat, sed etiam palàm declarat, non aliam ob causam nostram impugnasse sententiam, quàm ut nobis aduersaretur, & quocunque modo suum uirus in nos euomeret. Tanta in nos inflammatus rapitur cupiditate, quæ mentem ei excæcet, memoriam tollat, & infano quodam modo se ipsum destruat, ac penè subuertat.

Lusitani leuitas.

RUTA SYLVESTRIS.

Censura liiij. de Ruta Syluestri.

SYLVESTREM Rutam, quam Cappadocibus Moly, Syris Besafa, quibusdam uerò alijs Harmolam uocari Dioscorides inquit, eam esse plantam existimat Lusitanus, quam Caryophyllos ultramarinos, uel Indicos uulgo appellat; sed manifestè decipitur. Quandoquidem hæc herba præter id, quòd folia Rutæ non proferat, flores aureos gerit magnos, ad luteum uergentes, non, ut Ruta syluestris, candidos. Quinetiam capita non prodeunt alterius Rutæ modo, sed longa pluribus eminentibus costis striata. Præterea, nec semen illi uisitur trianguli speciem referens, neq; subrusum, sed longum, nigrumq; nulla amaritudine præditum. Adde etiam quòd Galeni testimonio Syluestris hæc Ruta radicem proferat nigram; id quod in hisce Cariophyllorum Indorum plantis maximè deservatur.

CVMINVM SYLVESTRE.

Censura lv. de Syluestri Cumino.

SYLVESTRE Cuminum quum non uiderit, nec nouerit Lusitanus, illud Officinis Rusticum Cuminum uocari ait, perindè ac si adeò uulgaris notitiæ fuerit, ut nullo sit opus examine; quum tamen pauci (ne dicam nulli reperiantur Pharmacopœi, qui unum uel alterum Syluestris Cumini genus legitimè cognoscant. Nam præter fatium, nullum aliud nouere Seplafix. At Amathus, ne uideatur id ignorare, Syluestre Cuminum adeò uulgare facit, ut quis illud apud Myropolas intueri possit. Quo fit, ut rectè intuentibus palàm sit, non modò Amathum Syluestris Cumini historiam confundere, sed quid sit Syluestre Cuminum penitus nescire, & ignorata tanquam cognita, & uulgaria fateri. Duo enim Dioscoridi, quem nunquam accuratè legit Lusitanus, sunt Cumini genera inter se pluribus repugnantia: sed hæc negligens Amathus rem omnem confudit. Siquidem nulla generum habita differentia absolutè prorulit Syluestre Cuminum Officinis Cuminum Rusticum uocari; quum tamen non desint rei herbariæ peritissimi, qui hæctenus de Syluestris Cumini generibus nihil affirmant.

Censura lvj. de eodem.

CORIANDRVM.

Censura lvij. de Coriandro.

IN CENSENDO Coriandro quàm non hallucinatur, non decipitur, sed penè delirat? quòd uulgaris usus Coriandrum scribat, non esse antiquorum Coriandrum, sed illis Coriandrum fuisse aliam plantam Cicutariam dictam, folio nostratis Coriandri simili. Id quod tueri nititur hoc tantum argumentum, quòd Coriandri plantam Hispani nullo incommodo oleraceis cibis admisceant. Quin & quòd eius semen odoratum sit, & eius pariter herba optimi sit odoris, uel saporis. Cæterum hæc quum legissem, mirari sanè desij, quòd alia etiam innumera deliramenta in medium adduxerit. Quis autem (Dij boni) Lusitanum hunc nugantem, immò & amentem ignoret, quum dicat Coriandri uulgaris herbam odoris quidè scetidissimi leetulariorum camicum instar optimi esse odoris, ac saporis? Equidem censebam utero tantum gerentes mulieres citta, picaq; corripisse. Sed (ut uideo) Amathus etiam eo morbo laborat, quòd fortassè ob multam præstitam in re medica operam, & ob magnas illas Centurias adeò intumuerit, ut prægnanti similis euaserit: Vel quòd fortassè Coriandri tantum inter olera

Lusitani infignis amentia

In Amathi Lusitani Enarrationes. 41

olera esitauerit in Hispania eius saporis, odorisq; præstantia allectus, ut indè facile amentiam contraxerit, quam facere Coriandrum scribit Dioscorides, ubi largius assumatur in cibum. Quo postea factum est, ut indè Amathi nomen fuerit consequutus. Præterea cur suam probare possit Amathus stultitiam, quod Coriandrum communis usus ueterum Coriandrum non sit, quod in cibo acceptum nil mali inferat, nihil sanè rationis adduci potest. Quandoquidem etiam Galeni tempore Coriandrum in obsoniorum uenerat usum, ut ipse testatur Galenus libro secundo, de Alimentorum facultatibus, & libro de Attenuante uictus ratione. Quin & Dioscorides non nisi à largiore Coriandri esu abstinere prohibet. Proindè mirum non est, si cum alijs oleribus pro obsonio deuoratum nihil incommodi afferat, perindè ac Papauer.

PETROSELINVM.

GENVINVM Græcorum Petroselinum idem, quod Seplasiæ, & Herbariorum uulgus passim Apium uocant, magno sanè lapsu esse credit Amathus, quod hoc Paludapium sit in hortis trāslatum, riguis, & uliginoso solo gaudens. Contrà uerò Petroselinum, quod Dioscoridis, & Galeni testimonio in præruptis, & faxeis montium locis, ut ipsa met indicat nomenclatio, tantum proueniat, semine Ammi odoratiore, sapore acri aroma olente. Id quod in communi Officinarum Apio nusquam percipitur.

Censura LV-
III. de Petro
selino.

ELAPHOBOSCV M.

ERRARE in Elaphobosco non modò Amathum censemus, sed pro more etiam falsa narrare sci- mus. Nam ut se ipsum præclarum ostendat, ait in quærendo Elaphobosco sibi adiunxisse duos doctissimos uiros, quos etiam nominat. At quum horum alter, cuius in commentarijs nostris pluries meminimus ob præstantissimam eius doctrinam, integritatemque, mihi pluries affirmauerit illum nec nouisse, nec fortasè uidisse unquam, quod illi credam non habeo.

Censura lix. de
Elaphobosco

Amathus in
delitatis argui
tur.

COLLYTEA.

COLLYTEA quibusdam rei agrariæ authoribus Alburnum uocari affirmat, Italis uerò uulgò Aorno. Verum quantum ego legi, cum Alburnum planta non sit, sed pars tantum arboris, idem qui semper fuit deprehenditur Amathus, Plinij primùm testimonio, qui libro XVI. cap. XVIII. de Alburno hæc scriptis mandauit. Humor & cortici arborum est, qui sanguis earum intelligi debet. Pro cute cortex est. Proximi plerisque adipis. Ij uocantur à colore Alburnum, mollis, ac pessima pars ligni, etiam in robore facile putrescens, teredini obnoxia: quare semper amputabitur. Hæc ille. Quibus facile Amathi conuincitur ignorantia. At si fortasè, ut nostram effugiat censuram, dixerit, non dixisse Colluteam uocari Alburnum, sed Laburnum, & id erroris in Typographum reiecerit, facile respondi poterit & hoc esse falsum. Quandoquidem Laburnum, teste Plinio, Alpina tantum est arbor dura, & candida materie, cuius florem cubiti longitudine apes non attingunt. Id quod in Collutea sanè desideratur, quum hæc Alpina non sit, sed ubique ferè proueniat, materie non alba, sed exterius buxea, medullitus nigra, flore non cubiti longitudine, sed breui, Genistæ modo.

Censura lx.
de Collutea.

SENA.

CAETERVM magno etiam errore scribit Senam herbam aluum exoluentem eam esse plantam (ut ipse opinatur) quæ Theophrasto Collytea appellatur. Nam cum apud Theophrastum duplex sit Collytea, nec de qua intelligat explicet, nõ solùm hallucinatus deprehenditur, sed & cõsufus, adeo ut quid sibi uelit nesciat. Præterea cum Collytea utraq; Theophrasto lib. III. cap. XIII. & XVII. de historia plantarum arbor sit non herba, & utriusq; meminerit inter arbores, minus constare sibi uana Lusitani potest opinio.

Censura lxj.
de Sena.

GLAUCIUM.

NISI alium præter se testem adduxerit Lusitanus, qui Glaucium herbam apud Louanienses uiderit, quæ cum Dioscoridis historia concordet, ego illi credam. Nam cum illum tam sæpè hallucinatum offenderim, ac fabulosum, uitio mihi dandum non cenfeo, si nisi dato pignore illi nõ credidero.

Censura lxij.
de Glaucio.

ALYSSVM.

NULLAM constituit differentiã inter Dioscoridis Alysson, & Plinianum. Sed quàm penitus neutrum intellexit? Siquidẽ Dioscoridi Alyssum exiguus est frutex unicalis, subasper, rotundis folijs, fructu duplicium scutorum effigie, quadantenus latum, in montibus, & asperis locis emicans; quæ sanè omnia in Syluestri Rubia, quæ Plinio Alyssum est, desiderantur. Siquidem hæc non adeo exigua est plãta, sed plerunq; bicubitalis, nõ uno tantum caule crescens, sed pluribus, folijs minimè rotundis, sed stelle modo

Censura lxij.
de Alyssum.

decussatis, femine rotundo non lato, nec duplicem, nec simplicem scutum referente. His accedit quòd Dioscorides de utraq; Rubia maiori nempe, & minori tradidit uno, & eodem capite. Id quòd illum fecisse putandum non est, si Syluestrem Rubiam ab Alyfio diuersam non iudicasset, de quo prius dixerat eodem libro.

A T T R A C T Y L I S.

Censura lxiij.
de Attractylidi

R E D I T austerus & immitis censor; uirgam, uel fustem potius profert. Eijcit omnes ex medicorum, idest ex suo senatu, & grauissimè hallucinari eos contendit, qui negant Attractylida alterum Syluestris Cnici esse genus, eo argumento innixus, quòd scribat Plinius, primam syluestris Cnici speciem Attractylida quibusdam uocari: sed, quantum uidere, aut conijcere possum, Amathus ipse potius hallucinatur. Nam quamuis scribat Plinius primi generis Syluestre Cnicum quibusdam Attractylida nuncupari, non tamen affirmat, Cnicum illud esse Attractylida; nec eorum recipit sententiam, qui putant genuinum syluestre Cnicum nihil ab Attractylide differre, quemadmodum superius diximus de Telephio diferentes, Telephium non propterea esse Semperuiuum minus, quòd hoc etiam Telephium (ut Dioscorides scribit) quibusdam dicatur, nec Hellenem Parthenium, nec Asplenium Hemionium; quoniam ijs etiam nominibus à nonnullis appellentur. Quamobrem Plinius ipse eodem libro speciatim de Attractylide egit his uerbis, Acarna colore tantum rufo à Scolimo distinguitur, & pinguiore succo. Idem erat Attractylis quoque, nisi candidior esset, & nisi sanguineum succum funderet, qua de causa Phonos uocatur à quibusdam, odore etiam grauis. Quibus palàm est Plinio Attractylida nullum syluestris Cnici esse genus. Id quòd maximè attestatur Theophrastus libro VI. cap. IIII. de plantarum historia. Is enim postquam de omni Cnici genere diseruit, de Acarna, & Attractylide speciatim egit. Adde quòd experimento etiam liquet, neutrum syluestris Cnici genus sanguineum succum fundere. Vnde Amathi minus probari potest sententia.

T E U C R I U M.

Censura lxx.
de Teucurio.

Amathi opinio
explosa.

S A N G U I S O R B A M, quam Itali Pimpinellam propriè appellant, quamq; frequentissimè in acetarijs addunt, Amathus Teucrium esse indicat. At in pristina sua uersatur cæcitate, quippè quò scribat Dioscorides Teucrium herbam uirgæ effigiem referre Trisaginis similitudine, facilè palàm fit inter Teucrium, & Sanguisorbam maximam intercedere differentiam. Siquidem hæc nobis Pimpinella uocata iuncea constat cauliculis, folijs utrinque pinnatis, nullam uirgæ effigiem, nec Trisaginis formam referentibus. Quòd uerò Pimpinella hoc nomine sit appellata, eò quòd odore sit Citruli, quem Hispani Pipinum uocant, nobis probare non libet, quum compertum habeamus uocatam fuisse primùm Pimpinellam à bipinnatis cauliculis, undè postea corrupta appellatione Pimpinella est appellata. Nam cum nullo Citruli odore, uel sapore sit prædita, cur Amathi sententiam probem non uideo.

L Y C H N I S.

Censura lxxj.
de Lychnide.

Q V A E de Lychnidis uiridibus folijs scribit Amathus, quòd scilicet ea oleo illita igne flagrent, & inde nomen traxisse stirpem, fabulosa omninò uidentur; cum re uera Lychnidis folia, non uiridia, sed sicca ad lucernarum usum pro elychnio usurpauerit antiquitas, undè sibi nomen inuenit; non quòd uiridia flagrent, ut Amathus putat. Quippè λύχνος Græcis lucerna dicitur, ελύχνιον funiculus, qui è gossipio lucernis inditur ad ignem excipiendum. Sunt enim Lychnidis folia admodum uillosa, tomentosaque, & proinde arefacta ignem facilè concipiunt, perindè ac illius Verbasci folia, quod Lychnite ab eodem effectu pariter appellatur.

M A R T A G V M.

Censura lxxij.
de Martago.

M A R T A G V M flores edere Lilio albo similes, sed croceos asseuerat, & proinde Martagum Plinio eam plantam esse existimat, quam ipse ab Hercule Petilium uocatam scribit libro XXI. cap. VIII. At demiror, ubi Lusitanus, qui tanto usu, tanta omnium rerum peritia est præditus, Martagum uiderit croceos emittens flores. Mihi enim ante hunc diem, id est inauditum, cum flores proferat purpuros, rubentibus quibusdam punctis respersos. Id quòd manifestè arguit Hemerocallum pro Martago accepisse Lusitanum. Namque is flore constat aureo Liliij tum facie, tum etiam magnitudine. Cæterum an Martagum, uel Hemerocallis Petilium sit à Plinio descriptum, fateri sanè non ausim, quum Petilium Plinij ipsius testimonio autumnali tempore floreat inter uepres colore rosæ syluestris, illa uerò cum alijs lilijs media floreat æstate.

T R I F O L I U M.

Censura lxxij.
de Trifolio.

Q V O D Bituminosum Trifoliū nunquā uiderit, noueritq; Lusitanus, hoc argumento facilè conijci potest, quòd asserat Pratenfe Trifoliū omnibus uulgò notū primò Rutæ olere, ubi uerò adoleuerit Bituminis

Bituminis odorem reddere. Atqui hoc falsum esse unicuique constabit, qui Pratenfis Trifolij odorem olfactu explorauerit. Siquidem id nec Rutæ, nec Bituminis quicquam ullo tempore respiciet. Etenim aliud genus est à communi Trifolio, quod Græci Asphaltite ab odore, nos Bituminosum uocamus. Iccircò rectè scripsit Plinius lib. xxi. cap. ix. Trifolij tria esse genera, Asphaltite aliud, aliud acutum, Minutum item aliud, quo prata ferè omnia scatent. Hinc itaq; apertissimè constabit Pratense Trifolium longè ab Asphaltite diuersum haberi, & Lusitanum non paruo in errore uersari.

AMBROSIA.

AMBROSIAM ait ille esse herbam, quam uulgo Tanacetum uocant Seplassæ. Verùm patet eius non mediocris lapsus. Siquidem Ambrosia Dioscoridis testimonio pusillus est frutex, adeo ut trium palmorum longitudinem non excedat, folijs exiguis circa imum caulem, Rutam referentibus, cauliculis perindè quasi racemulis grauidis, qui nunquam florent, odore uinoso, suauiq; radice tenui sesquipedali, quæ omnia in Tanaceto maximè desiderantur. Namque Tanacetum bicubitales gerit caules, ac etiam quandoque longiores, folia non Rutæ, sed Maioris Millefolij amaro sapore, flores aureos globuli modo, odore (quod maximè refert) graui, ac ingrato. Nullos fert hæc planta racemos cauliculis appensos, nullus ibi uinosus odor, nec aliàs suauis. Illud etiam addi potest, quòd Tanaceto nusquam uisa fit radix sesquipedalis, sed breuis, & superuacua.

Censura lxxix. de Ambrosia.

GNAPHALIVM.

ADEO breuiter, perplexèq; Gnaphalij historiam scribit Dioscorides, quin etiam Plinius illum sequutus, ut non decernas, quæ nam planta ex his, quæ in ipso naturæ uiridario coluntur genuinum Gnaphalium repræsentet. At Lusitanus, qui hæc quemadmodum & cætera leuiter admodum expendit, quandam herbam Gnaphalium esse asserit, quæ Anconitanis Zigi appellatur, ea tantùm ratione ductus, quòd hæc planta tenuibus sit folijs, mollibus, albicantibusq; quum tamen plura habeantur herbarum genera, quæ his notis insigniantur, perindè ac herba illa, quæ uulgaribus herbarijs Gnaphalij nomen mentitur. Etenim adeo Plinij Impiam repræsentat, ut post hac ambigendum non sit, quin Impia nobis sit desideranda.

Censura lxxx. de Gnaphalio.

OENANTHE HERBA.

RECENTIORES quosdam sequutus Oenanthem eam uult esse plantam, quam Filipendulam uocant, cum potius Oenante Dioscoridis testimonio caulem crassum palmi longitudine gerat, semen quale in Atriplice spectatur, radicem magnam in multa rotunda capitula extuberantem; nascaturq; in petris. At longè aliter prouenit Filipendula. Etenim non in petris, sed in pratis, & læto solo nascitur, radice nusquam magna, quæ in rotunda capitula extuberet, sed fili modo tenuis pluribus appensis globulis, non rotundis, sed potius glandium figura, ut in Præonia, sed longè minoribus, undè illi nomen. Semen præterea Atriplicis illi non inest, sed globuli Instar quadruplici apice mucronati, ut in Buxo: quin nec caulis illi uisitur crassus, sed tenuis, non palmari longitudine, sed bicubitali. Quibus palàm esse non ambigimus, Oenanthem à Filipendula quàm maximè abesse.

Censura lxxxi. de Oenante herba.

PHYLLVM.

DVM in Phyllo Ruellij sententiam improbat Lusitanus, se ipsum ignorantie manifestè accusat his uerbis. Hanc Ruellius Alteram Persicariam esse credit; quo uerò iudicio alij iudicent. Est uerò hodie herbula quædam unico tantùm ornata folio, & inde Vnifolium dicta. Semen racemosum serpentis similitudinem ferens. His herbam illam describere uidetur Lusitanus, quam quidem Ophioglossum, id est serpentiam linguam uocauerit. Sed plurimùm is à ueritatis scopo, & à ueris ipsius herbæ delineamentis digreditur. Etenim præter id, quòd semen racemosum non proferat, id nullam serpentis imaginem ostendit, sed serpentis potius linguam imitatur. Id quod certò arguit, Lusitanum hanc plantam negligenter admodum examinasse. His accedit alius illius lapsus, quòd affirmauerit Dioscoridis Phyllum esse Ophioglossum, cum nullis prorsus notis conueniant.

Censura lxxxii. de Phyllo.

Censura lxxxiii.

HORMINVM.

ALIORVM quorundam insistens uestigia pro certo asseuerat Horminum eam esse, quam quidam Sclaream, alij Matrifaluiam, nonnulli herbam Sancti Iohannis uocant. Sed cum Horminum Dioscoridi plàta sit Marrubio similis, caule semicubitali, circa quem eminentiæ filiquarum forma prodeant ad radicem spectantes, in quibus semen includitur oblongum, nigrumq; neuti quàm crediderim Sclaream ipsam, quæ miro odore fragrat, esse Horminum. Quandoquidem hæc folio est Verbasci, non Marrubij

Censura lxxxiiii. de Hormino.

caule bicubitali, nō semicubitali: Præterea Sclearæ caulis nullis uestitur filiquis, sed rami, qui ex caule ipso prodeunt multi. Adhæc siliquulæ, in quibus semen concluditur, rotundum, non oblongum ad radicem non spectat, sed ad uerticem. Adde etiam quod nulla odoris præstantia Horminum commendauit Dioscorides. Etenim illius odoris fragrantiam nunquam silentio inuoluisset Dioscorides. Quo fit, ut cum hæc non perpenderit Lusitanus, aliorum tantum opinione imprudens abductus errauerit unà cum illis, quorum sequitur errores.

O N O S M A.

Censura lxxv.
de Onosma.

O N O S M A M inter uulgares Rapunculos, quibus passim utimur in acetarijs, nasci Lusitanus scribit: quin & illis adeo Onosmam similem facit, ut difficile ab ipsis dignoscatur. At quum Onosma folio sit Anchusæ Dioscoridis testimonio, quæ non minus distat à Rapunculo, quam equus à lepore, illicò friuolam, & stolidam nimis, ut cæteras omnes, opinionem induit Lusitanus. His accedit quod Onosma non nisi in asperis nascitur, radice sanguineum succum fundente: id quod maxime desiderari potest in Pseudorapunculo illo; quod is radice fit alba, tenui, ac superuacua, nullo unquam tempore cruenta.

A N T Y L L I S.

Censura lxxvi.
de Antyllide.

Q U I N & in Antyllide censenda plurimum decipitur, cum uelit, quinimò & affirmauerit eam legitimam, genuinamq; esse Antyllidem, quæ Mauritanis Kali, siue Alkali appellatur; cuius cinere utuntur ad conflanda uitra. Error non magno negotio deprehenditur. Etenim cum Dioscoridi duæ sint Antyllidis species, altera quæ Lenti sint simillima, folijs mollibus, ramulis recti palmi altitudine, altera uerò folijs Aiugæ hirsutioribus; non uideo, cur credam Alkalim Antyllidas utrasque referre, quum nullis conueniat notis: quippè Alkali, cum primum è terra emerferit, folio est tereti, pingui, Minori Sedo non absimili, quod postea in dodrantalem ferè longitudinem adolescit, geniculatimq; protrahitur Equiseti modo. Quum uerò iam adoleuerit (ut de Trago diferentes in Apologia superius diximus) prodeunt è geniculis folia pinguia, crassaq;, incurua, ex lata origine in acutum desinentia. Vbi uerò ad summum planta excreuerit, in caulium cacuminibus longè minora, exilioraq; spectantur rufo colore, à quorum exortu parua, rotundaq; pilulæ prodeunt, in quibus semen minutum concluditur. At quum huiusce plantæ tam uarias mutationes non animaduernerit Lusitanus, proinde factum est, ut ipse crederet Alkali diuersi esse generis; quorum unum alteram Antyllidem, aliud secundam esse contendit. Sed cum Alkali nullam cum Aiuga habeat similitudinem, cui alteram Antyllidem similem fecit Dioscorides, nec folijs unquam hirsutis sit uisa, nec ulla ex parte Lentis figuram referat, cui prior Antyllis est æmula; fateatur ex ueteri suarum opinionum promptuario constanter hæc se protulisse Lusitanus. Adhæc cum ipse de Trago agens asserat Alkali esse Tragum, deducor in eam opinionem, ut credam Lusitanum Circæ ueneficis incantationibus imbutum, unam, & eandem plantam in uarias transmutare formas. Quod in Alkali factum uidemus, quam nunc Tragum nunc Anthyllidem facit.

Lusitanus notatur.

L I T H O S P E R M V M.

Cens. lxxvij.
de Lithospermum.

G E N V I N V M Dioscoridis Lithospermum eam memorat esse plantam, quæ globulos illos (lachrymas uocant) mittit, quibus utuntur funiculo traiectis ad numerandas preces. In quo manifestè peccat, quoniam Dioscoridi Lithospermum planta est folijs Oleæ longioribus, latioribusq;, ac mollioribus humi accubantibus ramulis, rectis, tenuibus, firmis, crassitudine acuti iunci, lignosis, in quorum cacumine bifidi exortus cauliculorum speciem exhibeant, folijs longis, interq; paruum semen rotundum Erui parui (ut Oribasius & Serapio ex ipso Dioscoride transcribunt) magnitudine, nascaturq; in asperis. Quæ omnia in planta lachrymas illas ferente desiderantur. Siquidem hæc folia profert harundinacea, quemadmodum & culmos per interualla geniculatos, in quibus semen Orobo duplo grandius uisitur, quæ quantum cum Lithospermi notis habeant similitudinis, ipse uideat. Adde etiam quod Lithospermum in editis, & asperis locis per se sponte nascatur. Lachryma uerò uocata non nisi fata proueniat, erectis omninò calarnis non humi repentibus, ut scribit Plinius.

A L I S M A.

Cens. lxxviii.
de Alisma.

C A E T E R V M Alismam herbam credit Lusitanus Ruellium & Cordum sequutus eam esse plantam, quam quidam Plantaginem Aquaticam, alii Barbam Syluanam uocant: sed falsum non obscure liquet. Etenim Alisma folia fert Plantagini similia, sed angustiora, in terram reflexa, laciniataq; caule simpliciter tenui, cubito altiore, capitibus Thyrsi, flore candido palescente. At plantagini Aquaticæ folia insunt Plantagine latiora, acuto cacumine, sursum spectantia, neutiquam laciniosa, caule plurimo adnatis multis referto, nulla Thyrsi effigie, radice inodora, nec etiam acri. Quæ omnia paràm faciunt maximè deludi eos, qui unà cum Lusitano in hoc uersantur errore.

B R I.

BRITANNICA.

ALIORVM iterum adhærescens errori credit nil aliud esse Britannicam, quàm eam herbam, quæ passim Seplassis, ac vulgaribus herbarijs Bistorta dicitur, eo tantùm fortassè argumento ductus, quòd hæc planta Rumicis sit folium. Verùm mea sententia fallitur. Etenim quamuis Bistorta folio sit Lapathi, aut Rumicis nigriore, pilosiore tamen non uisitur, sed glabriore, læuioreq; rubeis intercurfantibus fibris, & à terra quadantenus Cæsiq, quæ omnia in Britannica maximè desiderantur. Ad hæc Britannicæ radix requiritur tenuis, ac breuis. Contra uerò alteri. Namq; Bistortæ radix quandoque nobis uisa est brachiali ferè crassitudine, bipollicari autem sæpissimè, colore in nigrum rufescente, non (ut in Britannica scribit Plinius) nigro. Præter id Britannicæ radicibus tanquam breuibus, ac tenuibus, nihil uirium attribuit Dioscorides, sed tantùm foliorum succum ad medicamenta prætulit. At Bistorta contrario modo se habet, cum tantùm radicibus præstet, & nullus sit eius foliorum usus.

Censu.lxxx.
de Britànica.

ALTERA CLEMATIS.

NĒC minus in Altera decipitur Clematide, quippè qui censeat Flammulam uulgò appellatam, genuinam esse Dioscoridis Clematidem Alteram. Clematis enim hæc Dioscoridi per arbores repit, id quod in Flammula nusquam mihi uidere licuit, cum planta sit recti caulis. Legitimam Clematidè nos eam esse non ambigimus, cuius imaginem dedimus in Commentarijs nostris, quanquàm ob id haudquaquam negabo, Flammulam hanc Clematidis non esse genus; sed non propterea affirmauerim unquam Clematidem alteram esse Dioscoridis.

Censu.lxxx.
de Altera Cle
matide.

POLEMONIA.

NIMIVM addictus Brasauoli uiri alioqui eruditissimi, non tam ut ueritatem videatur indagare, quàm ut pro sua fide, & antiqua consuetudine huius patrocinetur sententiæ, Polemoniam esse herbam contendit, quam quidam Rutam Caprariam, alij Galegam appellant. Multa porrò sunt (ut in Commentarijs nostris ostendimus) quæ utriusque sententiam confutent. Primùm si natale solum expendamus, id profectò facilè indicabit Galegam non esse Polemoniam, quòd hæc in montibus, & asperis proueniat, illa in campetribus læto, & uliginoso solo, adeò ut propè aquas, & in scrobium aquarum marginibus plurimum oriri uideatur. Præterea nihil in summis caulibus habet, quod corymbaceam effigiem referat, sed corniculos Fænogræci, æmulos, in quibus semen occluditur rufescente colore; quod in Polemonia nigrum requiritur. Hæc itaque si diligentius explorasset Lusitanus, non ita fortassè facilè in Brasauoli sententiam concessisset. Nec sanè uideo cur sibi tantùm arrogantia ascuerit, ut tantùm Brasauoli tuendi causa, Aloysium Mundellam medicum huiusce tempestatis eruditissimum, & medicæ materiæ studiosissimum sua tantùm garrulitate fretus adeo temerè maledictis, conuictisq; lacesserit, præsertim quum, pro more, illius argumentis, quemadmodum & nostris nihil responderit. Obsecro dicas Amathe, quo furore agitaris? qua temeritate duceris? ut ausus sis, ubi de Sorbis egisti, Mundellam ipsum uirum citra omnem controuersiam clarissimum Sycophantam appellare? Tu, mihi crede, potius Sycomoros appellandus fueris, cum tantùm ad amantias, & fatuitates te procreauerit natura, illum uerò ad totius reipublicæ commodum. Depone istam mentem, desine impudentissime, isto modo doctissimos viros lacescere. Omnes, qui istam in te audient ingrati contumaciam, quamuis de facie te nunquam uiderint, quum tamen talem te audierint, non ne stolidum, vecordem, insanum, & omni mentis statu dimotum te iudicabunt? Aliter iam pridem nullus prudens de te existimat; hoc unum tibi patet refugium, si istius insanæ dementiæ infames uelis delere maculas, ut aliquandò te ad mentem reuoces, & præstantissimos viros optimè de literis meritos non tuo more sycophantas, sed modestius nominare assuescas.

Censu.lxxx.
de Polemo
nia.

Arrogantia
Amathi.

Aloysius Mù
della à calum
nia uindica
tur.

LAGOPVS.

LAGOPVM magno errore eam plantam existimat Lusitanus, quæ à triplici foliorum apice Trinitas appellatur. Quandoquidem cum Dioscorides, Plinius, et si qui sunt alij, qui Plantarum historiam scribunt, nullis penitus notis Lagopum descripserint, non uideo cur solus Lusitanus diuinare uelit, quasi oraculo quodam doctus, quæ nam planta antiquis fuerit Lagopus, Verùm quòd Trinitas Lagopus non sit, id argumento esse potest, quòd ille Plinij & Dioscoridis testimonio inter segetes nascatur in campis, illa uerò in frutetis iuxta sepes, & in opacis proueniat.

Censu.lxxxij
de Lagopo.

XYPHIUM.

XYPHIUM.

Cens. lxxxij.
de Xyphio.

QVOD Plinius libro xxv. cap. xi. per Xyphium intelligat Pseudoacorum, quod in paludibus provenit flore aureo Iridis æmulo, ut Lusitanus perperam intelligit, minimè probamus, non solum ea ratione, quòd Xyphij historiam Plinius accuratè, probeq; describat, non Pseudoacori; sed quòd etiam genuinas eius facultates, quas Dioscoridi acceptas facillè referre potest. Præterè Pseudoacoro radicem esse Iridis grandiolem nemo ambigit. At Plinius ibidem rectè Xyphio dixit esse radicem Nucis Auellanæ figura. Nec obstat quòd scripserit is nasci Xyphion in aquosis, Dioscorides uerò in aruis, quum & in aruis, & in palustribus locis magis quoque proveniat, ut perindè ac nos rei herbariæ studiosos obseruasse nõ dubitamus. At Plinius, qui longè melius Xyphij natale solum explorauerat, quàm Lusitanus, non aliã ob causam in humidis nasci dixit, quàm ut eorũ refelleret opinionẽ, qui Lõchitim à seminis figura Xyphiũ esse censèbant. Hinc itaque is argumentum fumens, probat Lonchitim Xyphiũ non esse, quòd illa in sitiëtibus tantum proveniat locis. His alius accedit Lusitani lapsus, quo facillè adducor, ut credã, ipsum nusquam uidisse Xyphium, nimirum quòd scribat illi esse radices Caninis testiculis similes, quum nusquam Xyphium repertum sit, qui Cinoforchis modo radices gereret. Xyphij enim radices rotundæ sunt, & compressæ uerticilli modo, uel Ibisici seminis instar, cui plurimum astipulatur, inuolucris simul conclusæ, ijs similibus, quibus Croci bulbus contigitur. Quæ tamen de his scripturus animaduertisse debuerat Lusitanus.

GRAMEN HARVNDINACEVM.

Cens. lxxxiiii.
de Harundinaceo gramine.

LVSITANI opinionem de Harundinaceo Gramine ea ratione improbamus, quòd scribat plantam esse vulgarissimam ad Eridani ripas nascentem, quin & iumentis gratisimum esse pabulum. Nã cum (Dioscoride teste) hoc Graminis genus iuxta uias oriatur, non iuxta flumina, non magno mihi negotio credendum fuerit, Aquaticos Calamos, qui propè fluuiorum aquas nasci solent, pro Harundinaceo Gramine accepisse Lusitanum.

RVBVS IDAEVS.

Cens. lxxxv.
de Ideo Rubo.

TAMETS I Idæum Rubum in Ida monte plurimum nasci scribat Dioscorides, & sæpius Idæum pro montano accipiatur, Lusitanus tamen ad Padi fluminis ripas oriri hunc Rubum affirmat. Sed minimè uereor, quin pro more, cæcutiat, quum quæ montana sunt, fluuiatilia fecerit.

CHRYSANTHEMVM.

Cens. lxxxvi.
de Chrysanthemo.

QVVM nusquam verum Chrysanthemum uiderit Lusitanus, quo tamen abundat Italia, passimque omnibus sit notum; quumq; oscitanter eius historiam examinasset apud Dioscoridem, eam herbam Chrysanthemum esse putat, quàm herbariorũ uulgus, quod unoquoque mense floreat, Calendulam uocat. Apertè conuincitur error, quòd Chrysanthemum Dioscoridi folia gerat plurimis incisuris diuisa, id quod in Calédula uocata prorsus desideratur, quũ illi Minoris Anchusæ modo longa spectentur nullis prorsus incisuris lacinjata. Sed id fortassè illũ in hanc opinionem adduxit, quòd habeatur aliqua Dioscoridis exemplaria, quæ habeant Chrysanthemum quod alij Caltham uocant. &c. Nam quum non desint rei herbariæ periti, qui Calendulam hanc non sine ratione Caltham esse existiment, ille nominis tantum argumento fretus, neglecta penitus Chrysanthemi historia, Calendulam ipsam Chrysanthemum esse putauit. At si in simplicium facultate, ac historia, ut illum sanè decebat, se exercuisset, & uaria Dioscoridis exemplaria habuisset ad manus, eaq; præsertim, quæ à doctissimis uiris magno labore sunt restituta, uidisset quidem in Chrysanthemo non legi *αδβρα*, sed *χαλκας*.

ASTRAGALVS.

Cens. lxxxvii.
de Astragalo.

ASTRAGALVM oriri radice rotunda, Raphani modo magna scribit Dioscorides. Quibus quis facillè coniciere potest Astragalo radicem non esse rotundam in pilæ modum, sed tereti forma, quum talis sit Raphani radix. Quamobrem in Astragali censura inaniter Lusitanum hallucinari deprehendimus, quòd scribat Inferioris Germaniæ incolas Astragali radicibus uesci sub cineribus Castanearum modo assatis; easq; Iuglandium nucum figura, magnitudineq; esse asserit albo intus colore, & nigro exterius cortice. Hinc itaque suspicor ego Lusitanum pro Astragalo eam plantam accepisse, quæ Fuchio, & recentiorum alijs Dioscoridis esse Aprios, quæq; Germanis Erdnussen, id est, Nux Terræ uocatur. Sed quàm magna inter has plantas intersit differentia Tiresia cæcior fuerit, qui non uiderit.

ACO-

ACONITVM.

DVM in censendo primis generis Aconito Fuchsum uirum apprimè doctum accusat Lusitanus, ille tamen longè grauius aberrat, quippè qui tanquam cœcus iudicet de coloribus, & nulla ratione scribat Aconitum Pardalianchen in multis reperiri locis, radicibus nigris ad rubedinem declinantibus. Quibus facilè palàm est, quàm fuerit ille negligens in explorandis, legendisq; plantarum historijs. Etenim Dioscorides primi generis Aconito radicem facit Scorpionis caudam æmulantem & Alabastrum modo splendentem. Verùm an Alabastrum colore sit nigro rufescente, statuarij iudicent, & lapicida, & qui Romæ columnas ex Alabastrum uiderint, ad Constantini lauacrum propè sacrum Lateranense, & ad D. Agnetis ædes extra Viminalem portam.

Cens. lxxxviii. de Aconito.

COLCHICVM.

QUANDO hic homo semel errandi faciet finem? quousque tot uitijs hic omnium cæterorum nos obtundet iudex? nusquam ne dabit breue aliquod spatium in omnibus paginis respirandi? Vbi que (ut uerè fatear) ad nauisam usque omnia passim Amathi sapiunt Officinam. Tædet omnia huc coaceruari, quibus ille suum uolumen expoliuit. Transcurro innumera, & ad finem strictim per omnia propero. Quid tamen boni de Colchico sentit? cùm hoc nihil refert dissidere ab Hermodactylo, de quo scripsere Paulus, & Serapio. Verùm nihil est, quo minus Lusitano meritò reluctemur, cùm Paulus diuersis capitibus eodem libro de Colchico & Hermodactylo tractauerit, hunc per se, uel ex decocto potum arthriticis commendans, illud uerò quod letale sit ab usu medico abigens. At Lusitanus, ut suam tueatur sententiam, mirandum non esse dicit, quòd Paulus seorsum de Hermodactylo, tanquam à Colchico differentem sermonem habeat, alibi uerò de Colchico caput præfigat; quum id consultò fecerit, uidens utique Colchicum non adeò uenenosum esse, præcipuè ubi Hermodactylus dicebatur, sed rei medicæ potius conducibile. Qua de causa de eo, ut uenoso cum cæteris Græcis caput constituit, alibi uerò tanquam de re sibi nouiter comperta, & non admodum uenosa sub Hermodactyli nomine. Verùm hæc Lusitani figmenta, cur sanè probem, non uideo. Siquidem si Paulus hæc fuisse ductus opinionem, credendum quidem non est, quasi ille eò in sania, furorisq; peruenisset, ut Colchici nomen in Hermodactylum peruertisset: quin etiam nec quòd in medicum afferret usum mortiferum medicamentum, de quo paulò post egit sex tantum interiectis capitibus, proprio occultato nomine, quum rectè sciuerit Paulus, uires & facultates in plantis haberi, non in earum nomenclaturis. Nec pariter obstat alia Lusitani ratio, nimirum quòd in uno loco de eo tanquam uenoso sub Colchici nomine scripsit Paulus, in altero tanquam medicamento sub Hermodactyli appellatione. Quandoquidem cùm Paulus libro quinto, inter cæteras uenosas stirpes Colchici latius meminisset, non fuerat illi opus iterum de eo scribere libro septimo, ubi de medicamentis salubribus, non de uenenis egit; nec tam horrendam facere metamorphosim, ut medicos deciperet. Nec item obstat Serapionis autoritas, quòd is Colchicum Dioscoridis Hermodactylum appellet. Quippè hoc in loco, sicuti in alijs nonnullis Colchicum, quod Hermodactylum uocat, cum genuino Hermodactylo, de quo speciatim egit Paulus, confundit. Etenim sciatere mendis Hermodactyli caput in Serapione quis facilè nouerit, quum ea, quæ Dioscoridi accepta referre debeat, Paulo ascribat; & quæ Pauli sunt in Hermodactylo, Galeno accepta referat. Quòd autem (ut Lusitanus putat) in sola Colchide Colchicum nasci uenenosum, ac letale, alibi uerò minimè, non facilè probamus, cùm nulla huiusce rei sit nobis ueterum autoritas. At quum Dioscorides libro quarto, ubi de Colchico scripsit, non Colchicos tantum admonet, ne huiusce plantæ radicem deuorent eius dulcedine allecti, sed omnes in uniuersum homines, maximo est argumento, hanc plantam non tantum apud Colchos, sed ubique nasci uenenosam.

Cens. lxxxix. de Colchico.

Serapionis lapsus.

EPHEMERVM.

LUSITANVS recentiores quosdam sequutus Liliam, quod Conuallium uocant, magno errore Ephemerum esse putat. Nam huic Lilio, folia non insunt Lilijs, quin nec radix longa, quæ digiti sit crassitudine, sed tenuius in capillamenta desinens. Præterea nec caulis illi uidetur Lilio fimilis, sed gracilis, flexilisq; tenuissimi iunci instar. Adhæc nec credi par est, Dioscoridem silentio inuoluisse, quin etiam nec Galenum, qui eius quoque historiam narrat; suauissimi odoris præstantiam, quo Liliam Conuallium fragrat, si hoc illis Ephemerum esset. Quo fit, ut unà cum Lusitano cœcutiant, qui hac ducuntur opinione.

Censura xc. de Ephemero.

UMBILICVS VENERIS.

VBI de Veneris Umbilico scribit Lusitanus, tam primùm quàm alterum parietibus hæere afferit, & humectis nasci in locis folio crasso, rotundo, concauo, coxendicis figura; quibus palàm fit, quantum

Censura xci. de Veneris Umbilico.

tum in re herbaria præstet, ualeatq; Lusitanus, quippè qui hallucinatus existimauerit inter Veneris Umbilicòs nullam intercedere differentiam foliorum, radicum, ac etiam locorum, in quibus proueniunt. Quum tamen Dioscoridi Cotyledonis primū genus folia ferat Acetabuli figura, & radicem Oliuæ modo rotundam. Alterum uerò Maius referat Sedum, & maiori nitatur radice. Adde etiam quòd neutrum in humectis nascatur locis, quum primum in tectorum tegulis, & collapsis ædificiorū parietibus proueniat, maritimis præsertim locis, ut Plinius inquit: Alterum uerò inter ingentissima saxa in montibus nascatur.

TALICTRVM.

Censur. xcii.
de Taliçtro.

RVELLIUS uir profectò clarissimus, & in stirpium historia non postremus author Taliçtrū in Gallia nasci scribit, ibiq; appellari Argentinam, eò quòd eius Coriandrina folia argenteo splendo re micent. Nos autem quòd hanc herbam nusquam uiderimus, Ruellij sententiam probare, nec improbare possumus. At Lusitanus, qui nulla ratione omnes impugnare solet, statim id falsò sensisse Ruellium scribit, tametsi eius Argentinam nec uiderit, nec nouerit unquam. Nec ualet Lusitani argumentum, quòd Argentinam herbam, sic alijs uocatam à Taliçtro maximè distinguat. Siquidem de hac Lusitani Argentina haudquaquam intelligit Ruellius. Hæc enim folijs non est Coriandri, sed unico tantum folio assurgit nullis lacinijs interfecto. Quo fit, ut ille meritò ueniat accusandus, quum iniurià alios accuset.

POTAMOGETVM.

Censur. xciii.
de Potamo-
geto.

POTAMOGETON sic dicta est Græcis, quòd fluminibus sit uicina, aut in ipsis fluminibus nascatur. Id quod clarissimè demonstrat Dioscorides, quum inquit, Potamogetum folium Betæ simile gerit hirsutum paulò supereminens extra aquam. Id quod facilè comprobatur etiam in hac planta hallucinari Lusitanum. Quippè qui Potamogetum eam herbam esse contendat, quam Seplesiæ Pulmonariam uocant. Siquidem hæc primū in fluminibus non nascitur, nec propè eorum alueos, sed secus uias propter sepes, & fruteta, præsertimq; opacis locis, folio non Betæ, sed Buglosfi; cuius saporem etiam adeò imitatur, ut eo sicut & facie Buglossum referat. Adde quòd huic maculæ quædam in folijs cernantur albo colore, de quibus nihil inuenio scripsisse eos, qui Potamogeti historiam narrant.

LOTVS VRBANA.

Censur. xciiiij.
de UrbanaLo-
to.

O' QVAM vehementer decipitur Lusitanus in censenda Urbana Loto. Constat id, quòd nulla ratione nec authorum testimonijs temerè affirmauerit eam esse Lotum Urbanam, quam quidam Trifolium Acetosum, alij Panem Cuculum, nonnulli Alleluia uocant. Etenim legisse apud antiquorum aliquem Lotum hanc sapore esse acetoso. Præterea Plinio quis non uiderit aliud esse Satiuam Lotum, aliud Trifolium Acetosum, quod ipse speciatim Oxyn à sapore meritò uocat, quòd nomine, & uiribus differant? Siquidem ille Oxym ad enterocellas, & dissolutum stomachum præstare ait, id quod facilè quis gustu deprehendere potest. Lotum uerò Satiuam ad discutiendas oculorum cicatrices, argema, & nubeculas ex Dioscoride proposuit, tanquam excusorium, deterforiumq; medicamentum. Id quod nunquam Oxys præstare poterit.

ANTIRRHINVM.

Censur. xcvi.
de Antirrhino.

IN existimando Antirrhino immeritò sanè Lusitanus Plinium criminatur, quòd Antirrhini plantam lino similem fecerit, ac etiam quòd Lychnin Agriam appellauerit. Nec alia ratione Plinium impugnat, quàm quòd non liceat (ut ipse putat) Antirrhinum appellari Lychnin, quod florem habeat illi similem, & magna sit inter has plantas differentia. Qua in re sanè quid arguat in Plinio nescit. Cuius inscitia id in causa esse putauerim, quòd Lusitanus Plinianæ lectionis, perinde ac aliorum authorum impatiens, & rudis fuerit. Nam quanquam Plinius libro xxv. cap. x. Antirrhinum Lychnin Agriam uocari scribit; non tamen ob hoc affirmat, quòd Antirrhinum, & Lychnis Agria una & eadem sint planta; sed tantum admonet, à quibusdam ita uocari Antirrhinum. Id quod etiam inuenitur in quibusdam Dioscoridis codicibus, qui ita habent ἀντίρρινον οἱ δὲ ἀνάρινον, οἱ δὲ καὶ ταύτην λυχνίδα ἀγρίαν καλοῦσι. Nec tamen ob id accusandus est etiam Dioscorides, qui non ob hoc prætermisit, quin Lychnidis Agriæ meminerit, ubi libro tertio de Domestica scripsit. Aliàs enim nobis superius dictū est, præsertimq; de Telephio diferentes, non deesse plantas, quæ aliarum etiam Plantarum nomenclaturis appellentur, quum tamen nihil cum illis habeant cognationis. Præterea cum plures hodiè habeantur Antirrhini species, quarum alia, quæ maior est, folia gerit multifida, alia Lino similia, alia parua, ut Anagallis, quæ fortasè genera nunquam uidit Lusitanus, hic Plinium defendere non uerebor; quem

Plinius à calumnia uindictatur.

quem tamen miror accusare Lusitanum, quum is de Iride differens, acriter me accusauerit, quod ibi quaedam in Plinium deprompserim.

P O L Y G A L A .

P O L Y G A L A M scribit Dioscorides ad palmi altitudinem adolefcere folijs Lenticulæ, gustu adstringenti, cui ita subscribit Plinius libro xxvii. cap. xii. Polygala palmi altitudinem petit, in caule summo folijs Lenticulæ, gustu adstricto. Quibus tamen notis difficilè admodum uidetur, ut quis herbam afferre possit, quæ legitimam Polygalam referat, quum horum neuter caulium, florum, radicum, natalisq; soli huiusce plantæ meminerit. At Lusitanus, qui (quantum uideo) longè potius Oedipum, quàm medicum profitetur, quandam plantam Polygalam esse putat, quæ uirgas Genistæ mittit, in quarum summitate flores emicant, aurei, præstanti odore, ex qua (ut ipse ait) magna pars Italiæ scopas parat. Quin & hanc quoque plantam scribit sapore esse amarissimo. Veruntamen cum à nemine memoriæ proditum sit Polygalam hisce notis haberi, coniecturas, quas se dicit habere Lusitanus, præfertim quum ea scribere non sit ausus, friuolas, ac inanes putamus. Adde quod Dioscorides, Galenus, Plinius, Oribasius, & quot quot sunt alij grauisissimi authores, nusquam Polygalam scripserunt esse amaram; sed adstringenti sapore. Præterea Polygalæ planta tota, omnibus consentientibus, lac prouocat, non flores tantum, quorum nemo meminit. Sed hoc ignorans Lusitanus putat hanc facultatem floribus tantum deberi, quod suauis præsent odore, ac si odorata omnia lacti prouocando sint idonea.

Cens. xcvi. de Polygala.

Lusitani coniecturæ inutilis.

O C H R A .

P V T A T Lusitanus Rubricam, qua utuntur Pigmentarij, ac Sarcinatores, quaq; usi sunt hætenus Myropolæ lapidis Hæmatitis uice, genuinam esse Ochram. Sed magno tenetur errore. Ochra enim (ut Dioscorides scribit) luteo est colore, non rubro, ut propria indicat nomenclatio. ἄσφος enim Græcis, pallor Latinis interpretatur. Id quod etiam fatetur Galenus Com. II. in lib. Prognosticorum Hippocratis. Quæ si legisset Lusitanus, non ita fortassè temerè de rebus sibi ignotis tam ridiculum protulisset iudicium.

Censu. xcviij. de Ochra.

M E L A N T E R I A .

M E L A N T E R I A M nasci in faucibus cuniculorum, in quibus æs foditur, salis modo concretam, quin & in summa facie eorundem locorum, testis est Dioscorides: quo fit, ut æris potius aliquid hanc continere crediderim, quàm argenti, ut sibi falsò persuasit Lusitanus. Ipsa enim in argenti metallis non reperitur, sed in æris cuniculis, cuius facultates possidet, perindè ac Chalcantum, Sorri, Chalcitis, ac Misy: & proindè rectè uim causticam obtinere Melanteriam scribit Dioscorides, quã & Misy. Argento enim nulla uis caustica inest, sed æri quàm plurima.

Cens. xviiiij. de Melanteria.

S O R Y .

I N censendo Sory non minori ducitur errore, quod pro certo crediderit, Chalcanthum factitiu, quod Pharmacopœi Vitreolum Romanum uocant, genuinum esse Sory. Patet error, quod Sory res sit effossa, non arte parata, tum etiam quod Chalcanthum siue fossitium, siue sit arte paratum à Sory omnium consensu plurimum differat.

Cens. xcix. de Sory.

A V R I P I G M E N T V M .

E O D E M ferè tenetur errore etiam in Auripigmento, quod pro more, temerè asserat id coctum esse. Error facilè palàm fit, quod scribat Dioscorides, Auripigmentum per se gigni ijs in metallis, in quibus gignitur Sandaracha, non autem excoqui, & arte parari. Crudum itaque est Auripigmentum non coctum. Quippè si coquatur, & igne torreatur, magnoperè rufescit, adeò ut Carbunculi spetiem induat, & pellucidum fiat.

Cens. c. de Auripigmento.

G A G A T E S .

Q V I D de Gagate, tandem eius opinionem referam? quem nigrum illud Succini genus esse arbitratur, quo imagines parantur eorum galeris affigendæ, qui peregrè proficiscuntur uel ad D. Iacobædes, uel ad alias quascunque. Nihil Lusitanum sui pœnitet. Quantum illa inter se dissonant? Quum Succinum hoc lapis non sit, sed potius, ut quidam putant, Bituminis, aut Pissasphaltis genus. Gagates porrò lapis est bituminosus, non autem Bitumen ipsum, squallidus, & crustosus; contra uerò

Cens. c. de Gagate lapide.

Gagatis descripto.

Animaduer-
sio in Ama-
thum.

uerò illud, quum nullam lapidis speciem præ se ferat, nulloq; squallore, crustisue sit uitiatum. Ge-
nuino, ac uero Gagatis utuntur Septentrionales quàm plurimæ regiones, quæ lignis non admodum
abundant, ad fouendum ignem. Plurimum Gagatis foditur in Leodienfi agro apud Flandros, Bro-
bandosq; , qui plurimum differt ab illo Succini genere. Sed præcidamus tandem quæso alia, quæ re-
stant innumera, ne uideamur pilos quosque carpere, qui ueritatis candorem impediunt, & ne circa
minutias cauillari nos arbitretur Lusitanus. Mihi quidem (ut ingenuè fatear) non leuè fuit incôm-
modum cum huius friuolis ineptijs colluctari. Veruntamen tum istius proteruitate lacesitus, tum
multorum (ut prædiximus) honestissimorum uirorum precibus excitatus, id diligentius facere non
sum coactus, quàm uel meæ occupationes, uel istius leuissima, & imperitissima temeritas à me exige-
bant. Simul & commonebat non mediocriter illius sæuisima autoritas, quam in omnibus tam tem-
merè, tamque uanè sibi uendicat. Cui tantum ceteros existimauit adhibiturus fidei, ut ea quoque,
quæ nulla confirmaret ratione, eodem mentis stupore excepturos alios putarit. Hoc si uel temerita-
te, uel fortasè simplicitate, aut inscitia potius, quibus plurimum ualet, fecerit, agnoscat iam deni-
que quàm ei periculosum fuerit aliorum carpere, & immodestissime damnare labores, priusquam sua
ualeat intelligere sædissima errata, quibus omnia eius uolumina, & præclaræ illa Centuriæ ubique
scatent. Nunc cum & tela repulerim, quæ tam insipienter ille in me iecerat, & pariter hominem ex
suis præfidijs citra omne negotium dimouerim, non tyronibus modò, sed etiam doctis non ingrata
me in hoc collocasse operam arbitror. Nec uerò tanti mihi erit, si Lusitanus, quo est furor, iniuste
se argui clamitet. Quin & hoc singulare suæ dementiæ dabit iudicium, quo manifestius nullis argu-
mentis, nulla ratione, nulla ueritate satisfieri posse conqueratur. Equidem quantum potui, hoc unice
sum conatus, ut non solum se reprehendi doleat, sed & suæ confidentissimæ imperitiæ ipsum iu-
re pœniteat. Quin etiam ut sciat, ac noscat se errorum Centurias fecisse, quemadmo-
dum & ægritudinum. In quo quantum profecerim Lectoris can-
didi, & eruditissimorum uirorum erit iudicium.

F I N I S.

M E L A N T E R I A.

A V R I P I O M E N T V M.

G A G A T I S.

